

**Pensioenfonds
Recreatie**

Jaarverslag 2023

Stichting Pensioenfonds Recreatie

Inhoudsopgave

VERSLAG VAN HET BESTUUR

Kerncijfers	7
Kerncijfers	8
1 Beleid uitvoering verplichtstelling	10
1.1 Werkingssfeer en doelstelling pensioenfonds	11
1.2 Doelstellingen 2023	11
1.3 Missie, visie en kernwaarden	12
1.4 Opdrachtverstrekking en opdrachtaanvaarding	13
1.5 Haalbaarheidstoets en risicohouding	13
1.6 Pensioenregeling	14
1.7 Aantal deelnemers aan de pensioenregeling	15
1.8 Aansluitingsbeleid	15
2 Financieel beleid	17
2. Financieel beleid	18
2.1 Premiebeleid	18
2.2 Beleggingsbeleid	19
2.3 Ontwikkeling dekkingsgraad	26
2.6 Uitvoeringskosten	32

3	Bestuursbeleid	37
3.	Bestuursbeleid	38
3.1	Wet toekomst pensioenen	38
3.2	Zelfevaluatie en geschiktheid	41
3.3	Compliance	41
3.4	Beloningsbeleid	42
3.5	Code Pensioenfondsen	43
3.6	Diversiteitsbeleid	44
3.7	Contact met AFM en DNB	45
3.8	Bestuurlijke IT-omgeving	46
3.9	Aanbevelingen n.a.v. jaarwerk 2022	46
3.10	Incidentenregeling	46
3.11	Communicatiebeleid	47
3.12	Activiteiten sleutelfunctiehouders	49
4	Risicomanagement beleid	52
5	Ontwikkelingen en aandacht bestuur 2024	58
6	Rapport Compliance Officer	61
6.1	Samenvatting Rapport Compliance Officer	62
6.2	Reactie bestuur op Rapport Compliance Officer	62
7	Rapport Raad van Toezicht	63
7.1	Samenvatting Rapportage Raad van Toezicht	64
7.2	Reactie bestuur op Rapportage Raad van Toezicht	66
7.3	Goedkeuring jaarverslag 2023	66
8	Verslag verantwoordingsorgaan	67
8.1	Verslag verantwoordingsorgaan	68
8.2	Reactie van het bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan	71

J A A R R E K E N I N G

9	Jaarrekening	72
9.1	Balans per 31 december 2023	73
9.2	Staat van baten en lasten	74
9.3	Kasstroomoverzicht	75
9.4	Toelichting op de jaarrekening	76
9.5	Toelichting op de balans per 31 december 2023	83
9.6	Risicobeheer	93
9.7	Niet in de balans opgenomen verplichtingen	102
9.8	Verbonden partijen	102
9.9	Gebeurtenissen na balansdatum	102
9.10	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2023	103

OVERIGE GEGEVENS

10	Overige gegevens	108
10.1	Actuariële verklaring	109
10.2	Controle verklaring van de onafhankelijke accountant	111
10.3	Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	116

BIJLAGEN

Bijlage 1: Structuur pensioenfonds	117
.1 Inleiding	118
.2 Over het pensioenfonds	118
.3 De pensioenfondsorganen per 31 december 2023	120
.4 Het bestuur	121
.5 Raad van Toezicht	124
.6 Verantwoordingsorgaan	125
.7 Uitbesteding	126
.8 Fondsdocumenten	128

Bijlage 2: Nevenfuncties bestuursleden per 31 december 2023	129
--	------------

Bijlage 3: Beleggingsovertuigingen	131
---	------------

Bijlage 4: Toelichting beleidsdekkingsgraad	135
--	------------

Bijlage 5: Begrippenlijst	138
----------------------------------	------------

Bijlage 6: Verplichtstelling Pensioenfonds Recreatie en Statutaire werkingsfeer	141
--	------------

Bijlage 7: Samenvatting onderbouwing prudent person regel	148
--	------------

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag over 2023 van Pensioenfonds Recreatie.

Nieuw pensioenstelsel

Het jaar 2023 stond voor Pensioenfonds Recreatie (hierna: het pensioenfonds) in het teken van het voorbereiden van de overgang van het pensioenfonds naar het nieuwe pensioenstelsel. De beoogde overgangsdatum van het pensioenfonds is 1 januari 2026.

Sociale partners hebben in 2023 intensief vergaderd over de inrichting van de nieuwe pensioenregeling onder het nieuwe pensioenstelsel. De gemaakte afspraken zijn vastgelegd in het Transitieplan Wtp. Dit Transitieplan kan via de website van het pensioenfonds ingezien worden.

Ook het bestuur heeft haar vergadercyclus in 2023 volledig op dit thema afgestemd en over dit thema intensief contact gehad met sociale partners, verantwoordingsorgaan, Raad van Toezicht, pensioenuitvoeringsorganisatie TKP, toezichthouders DNB en AFM en adviseurs.

In dit jaarverslag leest u meer over onze voorbereidingen op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Grote onrust in de wereld

De wereld leeft in grote onrust door de dreiging en onzekerheid vanwege conflicten in Rusland-Oekraïne en Israël-Gaza. Het Dagelijks Bestuur monitort scherp de eventuele impact van deze conflicten op het pensioenfonds. Dit betreft o.a. het voldoen aan sanctiewetgeving, het in kaart brengen van mogelijke effecten op de beleggingsportefeuille, cybersecurity en de eventuele effecten op de sector.

Woord van dank

Namens het bestuur bedank ik iedereen die in 2023 heeft bijgedragen aan het functioneren van ons fonds. Een speciaal woord van dank gaat uit naar de volgende personen die in 2023 en begin 2024 afscheid van ons pensioenfonds hebben genomen: Eiko de Vries (22 jaar bestuurder en (onafhankelijk) voorzitter van het pensioenfonds), Marco van Straten (12 jaar bestuurder en 4 jaar sleutelfunctiehouder Interne audit) en Caspar Vlaar (3 jaar bestuurder en 2 jaar sleutelfunctiehouder Risicobeheer). Ook bedank ik de leden van de Pensioentafel, de leden van de Raad van Toezicht, de leden van het verantwoordingsorgaan alsmede onze adviseurs en uitvoerders voor hun inbreng.

Groningen, 13 juni 2024

Met vriendelijke groet,

Ansfried Snijders
Onafhankelijk voorzitter

Kerncijfers

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

	2023	2022	2021	2020	2019
<i>Aantallen en percentages</i>					
Aantallen					
Aangesloten werkgevers (met personeel) [1]	1.678	1.622	1.603	1.523	1.493
Aangesloten werkgevers (met personeel) inclusief ambtshalve aansluitingen	1.719	1.666	1.630	1.533	1.582
Deelnemers [2]	20.645	20.295	19.250	18.748	18.752
Gewezen deelnemers	44.124	70.079	69.429	68.410	67.860
Pensioengerechtigden:	4.097	3.724	3.445	3.009	2.714
<i>Ouderdomspensioen/vroegpensioen</i>	3.810	3.441	3.182	2.778	2.511
<i>Partnerpensioen</i>	214	204	177	157	120
<i>Wezenpensioen</i>	51	55	61	49	57
<i>Invaliditeitspensioen</i>	22	24	25	25	26
Percentages					
Premie pensioenregeling	21,80%	21,80%	21,80%	21,80%	19,60%
Korting aanspraken en rechten	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Toeslagverlening actieve deelnemers	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Toeslagverlening gewezen deelnemers en ingegane pensioenen	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Opbouwpercentage	1,17%	1,21%	1,31%	1,40%	1,59%
<i>Bedragen (x € 1.000) en percentages</i>					
Feitelijke premie	69.702	65.076	57.355	54.313	47.286
Gedempte kostendekkende premie	70.176	64.607	60.033	54.459	46.381
Kostendekkende premie	55.085	77.955	77.367	67.102	58.211
Pensioenuitkeringen	10.661	9.609	8.618	7.562	6.223
Pensioenuitvoeringskosten (na toerekening aan vermogensbeheer)	5.404	3.887	3.383	3.104	3.476
Kosten pensioenbeheer per deelnemer (alle deelnemers) [3]	78	41	37	34	39
Kosten pensioenbeheer per deelnemer (actieven en pensioengerechtigden) [3]	218	162	149	143	162
Kosten pensioenbeheer per deelnemer (gemiddeld aantal actieven en pensioengerechtigden) [3]	222	166	148	140	156
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds [4]	77.346	-381.668	7.004	149.855	202.960
Saldo van baten en lasten	53.216	23.334	84.731	-7.693	23.288
Stichtingskapitaal en reserves	136.408	83.192	59.858	-24.874	-17.181
Technische voorziening voor risico pensioenfonds	860.416	802.605	1.161.487	1.193.703	995.600
Aanwezige dekkingsgraad	115,9%	110,4%	105,2%	97,9%	98,3%
Beleidsdekkingsgraad	115,9%	107,4%	101,8%	93,8%	96,5%
Reële dekkingsgraad	83,3%	79,6%	81,6%	76,2%	76,6%
Premiedekkinggraad	112,0%	94,0%	87,0%	91,4%	91,6%
Vereiste dekkingsgraad	115,1%	113,6%	114,6%	113,5%	114,2%
Duratie (in jaren)	23,6	24,6	26,9	27,3	26,8
Rekenrente vaststelling voorziening	2,2%	2,4%	0,6%	0,3%	0,9%
Beleggingsportefeuille					
Aandelen	260.777	234.254	453.327	349.536	307.096
Vastrentende waarden	769.022	693.228	690.689	689.347	596.835
Derivaten (netto)	11.473	10.638	97.281	186.896	90.326
Overige beleggingen	94	79	493	40	8.132

	2023	2022	2021	2020	2019
Totaal belegd vermogen	1.041.366	938.199	1.241.790	1.225.819	1.002.389
Beleggingsperformance					
Gemiddeld rendement op totale beleggingen	8,70%	-31,11%	0,65%	15,42%	27,7%
Gemiddeld rendement op matchingportefeuille	4,9%	-60,7%	-19,2%	30,3%	45,6%
Gemiddeld rendement op returnportefeuille	10,1%	-13,4%	15,0%	4,0%	16,3%
Vermogensbeheerkosten (% van gemiddeld belegd vermogen) [5]	0,27%	0,29%	0,24%	0,23%	0,22%
Benchmark	9,90%	-30,84%	-1,8%	16,3%	28,1%
Z-score	-1,00	-0,21	2,04	-0,75	-0,43

[1] Het aantal werkgevers wordt toegelicht in paragraaf 1.8.

[2] De ontwikkeling in de deelnemersaantallen wordt toegelicht in paragraaf 1.7.

[3] Zie paragraaf 2.6.1 voor een verdere toelichting.

[4] De beleggingsresultaten en beleggingen worden toegelicht in paragraaf 9.4.3.

[5] Zie paragraaf 2.6.2 voor een verdere toelichting.

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Stichtingskapitaal en reserves

Deze bestaat uit een algemene reserve en een solvabiliteitsreserve. De solvabiliteitsreserve staat niet vrij ter beschikking, maar is bedoeld om risico's op te kunnen vangen. De solvabiliteitsreserve wordt wel meegenomen in de bepaling van de dekkingsgraad. De exacte onderverdeling wordt in paragraaf 9.4.3. nader toegelicht.

Aanwezige en beleidsdekkingsgraad

De dekkingsgraad geeft aan in hoeverre het pensioenfonds in staat is om aan haar (toekomstige) pensioenverplichtingen te voldoen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van alle dekkingsgraden van de afgelopen twaalf maanden.

Premiepercentage pensioenregeling

De premie wordt geheven over het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Het pensioengevend salaris is het loon conform hoofdstuk 3 van de Wet financiering sociale verzekeringen (Wfsv) met uitzondering van het genot van een door de werkgever ter beschikking gestelde auto, vermeerderd met het werknemersdeel in de premie.

Het pensioengevend salaris wordt op jaarbasis gemaximeerd op het maximum premieloon als bedoeld in hoofdstuk 3 Wfsv. Voor 2023 betekende dit een maximum van € 71.628. Het maximum pensioengevend uurloon was in 2023 € 35,98. De uur franchise bedroeg in 2023 € 7,04 (jaarfranchise € 14.009).

1 **Beleid uitvoering verplichtstelling**

In dit hoofdstuk volgt een opsomming van:

- Werkingssfeer en doelstelling pensioenfonds;
- Doelstellingen 2023;
- Missie, visie en kernwaarden;
- Uitvoering programma #GastVrij Pensioenfonds;
- Opdrachtverstrekking en opdrachtaanvaarding;
- Haalbaarheidstoets en risicohouding;
- Pensioenregeling;
- Aantal deelnemers aan de pensioenregeling;
- Aansluitingsbeleid.

In bijlage 1 van het jaarverslag wordt ingegaan op de structuur van het pensioenfonds. Hier wordt onder andere stilgestaan bij de externe partijen, de verschillende fondsorganen en de samenstelling hiervan.

1.1 Werkingssfeer en doelstelling pensioenfonds

Het pensioenfonds is een verplicht gesteld pensioenfonds. Deelneming aan het pensioenfonds is verplicht voor werknemers in loondienst van een werkgever, die in hoofdzaak activiteiten verricht in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting. Dit geldt voor werknemers vanaf de eerste dag van de maand waarin de 21-jarige leeftijd wordt bereikt tot de eerste dag van de maand waarin de 67-jarige leeftijd wordt bereikt. Met ingang van 1 januari 2024 is de toetredingsleeftijd 18 jaar. Op de website van het pensioenfonds en in bijlage 6 van het jaarverslag treft u de volledige omschrijving van de werkingssfeer aan.

Doelstelling pensioenfonds

Het pensioenfonds is opgericht met als doelstelling om de pensioenregeling, zoals deze door de sociale partners is afgesproken, uit te voeren. De pensioenregeling heeft als doel alle werknemers en gewezen werknemers uit deze sector en hun nabestaanden, te beschermen tegen geldelijke gevolgen van ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid. Het pensioenfonds heeft de pensioenafspraken van de sociale partners in de verblijfsrecreatie en zweminrichting uitgewerkt in een pensioenreglement.

Het pensioenfonds werkt deze doelstelling uit in de volgende beleidsuitgangspunten zoals opgenomen in de opdrachtverstrekking en aanvaarding:

- stabiliteit in pensioenopbouw en daarbij behorende pensioenlasten;
- streven naar koopkrachtbehoud;
- uitvoering van de pensioenregeling tegen een goede prijs/kwaliteit verhouding;
- solide, integer, transparant en maatschappelijk verantwoord beheer van het belegd vermogen; zodat kan worden voldaan aan de lopende en toekomstige pensioenverplichtingen;
- verantwoorde, evenwichtige en heldere communicatie met alle betrokkenen;
- nakoming van wet- en regelgeving.

Het bestuur van het pensioenfonds concludeert dat bovenstaande uitgangspunten grotendeels behaald zijn. De eerste 2 beleidsuitgangspunten zijn vanwege de financiële positie van het pensioenfonds lastig realiseerbaar.

1.2 Doelstellingen 2023

Doelstellingen 2023

Voor 2023 zijn er 2 specifieke doelstellingen waarover in dit bestuursverslag verantwoording wordt afgelegd. Deze doelstellingen zijn hieronder opgenomen, voorzien van de verantwoording:

1. Verdere stappen op weg naar implementatie Wet toekomst pensioenen (Wtp) per 1 januari 2025 [6]

met als concrete doelstelling:

- implementatie bedrag ineens voor de implementatiedatum (invoering van de wetgeving hierover is tot nader orde uitgesteld);
- implementatie keuzebegeleiding voor de implementatiedatum (voor zover later dan 1 januari 2023);
- kennis en informatie delen met en tussen alle betrokkenen bij het pensioenfonds;
- zorgen voor een zorgvuldig en tijdig proces van ontwerp, besluitvorming, transitie en implementatie van de uitwerking van de Wtp;

- komen tot tijdige en onderbouwde besluitvorming incl. het ondersteunen van het besluitvormingsproces (tijdig incl. onderbouwing) door sociale partners in het kader van Wtp;
- tijdige afstemming (incl. alignment) met alle uitvoeringspartijen inzake de implementatie, in het bijzonder met de pensioenuitvoeringsorganisatie, de vermogensbeheerders en de custodian;
- implementatie Wtp tegen beheerste kosten;
- goede communicatie met deelnemers, werkgevers, sociale partners en DNB.

Verantwoording

De Wet toekomst pensioenen is op 1 juli 2023 in werking getreden. De sociale partners hebben afspraken gemaakt over de nieuwe pensioenregeling, deze afspraken zijn vastgelegd in het transitieplan. Het operationeel model en transitie beleggingsbeleid is vastgesteld. Het concept communicatieplan is verder uitgewerkt en besproken.

De Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan zijn steeds aangesloten gehouden en geïnformeerd ter voorbereiding op advies- en goedkeuringsaanvragen. Er is veelvuldig afstemming geweest met de risicocommissie, de sleutelfunctiehouders en de accountant.

De voorbereidingen voor de implementatie van het administratiesysteem loopt en vordert. In paragraaf 3.2 wordt hier verder op ingegaan.

2. Het zijn van een #GastVrij Pensioenfonds

met als concrete doelstelling:

- behoud van bestaande werkgevers en deelnemers en het draagvlak onder sociale partners en stakeholders en
- uitbreiding van het aantal werkgevers en deelnemers wordt voortgezet.

Verantwoording

Het aantal verplicht aangesloten werkgevers is in 2023 gestegen van 1.563 naar 1.609 en het aantal vrijwillige aansluitingen is gestegen van 59 naar 69. Het aantal werkgevers en het aantal actieve deelnemers is gestegen. Het aantal gewezen deelnemers is fors gedaald, omdat in juni 2023 een afkoopactie kleine pensioenen heeft plaatsgevonden. In paragraaf 1.7 wordt ingegaan op het aantal deelnemers, in paragraaf 1.8 op het aantal werkgevers.

Het bestuur heeft in 2023 veel energie en tijd gestoken in de relatie met sociale partners, onder andere via de Pensioentafel.

[6] Het pensioenfonds besloot in februari 2023 om de beoogde overgangsdatum naar het nieuwe pensioenstelsel op te schuiven van 1 juli 2024 naar 1 januari 2025. In maart 2024 heeft het bestuur besloten tot een No-GO voor de transitie op 1 januari 2025. In afstemming met pensioenuitvoeringsorganisatie TKP is 1 januari 2026 als de nieuwe beoogde overgangsdatum afgesproken.

1.3 Missie, visie en kernwaarden

De missie van het pensioenfonds

Het pensioenfonds is van en voor de recreatie. Wij voeren de pensioenregeling uit en beheren en beleggen de premies van werkgevers en werknemers. Wij doen dit gastvrij, kostenbewust, evenwichtig en zonder winsttoogmerk. Binnen het pensioenfonds delen de (gewezen) deelnemers en de aangesloten werkgevers de lusten en lasten, in goede en slechte tijden. Zo zorgen we voor een aanvullende oudedagsvoorziening en bieden we de mogelijkheid voor een partnerpensioen.

De visie van het pensioenfonds

Het pensioenfonds wil hét pensioenfonds zijn voor de werkgevers en werknemers in de recreatie. Daaronder verstaan wij o.a. de verblijfsrecreatie, de zwembaden en zwemscholen, de buitensport en de dagrecreatie. Wij zijn toekomstgericht en passend binnen de gastvrijheidsbeleving van de sector Recreatie. Het pensioenfonds is op zoek naar kansen om onze positie te versterken. Wij voeren een toekomstbestendig en eigentijds beleid en voeren hierover het gesprek met deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers. Het pensioenfonds streeft daarbij naar draagvlak, vertrouwen en koopkrachtbehoud. De ambitie is dat elke (ex)werknemer en werkgever op de hoogte is van de inhoud van de pensioenregeling. Iedere (gewezen) deelnemer weet wat dit voor hem betekent in geval van pensionering, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Kernwaarden

Ondernemend, eerlijk en ontzorgend.

1.4 Opdrachtverstrekking en opdrachtaanvaarding

Artikel 102a van de Pensioenwet draagt het bestuur van het pensioenfonds op te zorgen voor de formele opdrachtaanvaarding van de door sociale partners aan het pensioenfonds opgedragen pensioenregeling. Het bestuur toetst bij de opdrachtaanvaarding voor het pensioenfonds als geheel en voor de relevante beleidsgebieden aan de doelstellingen en uitgangspunten van het pensioenfonds. Het bestuur en sociale partners hebben de doelstellingen en uitgangspunten opgenomen in een door beiden ondertekende verklaring opdrachtverstrekking en opdrachtaanvaarding. Deze verklaring is in verslagjaar 2015 voor het eerst opgesteld en in 2020 aangepast.

Pensioentafel

Een goede communicatie tussen sociale partners, die verantwoordelijk zijn voor de inhoud van de pensioenregeling van het pensioenfonds, stakeholders en het bestuur van het pensioenfonds, als uitvoerder van de pensioenregeling, is van groot belang. Om deze reden heeft het bestuur van het pensioenfonds een Pensioentafel ingericht. De Pensioentafel is het overlegorgaan bestaande uit vertegenwoordigers van cao-partijen en fondsbestuur. Dit orgaan kan namens cao-partijen de inhoud van de pensioenregeling van het pensioenfonds bespreken en kan uitleg geven over de werkingssfeer van het pensioenfonds.

De doelstellingen van de Pensioentafel zijn:

1. Informeren; sociale partners worden door het pensioenfonds geïnformeerd over de ontwikkelingen bij het pensioenfonds. Te denken valt aan de uitkomsten van de haalbaarheidstoets, de financiële positie van het pensioenfonds en de ontwikkelingen m.b.t het ondernemingsplan;
2. Bespreken van de pensioenregeling; de Pensioentafel is een orgaan waar inhoudelijke gesprekken worden gevoerd door sociale partners over de inhoud en een wijziging van de pensioenregeling;
3. Uitleg van de werkingssfeer van het pensioenfonds.

De Pensioentafel is in 2023 ten minste ieder kwartaal bij elkaar geweest waarbij o.a. de volgende onderwerpen zijn besproken:

- actuele ontwikkelingen van het pensioenfonds;
- financiële positie van het pensioenfonds;
- Wet toekomst pensioenen;
- premie en regeling 2024.

In 2023 was er een intensivering van het aantal vergaderingen (3 extra vergaderingen) van de Pensioentafel, vaak gevolgd door vergaderingen van sociale partners in verband met de besluiten die door sociale partners genomen moesten worden in het kader van de Wtp. Uiteindelijk heeft dit per 31 oktober 2023 geleid tot een Transitieplan waarin de afspraken tussen sociale partners over de pensioenregeling in het nieuwe pensioenstelsel zijn vastgelegd. De actuarieel adviseur van het pensioenfonds heeft sociale partners en hun adviseurs daartoe van alle relevante informatie voorzien.

1.5 Haalbaarheidstoets en risicohouding

De haalbaarheidstoets is een wettelijke, jaarlijkse toets die inzicht geeft in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. De hierbij behorende economische scenario's zijn voorgeschreven. In de haalbaarheidstoets wordt een projectie van de financiële situatie van het pensioenfonds voor een lange periode (60 jaar) gemaakt voor een veelvoud aan economische scenario's.

De haalbaarheidstoets heeft als doel inzicht te geven in:

- De gevolgen van de financiële opzet van het pensioenfonds;
- De verwachtingen en risico's, met name ten aanzien van koopkrachtbehoud;
- De consistentie en evenwichtigheid van het beleid;
- De haalbaarheid en consistentie van het premiebeleid;
- De herstelkracht van het pensioenfonds.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Dit is een maatstaf voor koopkrachtbehoud.

Uitkomsten haalbaarheidstoets juni 2023

In onderstaande tabel zijn de uitkomsten van de haalbaarheidstoets afgezet tegen de gestelde grenzen en voorwaarden en eerdere uitkomsten. Hieruit blijkt dat het pensioenfonds slaagt voor de toets.

Toetsing pensioenresultaat	Risicohouding (lange termijn)	2023	2022	Voldaan?
	Ondergrens / maximale afwijking	Resultaat	Resultaat	
Vanuit feitelijke financiële positie				
Mediaan	80%	87%	83%	Ja
5e percentiel		60%	54%	
Relevante afwijking t.o.v. mediaan	43%	30%	36%	Ja

Het toetsen of er sprake is van voldoende herstelkracht of een realistische premie is in 2023 niet van toepassing, omdat het pensioenfonds voldoet aan de normen van de haalbaarheidstoets.

1.6 Pensioenregeling

Om uitvoering te geven aan de doelstelling om te streven naar een nominaal pensioen, voert het pensioenfonds de pensioenregeling uit zoals deze is afgesproken door sociale partners. De pensioenregeling is verder uitgewerkt in een pensioenreglement.

De pensioenregeling 2024 en 2023:

Kenmerken	2024	2023
Pensioensysteem	Middelloonregeling (CDC) met een voorwaardelijke toeslagverlening (indexatie).	Middelloonregeling (CDC) met een voorwaardelijke toeslagverlening (indexatie).
Toetredingsleeftijd	18 jaar	21 jaar
Pensioenrichtleeftijd	eerste dag van de maand waarin de 67-jarige leeftijd bereikt wordt.	eerste dag van de maand waarin de 67-jarige leeftijd bereikt wordt.
Maximum pensioengevend salaris	€ 71.628 (€ 35,98 per uur)	€ 66.956 (€ 33,88 per uur)
Franchise	€ 14.009 (€ 7,04 per uur)	€ 13.033 (€ 6,60 per uur)
Opbouwpercentage ouderdomspensioen	1,592%	1,170%
Vrijwillige Anw-pensioen	Ja	Ja
Partnerpensioen op risicobasis	57% van het te bereiken ouderdomspensioen	57% van het te bereiken ouderdomspensioen
Wezenpensioen	14% van het te bereiken ouderdomspensioen	14% van het te bereiken ouderdomspensioen
Premie	21,8% van de pensioengrondslag	21,8% van de pensioengrondslag
Premievrijstelling in geval van arbeidsongeschiktheid	Ja	Ja

1.7 Aantal deelnemers aan de pensioenregeling

In onderstaande tabel is het verloop van de aantallen deelnemers weergegeven.

	Ultimo 2022	Bij	Af	Ultimo 2023
Deelnemers	20.295	5.076	4.726	20.645
Gewezen deelnemers	70.079	6.152	32.107	44.124
Pensioengerechtigden	3.724	501	128	4.097
Ouderdomspensioen	3.441	459	90	3.810
Invalideitpensioen	24	0	2	22
Partnerpensioen	204	37	27	214
Wezenpensioen	55	5	9	51
Totaal	94.098	11.729	36.961	68.866

De deelnemers worden geteld per persoon en niet op basis van dienstverband. Het aantal actieve deelnemers is in 2023 gestegen.

Het pensioenfonds heeft in 2023 meegewerkt aan veel reguliere uitgaande (214 deelnemers) en inkomende waardeoverdrachten (44 deelnemers). De waardeoverdrachten inzake klein pensioen betroffen 6.055 inkomende en 31.596 uitgaande waardeoverdrachten. Het aantal uitgaande waardeoverdrachten was hoog in 2023 door een inhaalactie.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de aantallen deelnemers die bij het pensioenfonds zijn geregistreerd en voor wie in de jaren 2019-2023 premie is ontvangen.

	2023	2022	2021	2020	2019
Aantal verzekerden	20.645	20.295	19.250	18.748	18.752

Het aantal actieve deelnemers is in 2023 toegenomen. Dit had voornamelijk te maken met de stijging van het aantal aangesloten werkgevers.

1.8 Aansluitingsbeleid

Beleid vrijwillige aansluiting

Om te groeien als pensioenfonds is het belangrijk dat werkgevers die niet onder de verplichtstelling vallen, zich vrijwillig kunnen aansluiten bij het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft de mogelijkheden waaronder vrijwillige aansluiting mogelijk is, vastgelegd in statuten van het pensioenfonds. De statutaire verplichtstelling is opgenomen in bijlage 7 van dit jaarverslag.

In de volgende tabel wordt de ontwikkeling van het aantal aangesloten werkgevers weergegeven, onderscheiden naar het type aansluiting.

Type aansluiting	31-12-2023	31-12-2022
Verplichte aansluitingen	1.609	1.563
Vrijwillige aansluitingen	69	59
Ambtshalve aansluitingen [7]	41	44
Totaal	1.719	1.666

[7] Ambtshalve aansluitingen zijn aansluitingen waarbij geen volledige gegevens zijn ontvangen van de werkgever, maar de werkgever toch wordt aangesloten en een ambtshalve nota in plaats van een premienota krijgt opgelegd. Een ambtshalve nota is gebaseerd op een schatting of op de laatst opgelegde premienota. De ambtshalve nota wordt gecorrigeerd zodra de gegevens beschikbaar zijn.

Beleid vrijstellingen

In het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000 (hierna: VBB) zijn vier verplichte vrijstellingsgronden opgenomen. Naast deze verplichte vrijstellingsgronden heeft het pensioenfonds de discretionaire bevoegdheid om op andere gronden vrijstelling te verlenen van de verplichte deelneming aan het bedrijfstakpensioenfonds (conform artikel 6 van het VBB). Het algemeen beleid van het pensioenfonds is dat er geen onverplichte vrijstelling wordt verleend, tenzij er sprake is van een dusdanig zwaarwegend belang voor de werkgever en/of zijn werknemers in verhouding tot het belang van het pensioenfonds, dat het pensioenfonds meent te moeten overgaan tot het verlenen van een onverplichte vrijstelling te weten afwikkelingsvrijstelling.

Het pensioenfonds geeft, indien de werkgever voldoet aan de voorwaarden, alleen een afwikkelingsvrijstelling bij de privatisering van een zwembad, wanneer de groep werknemers voor wie vrijstelling wordt verzocht, vóór de privatisering ambtenaar was en op grond daarvan verplicht deelnam aan de pensioenregeling van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP); door het verlenen van vrijstelling kunnen deze personen deelnemer blijven bij het ABP. Het geven van deze vrijstelling wordt geacht in het belang te zijn van de betrokken werknemer. Deze vrijstelling geldt voor de bestaande werknemers die direct voor ingang van de vrijstelling werkzaam zijn bij de betreffende werkgever.

In de onderstaande tabel is opgenomen hoeveel vrijstellingsverzoeken in 2023 en voorgaande jaren zijn ingediend en hoeveel verzoeken zijn toegekend. Vrijstellingsverzoeken worden niet altijd toegekend in hetzelfde jaar als waarin deze worden ingediend. In 2023 zijn 4 verzoeken ingediend waarvan 3 zijn toegekend in 2023. Het vierde verzoek voor vrijstelling is in 2024 verleend. In 2021 zijn meer vrijstellingen verleend dan er zijn ingediend, ook hier gaat het om verzoeken die in een eerder jaar zijn ingediend.

	2023	2022	2021	2020	2019
Aantal ingediende vrijstellingsverzoeken	4	4	4	3	6
Aantal verleende vrijstellingen	3	3	5	3	2

Het Dagelijks Bestuur heeft mandaat voor de behandeling van aansluitings- en vrijstellingsvraagstukken, waarbij het bestuursbureau een filterende rol speelt voor de aanlevering van dergelijke vraagstukken vanuit TKP.

Handhavingsbeleid

Zoals eerder is aangegeven is het pensioenfonds een verplicht gesteld pensioenfonds. Om ervoor te zorgen dat alle werkgevers die onder de verplichtstelling vallen zich aansluiten en alle werknemers van verplicht gestelde werkgevers worden aangemeld heeft het pensioenfonds een handhavingsbeleid. Dit is nodig om te voorkomen dat werknemers wel recht hebben op pensioen van het pensioenfonds, maar er nooit premie voor hen is betaald. Het pensioenfonds richt zich daarbij onder meer op het handhaven van de verplichtingen van de werkgever: zorgen dat de juiste werkgevers zijn / worden aangesloten, het tijdig aanleveren van de deelnemersgegevens en het tijdig betalen van de pensioenpremies. Het doel van het handhavingsbeleid is om iedereen die onder de verplichtstelling valt een goed pensioen te geven. De uitvoering van het handhavingsbeleid is in 2023 door TKP uitgevoerd conform de afspraken die hierover met het pensioenfonds zijn gemaakt.

2 Financieel beleid

Het pensioenfonds is een 'eigen beheer' fonds. In dit hoofdstuk volgt een opsomming van:

- Premiebeleid (2.1);
- Beleggingsbeleid (2.2);
- Ontwikkelingen dekkingsgraad (2.3);
- Toeslagenbeleid (2.4);
- Kortingenbeleid (2.5);
- Uitvoeringskosten (2.6).

2.1 Premiebeleid

Premiebeleid

De financiering van de op basis van het pensioenreglement vast te stellen pensioenaanspraken gebeurt door betaling van een doorsneepremie. Voor de periode vanaf 1 januari 2020 tot en met 31 december 2024 is dit percentage door cao-partijen vastgesteld op 21,8%.

Het fonds beoordeelt of en in hoeverre de door cao-partijen overeengekomen premie en door werkgevers verschuldigde premie toereikend is voor de inkoop van de reglementaire aanspraken op pensioen en dekking van de benodigde opslagen. Indien in enig jaar de kostendekkende premie hoger blijkt te zijn dan de premie op basis van het overeengekomen premiepercentage, wordt de inkoop van aanspraken op pensioen zodanig naar beneden bijgesteld dat de door het fonds te ontvangen premie gelijk is aan de kostendekkende premie die het fonds hanteert. Indien de kostendekkende premie lager blijkt te zijn dan de premie op basis van het overeengekomen premiepercentage, wordt de inkoop van aanspraken op pensioen zodanig naar boven bijgesteld dat de door het fonds te ontvangen premie gelijk is aan de kostendekkende premie die het fonds hanteert. Indien een situatie als beschreven aan de orde is, treden partijen en het fonds tijdig met elkaar in overleg over het vraagstuk van evenwichtige belangenafweging.

Premiecomponenten

De premie wordt vastgesteld op basis van de onderstaande uitgangspunten:

- De samenstelling van het deelnemersbestand;
- De regeling;
- De verwachte inflatie;
- Het verwacht rendement.

Overlevingsgrondslagen

Deze grondslagen zijn in 2022 gewijzigd. Het bestuur heeft in 2022 besloten over te gaan op de Prognosetafels AG2022. De ervaringssterftecorrectie wordt tweejaarlijks beoordeeld gelijktijdig met de nieuwe publicatie van de AG prognosetafels, waarbij het bestuur een besluit neemt om wel of geen aanpassing te doen.

De verwachte inflatie

Sinds 2020 zijn nieuwe maximale parameters voor het verwacht rendement van kracht, zoals deze door de Commissie Parameters in 2019 zijn bekend gemaakt. Deze parameters zijn voor de premie 2021 voor het eerst van toepassing. Op basis van deze parameters geldt een verwachte prijsinflatie op lange termijn van 1,9%. Het fonds maakt gebruik van het ingroeipad zoals gepubliceerd door DNB per 1 oktober 2020. Dit betekent dat in het eerste jaar een inflatiecijfer van 1,6% geldt dat vervolgens in vijf jaren gelijkmatig toegroeit naar 1,9%. Het bestuur heeft dit ingroeipad vastgesteld voor dezelfde periode als het rendement op vastrentende waarden vaststaat. De inflatie van 2023 heeft daardoor geen impact op de premiestelling.

Het verwacht rendement en te hanteren peildatum

Het bestuur heeft op 12 december 2019 het verwacht rendement voor vastrentende waarden vastgesteld voor een periode van vijf jaar met als peilmoment 30 november 2019.

Advies verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft voorafgaand aan de besluitvorming het verantwoordingsorgaan om advies gevraagd over de feitelijke premie en de premiecomponenten voor 2023. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief advies gegeven. De sleutelfunctiehouder actuariael is akkoord gegaan met de premiestelling 2023.

2.2 Beleggingsbeleid

Teneinde de beoogde pensioenuitkeringen op korte en lange termijn te realiseren belegt het bestuur de toevertrouwde middelen op een verantwoorde en solide wijze. Het pensioenfonds hanteert hiervoor een meerjarig strategisch beleggingsplan dat jaarlijks wordt vertaald in een jaarplan beleggingen. Een ALM-studie in combinatie met scenario-analyses ligt ten grondslag aan het strategisch beleggingsbeleid van het pensioenfonds.

Met behulp van beleggingsovertuigingen, bijlage 3 van dit jaarverslag, formuleert het pensioenfonds onder andere een kader hoe het omgaat met financiële markten en beleggingen. Goed opgestelde overtuigingen vormen een visie op de werking van financiële markten en de manier waarop het pensioenfonds hierin acteert om de doelstellingen te behalen. De overtuigingen geven daarmee een kader voor het bestuur om nieuwe beleggingsmogelijkheden te beoordelen, zijn een ijkpunt voor het bestuur en maken een duidelijkere verantwoording naar de deelnemers, toezichthouder en andere stakeholders mogelijk. De beleggingsovertuigingen zijn opgenomen in het strategisch beleggingsplan 2022-2024.

Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is opgesplitst in een matchingportefeuille en een returnportefeuille.

- Het primaire doel van de matchingportefeuille is het nakomen van een deel van de nominale pensioentoezeggingen middels staatsobligaties, renteswaps en liquide middelen;
- De returnportefeuille of rendementsportefeuille heeft primair tot doel het realiseren van een overrendement ten opzichte van de verplichtingen ter financiering van het toeslagenbeleid. Dit gebeurt middels aandelen, bedrijfsobligaties, asset-backed securities (hierna: ABS) en hypotheek.

Naar aanleiding van de evaluatie van de dienstverlening door de custodian, heeft het bestuur medio 2022 besloten tot het uitvoeren van een marktverkenning naar een custodian. Deze marktverkenning is gestart in het vierde kwartaal van 2022 en is afgerond in het eerste kwartaal van 2023. Naar aanleiding van de marktverkenning is de bestaande custodian geselecteerd, waarmee nieuwe lagere tarieven zijn overeengekomen.

In 2023 heeft het bestuur de rentestafel en de renteafdekking geëvalueerd. Hierbij is besloten om in het vervolg hypotheek mee te nemen in de bepaling van de afdekking van het renterisico. Verder heeft het bestuur de investment cases en kaderstellingen voor de categorieën bedrijfsobligaties en ABS geëvalueerd en vastgesteld.

Het bestuur heeft in 2023 diverse besluiten genomen over het beleggingsbeleid voor de nieuwe solidaire premiereregeling. De nieuwe solidaire premiereregeling is de nieuwe pensioenregeling onder de Wtp. Naast de diverse ALM-doorrekeningen van beleid en de beleggingsallocatie, zijn ook de benodigde beleidsaanpassingen behandeld, bijvoorbeeld het rente- en valuta-afdeckingsbeleid, de wijze waarop de strategische assetallocatie wordt bepaald en herbalanceren, transitie van de beleggingsportefeuille en het operationeel model voor de uitvoering van de nieuwe regeling. De aanpassingen in het beleggingsbeleid worden in 2024 verder uitgewerkt en vastgelegd in een nieuw strategisch beleggingsplan.

2.2.1 Overzicht beleggingen

Het pensioenfonds belegt eind 2023 strategisch 28,5% van het vermogen in een wereldwijd gespreide portefeuille van aandelen, 20% van het vermogen in Nederlandse woninghypotheken, 7% in Europese bedrijfsobligaties en 7% in asset-backed securities (ABS). De overige 37,5% wordt belegd in de matchingportefeuille, die tot doel heeft om het renterisico van de verplichtingen gedeeltelijk af te dekken.

Beleggingscategorie	Strategische weging eind 2023	Feitelijke weging eind 2023
Matchingportefeuille		
Vastrentende waarden (staatsobligaties, renteswaps en kasgeld)	37,5%	39,6%
Returnportefeuille	62,5%	60,4%
Aandelen	28,5%	27,0%
<i>Ontwikkelde markten</i>		21,4%
<i>Opkomende markten</i>		2,0%
<i>Small Cap EAFE</i>		1,8%
<i>Small Cap US</i>		1,9%
Bedrijfsobligaties	7,0%	6,0%
Asset-backed securities	7,0%	6,0%
Hypotheke	20,0%	21,4%
Totaal	100,0%	100,0%
Rente-afdekking (marktrente)	76%	76,5%
Valuta-afdekking USD	75%	73%

De feitelijke assetallocatie kan binnen de onderstaande bandbreedtes afwijken van de strategische allocatie. Het allocatiebeleid van het pensioenfonds is passief, de bandbreedtes zijn niet bedoeld om invulling te geven aan actief allocatiebeleid. Maandelijks wordt de feitelijke allocatie gemonitord en bijgestuurd.

Categorie	Strategische mix	Minimum	Maximum
Matchingportefeuille	37,5%	27,5%	47,5%
Aandelen	28,5%	18,5%	38,5%
Bedrijfsobligaties	7%	4%	10%
Asset-backed securities	7%	4%	10%
Hypotheke	20%	15%	25%

2.2.2 Beheersing renterisico

Het pensioenfonds hanteert dynamiek in de renteafdekking. Bij een lage rente geldt een lagere renteafdekking en bij een hoge rente wordt een hogere renteafdekking toegepast. De opbouw in de renteafdekking bij een stijgende rente komt tegemoet aan de doelstelling van het pensioenfonds om de nominale rechten te beschermen. Tegelijkertijd kan bij een lage rente de rente een bron van rendement zijn. De dekkingsgraad profiteert dan van een eventuele rentestijging. De dynamische renteafdekking van het pensioenfonds is bij een fluctuerende rente een bron van rendement, omdat de strategie zo is ontworpen dat wordt geprofiteerd bij volatiele rentes. Het renteniveau bij opbouw van de renteafdekking is hoger dan het renteniveau bij afbouw.

Het pensioenfonds hanteert het volgende dynamische beleid ten aanzien van het renterisico.

30-jaars rente	0,5%	1,0%	1,5%	2,0%	2,5%
Rente-afdekking	44%	52%	60%	68%	76%

De rentestafel is afgetopt bij 76% afdekking bij een renteniveau voor de 30-jaars rente van 2,5%.

Per 31 december 2023 bevindt de 30-jaars rente zich boven de 2,5%. De huidige strategische renteafdekking bedraagt 76%. Indien de rente daalt onder de grens (trigger) van 2,0% wordt de strategische renteafdekking aangepast. Ook de triggers worden op dat moment aangepast naar de omliggende niveaus. Ter illustratie: na het raken van de trigger op 2,0% liggen de nieuwe triggers op 1,5% en 2,5%. In 2023 zijn geen triggers geraakt. Begin

2024 heeft het bestuur besloten de dynamische rentestafel te bevriezen op 76% tot het moment van invaren naar de nieuwe pensioenregeling. Dit betekent dat bij een daling van de rente de renteafdekking niet meer wordt verlaagd.

Het pensioenfonds houdt in de renteafdekking niet alleen rekening met de huidige verplichtingen maar ook met de opbouw van nieuwe pensioenverplichtingen. Doordat het premiepercentage voor toekomstige verplichtingen voor een bepaalde periode vaststaat, vertegenwoordigt de verwachte opbouw een economisch renterisico voor het pensioenfonds. Dit betekent dat in de berekening van het renterisico per begin 2023 werd rekening gehouden met de nieuwe opbouw tot en met eind 2023.

2.2.3 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Sinds 2013 moeten pensioenfonds wettelijk investeringen vermijden in bedrijven die te maken hebben met de productie, verkoop of distributie van clustermunie, maar ook in beleggingsinstellingen en indexen waar clustermunie-ondernemingen voor meer dan 5% deel van uitmaken. Ook dienen fondsen investeringen te vermijden wanneer sprake is van plaatsing van een onderneming op een zwarte lijst of van sanctiemaatregelen, zoals tegen Rusland en Syrië.

Door de keuze voor (bij voorkeur passieve) beleggingsfondsen heeft het pensioenfonds geen rechtstreekse invloed op de keuze in welke ondernemingen wordt belegd. Immers, het pensioenfonds belegt in beleggingsfondsen waarbij individuele selectie van ondernemingen niet mogelijk is. Het pensioenfonds heeft haar beleggingen getoetst aan bovenstaande wet- en regelgeving. Uit die toetsing bleek dat er relatief zeer kleine bedragen worden belegd in ondernemingen die te maken hebben met clustermunie. Het bestuur realiseert zich dat dit onwenselijk is en bespreekt jaarlijks tijdens de invulling van het jaarplan beleggingen haar mogelijkheden.

Het pensioenfonds heeft beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen (hierna: MVB).

Voor de uitbestedingspartijen vereist het pensioenfonds een duurzame en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering (aantoonbaar door een UN PRI of soortgelijke verklaring). Voor alle vermogensbeheerders geldt dat deze de UN PRI hebben ondertekend. In 2022 is het bestuur gestart met een herziening van de invulling van het MVB-beleid door het organiseren van studiedagen. In 2023 is hier een vervolg op gegeven door het huidige beleid te evalueren en de mogelijkheden om het beleid te verbeteren. Op basis hiervan heeft het bestuur vastgesteld welke verbeteringen het pensioenfonds wenst door te voeren in haar MVB-beleid. Dit zal in 2024 verder uitgewerkt en geïmplementeerd worden.

2.2.4 Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en EU-criteria

Het pensioenfonds heeft besloten om geen ongunstige effecten van haar beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren in aanmerking te nemen. Dit besluit is genomen door gebruik te maken van de opt-out mogelijkheid in de zin van artikel 4(1)(b) SFDR. Het fonds heeft deze mogelijkheid benut om hoge kosten van extra rapportages te voorkomen. Als klein fonds wil het pensioenfonds geld liever ten gunste van haar deelnemers doen komen om zo een stabiele pensioenuitkering te kunnen garanderen. Veel kosten die verband houden met de SFDR, zoals het publiceren over PAI-indicatoren, zijn vaste kosten die geen verband houden met de grootte van het fonds, hierdoor zijn de kosten voor het fonds als klein fonds relatief hoog.

Het pensioenfonds classificeert de pensioenregeling als een regeling die geen ecologische of sociale kenmerken promoot, omdat het duurzaamheidsaspect geen primaire doelstelling is van het fonds. Het pensioenfonds stelt de deelnemers centraal en het pensioenfonds zorgt ervoor dat het pensioen op een goede en kostenefficiënte manier geadmistreerd wordt en deelnemers op tijd het pensioen uitbetaald krijgen. Om hoge (onvoorziene) kosten van extra rapportages te voorkomen is voor de huidige kwalificatie gekozen. Voor meer informatie over de wijze waarop rekening wordt gehouden met duurzaamheid verwijst het pensioenfonds naar het MVB-beleid.

Duurzaamheidsrisico's zijn onderdeel van het risicomanagementframework. Deze risico's kunnen effect hebben op het rendement van de beleggingsportefeuille. Jaarlijks worden deze risico's beoordeeld en wordt vastgesteld of de bestaande mitigerende maatregelen voldoende zijn of dat aanvullende maatregelen moeten worden genomen. Daarnaast zijn in de ALM-studie klimaatrisico's onderzocht en geaccepteerd door het bestuur. Het pensioenfonds houdt zich aan Verordening (EU) 2019/2088 van 27 november 2019 betreffende informatieverschaffing over

duurzaamheid in de financiële dienstensector (SFDR). Het beloningsbeleid van het pensioenfonds zet niet aan tot het nemen van buitensporige risico's in verband met duurzaamheidsrisico's. Een op grond van het beloningsbeleid toegekende beloning is niet afhankelijk van het al dan niet nemen van duurzaamheidsrisico's.

2.2.5 Prudent person

Met de invoering van het nieuwe FTK per 2015 is expliciet in de regelgeving opgenomen dat het pensioenfonds onderbouwt dat het strategisch beleggingsbeleid en het beleggingsplan passen binnen de prudent person regel. Het pensioenfonds heeft ten behoeve van de prudent person toets door de certificerende actuaire een vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijst is een self-assessment waarmee het pensioenfonds de onderbouwing vastlegt. Het pensioenfonds is van mening dat het voldoet aan de prudent person regel. De belangrijkste uitgangspunten voor toepassing van het prudent beginsel zijn vastgelegd in wet- en regelgeving. In bijlage 7 is een samenvatting van de onderbouwing opgenomen.

2.2.6 Terugblik resultaat 2023

Het beleggingsjaar 2023 bracht een positieve ontwikkeling voor alle categorieën, met name voor aandelen.

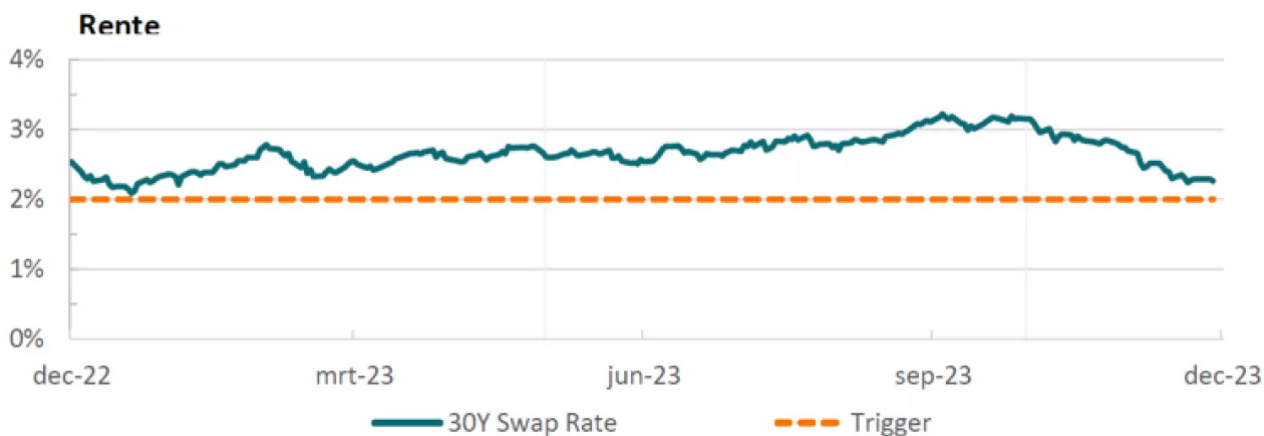
De volgende tabel toont het beleggingsresultaat van het pensioenfonds in 2023. De indirecte vermogensbeheerkosten (binnen de beleggingsfondsen) zijn verrekend met het rendement en bestaan uit beheerskosten en transactiekosten. De directe vermogensbeheerkosten zijn niet verrekend met het rendement.

Beleggingscategorie	Rendement Portefeuille	Rendement Benchmark	Benchmark
Matchingportefeuille			
Vastrentende waarden (staatsobligaties, renteswaps en kasgeld)	4,9%	4,9%	
Returnportefeuille	10,1%	12,1%	
Aandelen	18,0%	18,2%	
<i>Ontwikkelde landen</i>	21,1%	20,5%	MSCI World ex. Controversies
<i>Opkomende Landen</i>	9,4%	9,8%	MSCI Emerging Markets
<i>Small Cap EAFE</i>	13,4%	13,2%	MSCI EAFE Small Cap
<i>Small Cap US</i>	18,6%	17,9%	MSCI USA Small Cap
Bedrijfsobligaties	8,3%	8,2%	iBoxx EUR Corporates
Asset-backed securities	8,3%	4,5%	Barclays ABS FR Euro & Barc Capital ABS FR Euro
Hypotheke	2,3%	7,2%	Barclays Cust. PHF Swap Index
Totaal (exclusief valutahedge)	8,5%	9,7%	
Totaal (inclusief valutahedge)	8,7%	9,9%	

Voor het benchmarkrendement van de matchingportefeuille geldt dat deze gelijkgesteld is aan het feitelijke rendement. In 2023 heeft de portefeuille een underperformance ten opzichte van de benchmark gehaald, met name door de categorie hypotheke. In de paragrafen hieronder is een toelichting per categorie opgenomen.

Toelichting rendement matchingportefeuille

De matchingportefeuille heeft tot doel om het renterisico op de verplichtingen gedeeltelijk af te dekken. Onderstaande grafiek toont het verloop van de 30-jaars rente in 2023 en de daarbij horende trigger voor de aanpassing van de strategische rentafdekking die bij het huidige renteniveau op 2% ligt.

De 30-jaars rente is in 2023 gedaald, van 2,53% aan het begin van het jaar naar 2,29% aan het einde van het jaar. Door de rentedaling stegen de verplichtingen in waarde, en was eveneens het rendement op de matchingportefeuille positief.

Gedurende het gehele jaar 2023 is geen trigger (op basis van de 30-jaars rente) geraakt. Over het hele jaar gezien is de renteaafdekking gelijk gebleven op 76%.

Effectiviteit renteaafdekking

Maandelijks wordt de actuele (ex-ante) renteaafdekking gemonitord. Eenmaal per kwartaal wordt over de gerealiseerde (ex-post) renteaafdekking gerapporteerd. Ontwikkelingen in de spread en overige factoren kunnen ervoor zorgen dat de gerealiseerde afdekking afwijkt van de strategische afdekking. Dit is met name het geval als de rentebewegingen klein zijn.

	2023	2022
Resultaat verplichtingen (EUR mln)	34,9	-497,5
Resultaat matchingportefeuille (EUR mln)	31,0	-257,8
Strategische renteaafdekking	76%	44%-76%
Gerealiseerde renteaafdekking*	88,8%	51,8%

De gerealiseerde renteaafdekking in 2023 van 88,8% was hoger dan de strategische renteaafdekking, maar conform verwachting. De hogere effectiviteit werd onder andere veroorzaakt door het spreadresultaat dat positief was.

Attributie resultaat matchingportefeuille

Het resultaat van de matchingportefeuille kan worden verdeeld in drie componenten: renteontwikkelingen, spreadontwikkelingen (de spread is het verschil tussen de rente op swaps en staatsobligaties) en overige componenten.

Resultaat Matchingportefeuille	Matchingportefeuille	Verplichtingen
(EUR mln.)		
Totaal	31,0	34,9
Rente		34,9
Spread	11,2	0,0
Overig	6,3	0,0
	13,5	0,0

Rente

Het renterisico wordt gevormd door de huidige verplichtingen en de verwachte opbouw van verplichtingen waarvan de premie vastligt. Het resultaat op de verplichtingen wordt berekend middels de swaprente. De matchingportefeuille heeft tot doel een deel van het renterisico af te dekken. Dit gebeurt door middel van vastrentende waarden zoals swaps, staats(gerelateerde)obligaties en kasgeld.

Spread

De rente op staatsobligaties kent een op- of afslag ten opzichte van de swaprente. Een verandering van deze opslag levert een resultaat op. In 2023 was dit resultaat € 6,3 mln. In 2023 is de inzet van het spreadrisicobudget verder verhoogd, door de aankoop van langlopende staatsobligaties.

Overig

Het overige resultaat komt onder meer doordat de korte rente die wordt betaald op swaps niet gelijk is aan de rente die ontvangen wordt op kasgeld en kortlopende staatsobligaties. In 2023 was dit resultaat € 13,5 mln.

Toelichting rendementen returnportefeuille

Aandelen (27,0% van het vermogen)

Het pensioenfonds belegt op een passieve wijze in een wereldwijd gespreide aandelenportefeuille. Het behaalde rendement op de aandelenportefeuille was 18,0%. Dit is 0,2% lager dan de het benchmarkrendement.

De getoonde cijfers voor aandelen zijn exclusief het effect van de valuta-afdekking.

Bedrijfsobligaties (6,0% van het vermogen)

Het rendement van het bedrijfsobligatiefonds over het gehele jaar bedroeg 8,3%. Dit is 0,1%-punt hoger dan het benchmarkrendement. Het fonds belegt in obligaties met een hoge kredietwaardigheid volgens een “enhanced indexing” strategie waarbij beperkt kan worden afgeweken van de benchmark. Met name door de daling van de rente en spreads was het rendement positief.

Asset-backed securities (ABS) (6,0% van het vermogen)

Het ABS-fonds belegt actief in asset-backed securities met een hoge kredietwaardigheid, genoteerd in euro en gespreid over verschillende uitgevers, onderpanden, sectoren en landen. Het rendement was 8,3% in de belegde periode, 3,8%-punt hoger dan het benchmarkrendement van 4,5%.

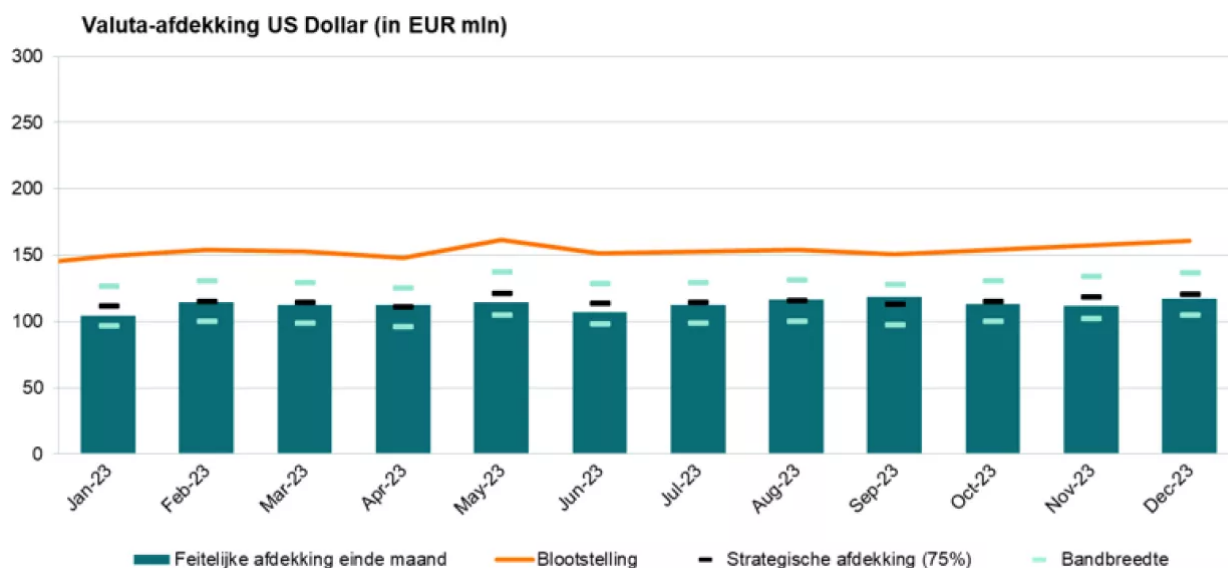
Hypotheke (21,4% van het vermogen)

Het hypothekefonds behaalde een rendement van 2,3%. Dit is 4,9%-punt lager dan het benchmarkrendement van 7,2%. Het onderrendement werd met name veroorzaakt door een stijging van de kredietopslag in de rente die gebruikt wordt voor de waardering van de hypotheekportefeuille ten opzichte van de risicovrije rente. Voor deze categorie is geen goed passende benchmark beschikbaar. De benchmark is gebaseerd op de risicovrije rente. Voor de waardering van de portefeuille wordt een gemiddelde hypotheekrente gebruikt. Doordat de risicovrije rente relatief meer gedaald is ten opzichte van de rente die gebruikt wordt om de hypotheekportefeuille te waarderen, heeft de benchmark beter gepresteerd dan de portefeuille.

Toelichting valuta-afdekking

Valutarisico wordt vanuit de beleggingsovertuigingen niet als bron van rendement gezien. Het beleid van het pensioenfonds is om deze risico's af te dekken indien er sprake is van een materiële blootstelling. Een volledige afdekking is niet optimaal omdat er sprake is van samenhang tussen de valutakoers en het aandeel. Dit komt mede doordat een aandeel dat in dollars genoteerd is ook inkomsten uit andere regio's zoals het Eurogebied heeft. De strategische valuta-afdekking is bepaald op 75% voor uitsluitend de US dollar. Eind 2023 is dit nog steeds de enige materiële positie in vreemde valuta.

Munteenheid	Blootstelling Q4 2023 (in EUR mln)	Blootstelling (% balans)	Strategische Afdekking
Amerikaanse Dollar	162	16,6%	75% (+/- 10%)
Britse Pond	10	1,0%	0%
Japane Yen	19	1,9%	0%
Zwitserse Franc	6	0,6%	0%
Australische Dollar	5	0,5%	0%

Bovenstaande grafiek toont de valutablootstelling en de valuta-afdekking (in EUR mln.) op het einde van iedere kalendermaand. De indicatiestrepen geven de gewenste afdekking (75% - donkerblauw) en de bandbreedte (65% tot 85% - lichtgroen) aan. Doordat de valutadoorrol midden in de maand plaatsvindt kan de afdekking einde maand afwijken van de strategische afdekking. Te zien is dat de afwijking beperkt is en binnen de bandbreedte valt. Eind 2023 bedroeg de feitelijke afdekking 73%.

Z-score en performancetoets

Het pensioenfonds is een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds. Wanneer de beleggingsperformance van het pensioenfonds onder een door de wetgever bepaalde grens valt, moet het pensioenfonds, op basis van het vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000, vrijstelling verlenen van de verplichtstelling wanneer een onderneming daarom verzoekt. De pensioenregeling moet wel gelijkwaardig zijn aan die van het pensioenfonds.

Om te bepalen of de beleggingsperformance van het pensioenfonds boven een bepaalde grens ligt, wordt het feitelijke beleggingsrendement vergeleken met het rendement van een door het pensioenfonds vastgestelde normportefeuille. Dit wordt gedaan door jaarlijks de Z-score van het pensioenfonds te bepalen. Hierbij wordt het rendement (de performance) van het pensioenfonds en het rendement van de benchmark vergeleken, en het verschil gedeeld door een factor die afhankelijk is van de samenstelling van het belegde vermogen (de verhouding obligaties/aandelen).

Voor het bepalen van de ongecorrigeerde performancetoets worden de Z-scores over een periode van 5 jaar opgeteld en gedeeld door de wortel van vijf. Volgens het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000 dient bij deze ongecorrigeerde performancetoets 1,28 opgeteld te worden. De uitkomst van deze gecorrigeerde performancetoets moet positief zijn. Meer informatie over de berekening van de Z-score en de performancetoets is te vinden in het Vrijstellings- en Boetebesluit Wet Bpf 2000.

Jaar	Z-score	Ongecorrigeerde	Gecorrigeerde
		Performancetoets (5 jaar)	Performancetoets (5 jaar)
2023	-1,00	-0,15	1,13
2022	-0,21	0,24	1,52
2021	2,04	0,3	1,58
2020	-0,75	0,76	2,04
2019	-0,43	0,8	2,08

2.3 Ontwikkeling dekkingsgraad

De dekkingsgraad wordt berekend door het vermogen te delen door de verplichtingen van het pensioenfonds:

- De verplichtingen worden vastgesteld op basis van de rente die DNB voorschrijft;
- Het vermogen wordt vastgesteld op basis van actuele marktwaarde. Wanneer de rente stijgt of daalt werkt dit meteen door in de waarde van de beleggingen.

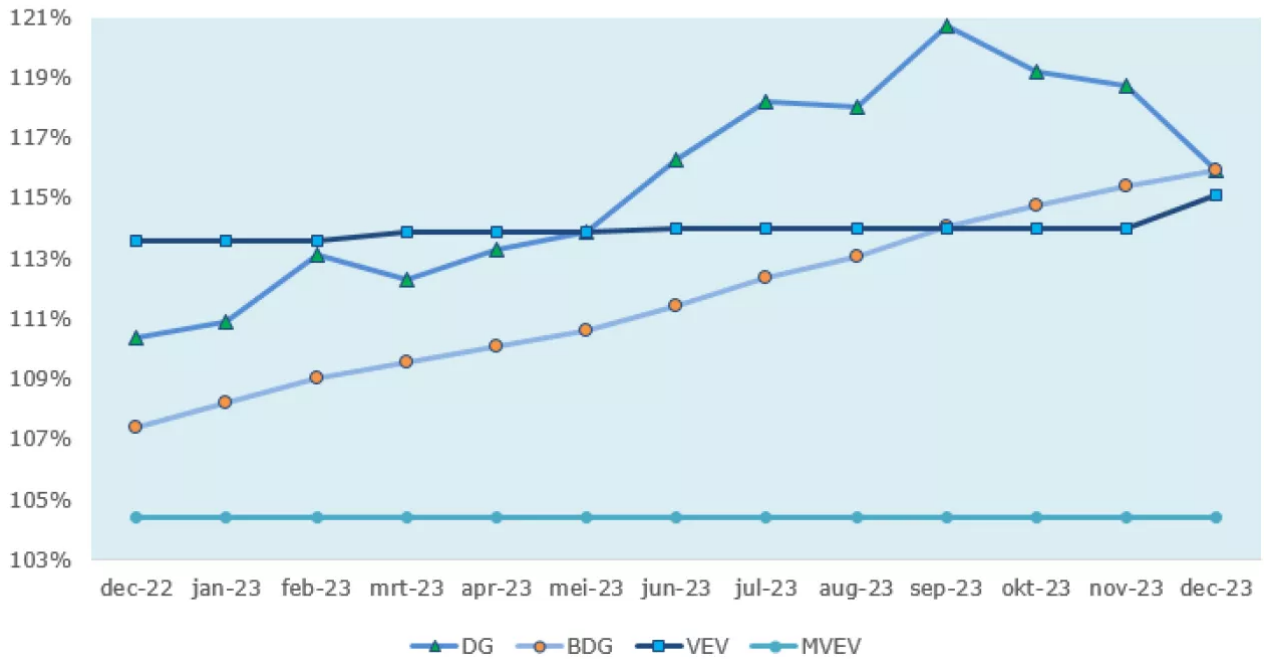
Het verloop van de dekkingsgraad laat zien welke componenten in 2023 de meeste invloed hebben gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad heeft zich gedurende het jaar als volgt ontwikkeld:

	2023	2022
Actuele dekkingsgraad primo jaar	110,4%	105,2%
Resultaat op beleggingen	5,8%	-32,5%
Resultaat a.g.v. wijziging rts	-2,7%	58,3%
Resultaat op premie	2,0%	-0,6%
Resultaat op waardeoverdrachten	1,0%	0,0%
Resultaat op kosten	-0,2%	-0,1%
Resultaat op uitkeringen	0,1%	0,0%
Resultaat op kanssystemen (arbeidsongeschiktheid en sterfte)	0,0%	0,0%
Resultaat op toeslagverlening	0,0%	0,0%
Resultaat op wijziging actuariële grondslagen	0,0%	-0,5%
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-0,5%	-0,6%
Resultaat op andere oorzaken en kruiseffecten [8]	0,0%	-18,8%
Actuele dekkingsgraad ultimo boekjaar	115,9%	110,4%

[8] De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de primo dekkingsgraad. Dit zorgt ervoor dat de optelling van de primo dekkingsgraad plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de ultimo dekkingsgraad. Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer "overige oorzaken" en betreft de kruiseffecten.

In 2023 is de dekkingsgraad gestegen van 110,4% ultimo 2022 naar 115,9% aan het eind van 2023. De beleidsdekkingsgraad is gestegen van 107,4% naar 115,9%. Het verloop van de dekkingsgraad is in de onderstaande grafiek weergegeven. De dekkingsgraad van het pensioenfonds zit het gehele jaar boven de minimaal vereiste dekkingsgraad (MVEV) van 104,4%. De vereiste dekkingsgraad is eind 2023 115,1%.

Ontwikkeling dekingsgraden in 2023

2.3.1 Ontwikkeling resultaat en technische voorziening

Ontwikkeling van de technische voorziening

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
	802.605	1.161.487
Pensioenopbouw	43.962	65.341
Rentetoevoeging	26.010	-5.736
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en uitvoeringskosten	-9.471	-9.924
Wijziging marktrente	20.221	-414.669
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-26.115	-5.693
Wijziging actuariële grondslagen	-1.855	12.712
Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	5.381	-464
Overige mutaties	-322	-448
Totaal technische voorziening	860.416	802.605

Analyse van het resultaat

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Resultaat op beleggingen	51.336	-375.765
Resultaat op wijziging RTS	-20.221	414.669
Resultaat op premie	21.420	-3.169
Resultaat op waardeoverdrachten	4.975	-270
Resultaat op kosten	-1.027	-370
Resultaat op uitkeringen	-216	54
Resultaat op wijziging actuariële grondslagen	1.855	-12.712
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-5.381	464
Resultaat op kanssystemen en andere oorzaken	475	433
Totaal saldo van baten en lasten	53.216	23.334

Het totaal saldo van baten en lasten betreft tevens de stand zoals deze ultimo 2023 toegevoegd is aan het eigen vermogen zoals deze in de jaarrekening is gepresenteerd. In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten op actuair resultaat te onderscheiden:

Beleggingen

Het rendement op de beleggingen (8,7%) draagt in 2023 positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad. De benodigde interest over boekjaar 2023 wordt bepaald aan de hand van de 1-jaars rente uit de curve van 31-12-2022, 3,264%.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt onder de RTS ultimo 2022 en zorgt daarmee voor een toename van de technische voorziening. Dit levert een negatieve bijdrage aan het resultaat.

Premie

Het resultaat op premie wordt vastgesteld door de totaal ontvangen premie af te zetten tegen de actuair benodigde premie. Per saldo is het resultaat op premie positief.

Toeslagverlening

Het bestuur heeft op basis van de financiële positie moeten besluiten om in 2023 geen (voorwaardelijke) toeslag te verlenen.

Resultaat op kosten

Het bestuur van het pensioenfonds heeft besloten de kosten voor de Wet toekomst pensioenen (Wtp) niet ten laste van de premie te laten komen. De gerealiseerde kosten voor Wtp in 2023 waren 1.027. Het resultaat op kosten in 2023 bedraagt daardoor -1.027.

Wijziging actuariële grondslagen

Een aanpassing van de actuariële grondslagen of methoden in het verslagjaar leidt tot nieuwe eisen ten aanzien van de prudentie van de grondslagen. Indien de grondslagen wijzigen (bijvoorbeeld als gevolg van aanpassing van de sterftegrondslagen) wordt dit resultaat hier vermeld.

Het pensioenfonds heeft in 2023 de parameters voor het bepalen van de hoogte van de IBNR-voorziening aangepast (PVI opslag is verlaagd van 1,4% naar 1,1%) waardoor de IBNR-voorziening met 1.855 is afgenomen.

Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Per 1 januari 2023 is het opbouwpercentage verlaagd van 1,213% naar 1,170%. Het verlaagde opbouwpercentage is ook van toepassing op de premievrijgestelde toekomstige opbouw van arbeidsongeschikte deelnemers. Hiervoor was op de ultimo stand van het jaarwerk 2022 een extracomptabele post van -440 opgenomen. De daadwerkelijke wijziging van de voorziening bedraagt -440, wat resulteert in een resultaat van 0.

Voor de toekomstige risicopremies voor arbeidsongeschikte deelnemers was een extracomptabele post van -30 opgenomen. De daadwerkelijke wijziging van de voorziening bedraagt -29, wat resulteert in een resultaat van 1.

Per 1 januari 2024 wijzigt het opbouwpercentage opnieuw, van 1,170% naar 1,592%. In verband hiermee is een extracomptabele verhoging van de voorziening opgenomen voor de premievrije toekomstige opbouw (5.007) en risicopremies (375). Dit leidt tot een resultaat van -5.382.

Tezamen leidt dit tot een resultaat van -5.381.

Kanssystemen en andere oorzaken

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op arbeidsongeschiktheid is positief, 460. Het resultaat op sterfte is -376 en overige mutaties 387.

Overige actuariële resultaten ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van datgeen actuair verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerder genoemde categorieën.

Het resultaat in deze categorie bedraagt 475.

De verschillende actuariële resultaten worden in de jaarrekening nader toegelicht. Voor het oordeel van de actuaris wordt verwezen naar de actuariële verklaring.

<i>Saldo baten en lasten over de afgelopen jaren</i>					
(bedragen x € 1.000)	2023	2022	2021	2020	2019
Premieresultaat					
Premiebijdragen	70.732	60.203	57.658	54.530	47.767
Pensioenopbouw	-43.962	-63.741	-60.070	-51.304	-45.602
Overige mutaties technische voorziening	-4.013	1.338	-4.359	-3.457	-1.786
Pensioenuitvoeringskosten*	-1.337	-1.338	-4.770	-4.594	-4.656
	21.420	-3.539	-11.541	-4.825	-4.277
Interestresultaat					
Beleggingsresultaten	77.346	-381.501	7.004	150.024	204.833
Rentetoevoeging technische voorziening	-26.010	5.736	6.501	3.289	-1.873
Wijziging marktrente	-20.221	414.669	84.666	-188.611	-174.263
	31.115	38.904	98.171	-35.298	28.697
Overige resultaten					
Resultaat op waardeoverdrachten	4.975	-270	-499	-898	415
Resultaat op kanssystemen (arbeidsongeschiktheid en sterfte)	137	450	-3.307	-822	-1.058
Resultaat op uitkeringen	-216	54	60	-144	67
Resultaat op kosten	-1.027	0	0	0	0
Resultaat op toeslagen	0	0	0	0	0
Wijziging actuariële grondslagen	1.855	-12.712	0	33.282	0
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-5.381	464	1.624	1.267	-658
Overige baten	422	7	223	44	84
Overige lasten	-84	-24		-299	18
	681	-12.031	-1.899	32.430	-1.132
Totaal saldo van baten en lasten	53.216	23.334	84.731	-7.693	23.288

* Zie voor een uitsplitsing de tabel in paragraaf 2.6.1, inclusief de toelichting.

2.3.2 Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariële benodigde premie voor de pensioenopbouw en de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag, de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor toeslagverlening.

De toename van de pensioenverplichtingen in het boekjaar wordt gefinancierd op basis van verwacht rendement met een opslag voor toekomstbestendige toeslagverlening ter hoogte van de verwachte prijsindexatie. In de feitelijke premie van 2023 is geen dekkingsgraad afhankelijke herstelbijdrage opgenomen.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendekkende premie opgenomen. De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. De gedempte kostendekkende premie is op basis van het verwachte rendement vastgesteld.

Premie 2023 (bedragen x € 1.000)	RTS	Gedempt	Feitelijk
Actuarieel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen van de regeling			
Regulier	37.990	31.708	
Risicopremie partner- en wezenpensioen	1.123	1.200	
Opslag voor uitvoeringskosten	5.382	5.165	
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	4.476	4.476	
Solvabiliteitsopslag	6.114	5.241	
Actuarieel benodigde premie inkoop voorwaardelijke onderdelen van de regeling		22.386	
Toetswaarde premie	55.085	70.176	69.702
Overige premie			
Afrekening vorig jaar			859
Anw-premie			171
Totaal feitelijke premie			70.732

De premiedekkingsgraad geeft aan in hoeverre de ontvangen pensioenpremie in een jaar voldoende is om de nieuwe pensioenaanspraken te kunnen financieren. Deze wordt bepaald door de beschikbare premie voor inkoop van onvoorwaardelijke onderdelen te delen door de actuarieel benodigde premie voor onvoorwaardelijke onderdelen. De beschikbare premie wordt verminderd met de opslag voor uitvoeringskosten.

De premiedekkingsgraad per 1 januari 2023 is ex-ante vastgesteld op 146,0%. Een premiedekkingsgraad van minder dan 100% draagt niet bij tot herstel van de dekkingsgraad. Ten opzichte van de premiedekkingsgraad per 1 januari 2022 van 94,0% is er sprake van een stijging. De verwachte premiedekkingsgraad per 1 januari 2024 is ex-ante vastgesteld op 112,0%. Als gevolg van de gedaalde rente ligt deze lager dan per 1 januari 2023.

De adviserend actuaris heeft aangegeven dat dit voor 2023 als voldoende evenwichtig kan worden beschouwd. Het bestuur deelt deze mening. De premiedekkingsgraad belemmert het herstel van de financiële positie niet substantieel. In de verklaring van opdrachtverstrekking en -aanvaarding van sociale partners en het pensioenfonds, die in 2021 is overeengekomen en geldt per 1 januari 2020, is opgenomen dat het bestuur jaarlijks de evenwichtigheid toetst aan de hand van het verschil tussen de actuele dekkingsgraad en de premiedekkingsgraad. Indien er in enig jaar een te grote afwijking is tussen de actuele dekkingsgraad en de premiedekkingsgraad, waardoor er volgens het pensioenfonds sprake is van onevenwichtigheid, treedt het pensioenfonds in overleg met sociale partners. Doel van het overleg is te verzoeken aan sociale partners om tot een evenwichtige oplossing te komen.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds is naar mening van de waarmerkend actuaris voldoende. Daarbij is bepalend de mate waarin het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekerden meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria.

2.4 Toeslagenbeleid

Naast de doelstelling van het pensioenfonds om te streven naar een nominaal pensioen, wordt koopkrachtbehoud beoogd, maar niet tegen elke prijs. Om deze doelstelling te realiseren heeft het pensioenfonds een toeslagenbeleid vastgesteld. Het toeslagenbeleid voldoet aan de wettelijke regels over het verlenen van toeslagen.

Voorwaardelijke toezegging

Het pensioenfonds heeft een voorwaardelijk toeslagbeleid, gebaseerd op de ambitie de pensioenen waardevast te houden. De daarbij gehanteerde maatstaf is de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer (CPI), alle bestedingen afgeleid, over de periode 1 oktober van het jaar t-2 tot 1 oktober van het jaar t-1.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks of en in hoeverre het verlenen van een toeslag mogelijk is. Het bestuur betreft in zijn beoordeling onder meer:

- De financiële positie van het pensioenfonds en de eisen die de Pensioenwet daaraan stelt in het algemeen, én
- De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds en de vrije reserve van het pensioenfonds in het bijzonder.

Voor de toe te kennen toeslag hanteert het bestuur de onderstaande leidraad. Het bestuur kan besluiten om van deze leidraad af te wijken.

- Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend;
- Als de beleidsdekkingsgraad hoger of gelijk is aan de bovengrens, wordt de volledige toeslag verleend;
- Als de beleidsdekkingsgraad boven de 110% is, maar onder de bovengrens, dan wordt er toeslag verleend voor zover deze in de toekomst te realiseren is:
 1. Hiervoor is beschikbaar de ruimte tussen de beleidsdekkingsgraad en de ondergrens van 110%;
 2. Er wordt bepaald hoeveel dekkingsgraadpunten de beleidsdekkingsgraad zou dalen bij 1% toekomstige toeslagverlening waarbij voor de benodigde kosten voor toeslagverlening rekening wordt gehouden met het verwachte netto meetkundig rendement op zakelijke waarden;
 3. Vervolgens wordt de te verlenen toeslag als volgt bepaald: Uitkomst onder 1 gedeeld door de uitkomst onder 2 vermenigvuldigd met 1%;
 4. De onder 3 bepaalde toeslag wordt toegekend aan zowel actieve als niet-actieve deelnemers en aan gepensioneerden.

Per 30 september 2023 bedraagt de bovengrens 148,3%.

Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de bovengrens, kan het bestuur besluiten tot het inhalen van gemiste indexaties of repareren van eerdere kortingen. De maximale termijn voor inhaalindexaties of reparatie van kortingen bedraagt 10 jaar. Voor toekenning van bovengenoemde incidentele toeslagen zal maximaal 20% van het vermogen boven de bovengrens worden aangewend. Wettelijk mag een pensioenfonds geen toeslag verlenen indien de beleidsdekkingsgraad onder de 110% ligt.

Door de financiële positie van het fonds zijn de opgebouwde en ingegane pensioenen per 1 januari 2023 niet verhoogd.

Het bestuur heeft in de bestuursvergadering van 14 december 2023 besloten om ook per 1 januari 2024 geen toeslag te verlenen. Op basis van de huidige negatieve maatstaf is volgens de gepubliceerde CBS-consumumentenprijsindex geen indexatie mogelijk.

Er is een mogelijkheid om voor de indexatie per 1 januari 2024 uit te gaan van een herijkte maatstaf [9]. Het toepassen van de aangepaste maatstaf zou leiden tot een geringe indexatie. Echter het voordeel van deze indexatie weegt niet op tegen de te maken uitvoeringskosten. Om de dekkingsgraad van het pensioenfonds niet onnodig te belasten met het oog op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel heeft het bestuur besloten om geen gebruik te maken van een indexatie op basis van de herijkte maatstaf.

Algemene maatregel van bestuur

In januari 2022 werd een Algemene maatregel van bestuur van kracht met betrekking tot het verhogen van de pensioenen (indexeren). Deze maatregel maakt het voor pensioenfondsen mogelijk om vanaf 1 juli 2022 versneld te indexeren indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 105%. De maatregel is vooral bedoeld om de indexatieachterstand uit het verleden niet nóg verder op te laten lopen. De maatregel is tijdelijk en pensioenfondsen die er gebruik van maken, moeten aan veel voorwaarden voldoen. Het bestuur heeft besloten om de pensioenen per 1 januari 2023 niet te verhogen. We gaan in Nederland toe naar een nieuw pensioenstelsel. Op het moment dat het pensioenfonds overgaat naar het nieuwe pensioenstelsel, moet het pensioenfonds een goede dekkingsgraad hebben anders kan het zijn dat de pensioenen verlaagd moeten worden. Gezien de financiële positie van het fonds met het oog op de beoogde transitie in het kader van Wtp, achtte het bestuur versnelde toeslagverlening per 1 januari 2023 niet verantwoord.

Om de dekkingsgraad van het pensioenfonds niet onnodig te belasten met het oog op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2024 geen gebruik te maken van de Algemene maatregel van bestuur.

[9] Gewijzigde maatstaf, methodiek CBS ontwikkeling prijsindexcijfer van gepubliceerde naar onderzoeksreeks.

2.5 Kortingsbeleid

Bij een slechtere financiële situatie van het pensioenfonds kan het pensioenfonds een aantal maatregelen treffen. Het pensioenfonds kan kiezen voor het niet toekennen van een toeslagverlening, het verhogen van de premie, het versoberen van de pensioenregeling en het aanpassen van of ingrijpen in het beleggingsbeleid. Als deze maatregelen niet voldoende zijn, heeft het pensioenfonds nog een uiterste maatregel. Deze uiterste maatregel is het korten van het pensioen. Dit betekent dat de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten worden verlaagd met een bepaald percentage. Het pensioenfonds heeft de opgebouwde pensioenen en pensioenrechten in 2023 niet hoeven te verlagen, omdat de beleidsdekkingsgraad in 2023 verder is gestegen van 107,4% naar 115,9% en boven het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) ligt.

Herstelplan 2023

Op 28 maart 2023 is een herstelplan ingediend, omdat de dekkingsgraad lager was dan het vereist eigen vermogen (VEV). Op basis van de systematiek van het herstelplan zou het fonds binnen 2 jaar uit reservetekort zijn: eind 2024 wordt op basis van het herstelplan een beleidsdekkingsgraad verwacht van 114,1% (dit is meer dan het VEV van 113,6%).

DNB heeft op 23 mei 2023 schriftelijk laten weten dat zij instemmen met het herstelplan van het fonds.

In voorgaande jaren is vrijstelling verleend van de termijnen die gelden om te voldoen aan het (M)VEV. Op 23 december 2022 is door Minister Schouten aangegeven dat de tijdelijke vrijstellingsregeling wordt verlengd tot 1 juli 2023. De Tweede Kamer had hierover een motie ingediend. Dit betekent dat een pensioenfonds vrijstelling kan verkrijgen voor de hersteltermijn van tien jaar en van het gestelde aantal van zes meetmomenten voor pensioenfondsen die van deze regeling gebruik maken. Als de dekkingsgraad van een pensioenfonds dat van deze regeling gebruik wil maken, naar de stand van 31 december 2022, lager is dan 90%, dient het pensioenfonds een onvoorwaardelijke korting door te voeren zodat de dekkingsgraad, naar de stand van 31 december 2022, direct stijgt tot ten minste 90%. Door de stijgende dekkingsgraden is korten per 1 januari 2023 bij de meeste pensioenfondsen niet aan de orde.

2024

De beleidsdekkingsgraad is per 31 december 2023 (115,9%) hoger dan het VEV (115,1%). Dit betekent dat het fonds geen actualisatie van het herstelplan hoeft in te dienen.

2.6 Uitvoeringskosten

Eén van de taken van het pensioenfonds is het uitvoeren van de pensioenregeling. In deze paragraaf wordt ingegaan op de kosten van de uitvoering, de klachten-en geschillenregeling, de incidentenregeling en het communicatiebeleid.

2.6.1 Kosten uitvoering pensioenbeheer

Het bestuur maakt voor de uitvoering van de regeling diverse kosten. Het bestuur vindt een transparante verantwoording en heldere communicatie over de gemaakte kosten van belang. De "Aanbevelingen Uitvoeringskosten" opgesteld door de Pensioenfederatie worden hierbij gehanteerd. Er wordt onderscheid gemaakt in 3 kostensoorten: pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten.

Kostenratio per kostensoort	2023	2022
Kostenratio pensioenbeheer (€ per deelnemer) inclusief Wtp	218	162
Totale kosten pensioenbeheer (€ x 1000) inclusief Wtp	5.404	3.887
Kostenratio pensioenbeheer (€ per deelnemer) exclusief Wtp	177	146
Totale kosten pensioenbeheer (€ x 1000) exclusief Wtp	4.377	3.517
Kostenratio vermogensbeheer (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,25%	0,24%
Totale kosten vermogensbeheer (€ x 1000)	2.256	2.417
Kostenratio transactiekosten (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,02%	0,06%
Totale transactiekosten (€ x 1000)	162	636

De kosten zijn in 2023 gestegen door extra vergoedingen voor werkzaamheden i.v.m. Wet toekomst pensioenen en door inflatiecorrecties.

Het bedrag aan uitvoeringskosten voor het pensioenbeheer bestaat uit:

(bedragen x € 1.000 en incl BTW)	Inclusief kosten Wtp		Exclusief kosten Wtp	
	2023	2022	2023	2022
Bestuur	613	451	613	451
Bestuur ondersteuning	641	522	641	522
Pensioenuitvoering (TKP)	2.597	2.338	2.597	2.084
Wet toekomst pensioenen	1.027	116	0	0
Controle en advies	386	361	386	361
Pensioenuitvoering (overig)	359	268	359	268
Totaal	5.623	4.056	4.596	3.686
Allocatie naar kosten vermogensbeheer				
Kosten bestuur	123	91	123	91
Kosten bestuur ondersteuning	96	78	96	78
Kosten Beleggingsadviescommissie	0	0	0	0
Totaal allocatie naar kosten vermogensbeheer	219	169	219	169
Totaal pensioenbeheerskosten	5.404	3.887	4.377	3.517
Aantal actieven en pensioengerechtigden	24.742	24.019	24.742	24.019
Kosten per deelnemer	218	162	177	146
Aantal actieven, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers	68.866	94.098	68.866	94.098
Kosten berekend over alle deelnemers	78	41	64	37
Gemiddeld aantal actieven en pensioengerechtigden in het jaar	24.381	23.357	24.381	23.357
Kosten per deelnemer / pensioengerechtigde	222	166	180	151

Hieronder is een korte toelichting van bovenstaande kosten opgenomen. De ontwikkeling van de pensioenuitvoeringskosten wordt in de jaarrekening in hoofdstuk 9 nader toegelicht.

Kosten per deelnemer/pensioengerechtigde en kosten berekend over alle deelnemers

De totale kosten zijn ten opzichte van 2022 gestegen met € 1.567 duizend (voor allocatie naar vermogensbeheer). Deze stijging komt met name door advieskosten Wet toekomst pensioenen. Door de stijging van de kosten op totaalniveau zijn de kosten per deelnemer/pensioengerechtigde in 2023 gestegen in vergelijking met het jaar ervoor. In de kosten per deelnemer zijn de kosten die gemaakt worden inzake vermogensbeheer buiten beschouwing gelaten.

Bestuur

De kosten bestuur hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdend met de bestuursorganen. De vergoedingen bestaan uit een vaste vergoeding, een vergoeding van reis- en verblijfkosten, opleidingskosten en overige bestuurskosten. Hierin zijn ook opgenomen de kosten voor de werkzaamheden ter ondersteuning van de Raad van Toezicht en het verantwoordingsorgaan. Bij de vaststelling van de hoogte van de beloning spelen vervangingswaarde, verantwoordelijkheid, functiewaardering en tijdsbesteding een rol. Alle leden van het bestuur hebben zitting in een commissie en/of zijn sleutelfunctiehouder. De kosten zijn in 2023 gestegen door extra vergoedingen voor werkzaamheden i.v.m de Wet toekomst pensioenen.

Bestuursondersteuning

Dit betreft de vaste vergoedingen voor bestuursondersteuning door Montae & Partners.

Pensioenuitvoering (TKP)

De kosten die pensioenuitvoerder TKP op jaarbasis in rekening brengt voor de vooraf afgestemde activiteiten en eventueel meerwerk worden onder deze post gerapporteerd. In de kosten TKP zijn ook kosten voor de relatiemanager en communicatie met betrekking tot #Gastvrij Pensioenfondsen opgenomen. Deze kosten bedragen in 2023 € 148 duizend.

Wet toekomst pensioenen

Dit betreffen advieskosten van Montae&Partners (€ 199 duizend), Willis Towers Watson (€ 274 duizend) en Triple A (€ 26 duizend). Voor algemene werkzaamheden betreffende de Wet toekomst pensioenen heeft TKP in 2023 een bedrag van € 508 duizend in rekening gebracht (30% van de totaal overeengekomen vergoeding voor Wtp).

Pensioenuitvoering (overig)

De overige kosten betreffen contributies, bijdragen, communicatiekosten en overige beheerskosten.

De kosten voor contributies hebben betrekking op de verplichte bijdrage vanuit het pensioenfonds aan DNB (€ 96 duizend), het Nationaal Pensioenregister (€ 11 duizend), het lidmaatschap van de Pensioenfederatie (€ 29 duizend), heffing van de AFM (€22 duizend), deelname aan MijnOverheid (€ 20 duizend) en een contributie Stichting Zelfregulering Pensioenfondsen (€ 3 duizend). De totale contributies zijn in 2023 ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van 2022.

De communicatiekosten bedragen in 2023 € 131 duizend (2022: € 122 duizend). Daarnaast is er nog een bedrag opgenomen aan bankkosten van € 19 duizend (2022: € 15 duizend), incassokosten van € 1 duizend (2022: € 0) en IT kosten € 16 duizend (2022: € 18 duizend).

Controle en advies

Deze kosten hebben o.a. betrekking op alle kosten in het kader van de certificering door Triple A en advisering door Willis Towers Watson (€ 142 duizend; 2022: € 164 duizend) en de kosten van de certificering van het jaarwerk door Mazars (€ 66 duizend; 2022: € 64 duizend). De advieskosten van Montae&Partners (€ 89 duizend; 2022: € 83 duizend) hebben betrekking op vervulling sleutelfunctie Risicobeheer en overige adviezen. Compliance kosten bedragen in 2022 € 8 duizend (2022: € 11 duizend). In 2023 bedragen de kosten van KPMG voor de interne audit functie € 19 duizend (2022: € 35 duizend) en de kosten van Triple A voor de actuariële sleutelfunctie € 7 duizend (2022: € 3 duizend). De totale kosten voor controle en advies zijn licht gestegen ten opzichte van 2022.

2.6.2 Kosten uitvoering vermogensbeheer

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de directe en de indirecte vermogensbeheerkosten gedurende 2023.

(bedragen x € 1.000)		Gemiddeld belegd vermogen	Kosten vermogensbeheer	Transactiekosten
2023	Totaal	892.889	2.256	162
	% gem. belegd vermogen		0,25%	0,02%
2022	Totaal	1.027.529	2.417	636
	% gem. belegd vermogen		0,24%	0,06%
2021	Totaal	1.158.390	2.720	136
	% gem. belegd vermogen		0,23%	0,01%
2020	Totaal	1.062.664	2.419	210
	% gem. belegd vermogen		0,23%	0,02%
2019	Totaal	849.064	1.902	139
	% gem. belegd vermogen		0,22%	0,02%

De indirecte vermogensbeheerkosten zijn verrekend met het rendement en bestaan uit beheerskosten en transactiekosten. Indirecte beheerskosten worden berekend op basis van de Total Expense Ratio (TER) van de beleggingsfondsen.

Transactiekosten binnen beleggingsfondsen worden overeenkomstig de aanbeveling van de Pensioenfederatie geïndiceerd door de in- en uitstapkosten die door de beleggingsfondsen (impliciet) in rekening worden gebracht bij toe- en uittreedende participanten.

Het pensioenfonds volgt in de presentatie van de kosten van vermogensbeheer de “aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie” zoals gepubliceerd in november 2011 en de “nadere uitwerking kosten vermogensbeheer herziene versie met aanvullingen van de Pensioenfederatie” zoals gepubliceerd in februari 2016.

Het bestuur heeft conform de Aanbevelingen uitvoeringskosten (de Pensioenfederatie) beoordeeld of de vermogensbeheerkosten in relatie tot de assetallocatie en de benchmarkkosten en het rendement op lange termijn en het benchmarkrendement passend zijn.

In 2023 zijn de totale kosten van het vermogensbeheer ca. 0,27% (2022: ca. 0,30%) van het gemiddeld belegd vermogen. De vermogensbeheerskosten zijn als percentage op totaalniveau gedaald. Een deel van de kosten van het bestuur en het bestuursbureau is toegerekend aan de vermogensbeheerkosten. Het gemiddeld belegd vermogen en de transactiekosten zijn gedaald, waardoor de absolute kosten lager uitkomen dan in 2022.

Look-through (bedragen x € 1.000)	Beheerkosten	Beheerkosten	Transactiekosten incl. aan- verkoopkosten	Transactiekosten incl. aan- verkoopkosten	Totaal	Totaal
	2023	2022	2023	2022	2023	2022
Kosten per beleggingscategorie						
Vastgoed	7	11	2	1	9	13
Aandelen	212	300	57	32	268	332
Vastrentende waarden	1.290	1.437	103	593	1.394	2.030
Overige beleggingen	-	-	-	-	-	-
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	1.509	1.748	162	626	1.671	2.375
Kosten overlay beleggingen	61	115		10	61	125
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	1.570	1.863	162	636	1.732	2.500
Kosten vermogensbeheer pensioenfonds en Bestuursondersteuning						
Kosten fiduciair beheer						
Bewaarloon	62	66			62	66
Advieskosten vermogensbeheer	120	111			120	111
Overige kosten	285	208			285	208
Totaal overige vermogensbeheerkosten	686	554			686	554
Totaal kosten vermogensbeheer	2.256	2.417	162	636	2.418	3.054

Toelichting per categorie:

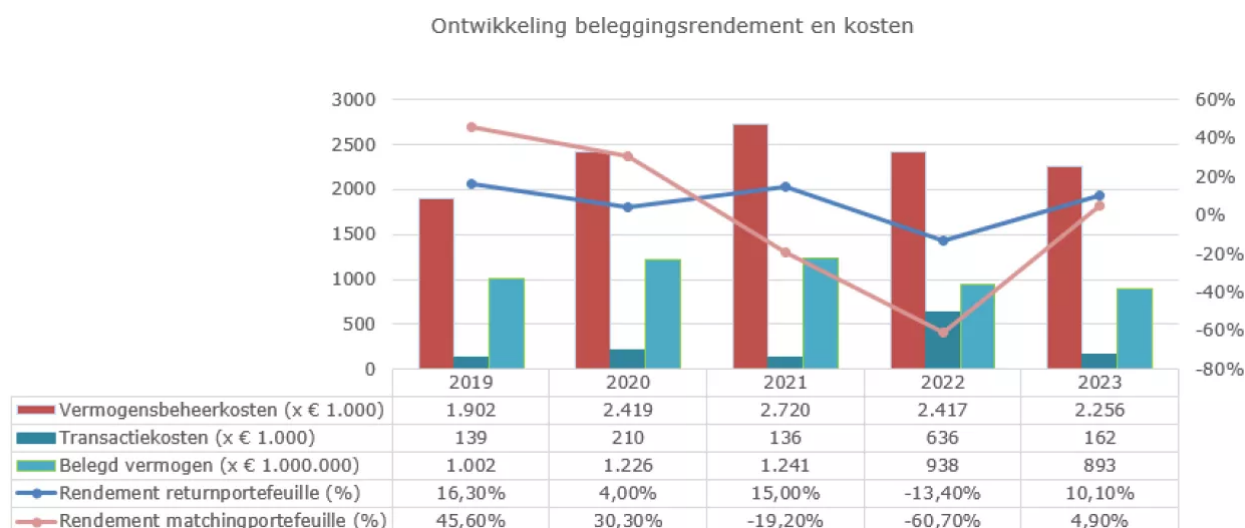
- Het pensioenfonds belegt niet in vastgoed als aparte categorie. De categorie vastgoed in bovenstaande tabel betreft beursgenoteerde vastgoedaandelen binnen de aandelenfondsen. De kosten van deze beleggingsfondsen in aandelen zijn (op basis van “lookthrough”) evenredig aan de categorie vastgoed toegerekend.
- De beheerkosten voor aandelen (BlackRock) zijn in lijn met de ontwikkeling van de portefeuille (de omvang van het vermogen is gestegen). BlackRock brengt bij het pensioenfonds een management fee (voor de B-funds) en een base fee (voor de CCF) in rekening. Naast deze kosten worden ook kosten binnen de beleggingsfondsen ingehouden (ten koste van het rendement). Een bedrag van € 178 duizend is voor 2023 (2022: € 236 duizend) direct in rekening gebracht bij het pensioenfonds.

- De beheerkosten voor vastrentende waarden (Cardano, BlackRock, ASR, Aegon en SARE&F) zijn gestegen door de gestegen omvang van de beleggingen. Cardano rekent kosten voor het LDI mandaat en het FX overlay mandaat. Deze kosten zijn direct bij het pensioenfonds in rekening gebracht. De beheervergoeding van ASR is deels (€ 39 duizend; 2022: € 48 duizend) direct bij het pensioenfonds in rekening gebracht. De vergoedingen van Aegon, SARE&F, en de geldmarktfondsen binnen het mandaat voor de matchingportefeuille van Cardano (van BlackRock, DWS en JP Morgan) zijn binnen de beleggingsfondsen in rekening gebracht.
- Als transactiekosten zijn opgenomen de kosten voor aankoop van beleggingen door het pensioenfonds (zoals acquisitiekosten, in- en uitstapvergoedingen van beleggingsfondsen of bijv. aandelen in een discretionair mandaat). Aan- en verkoopkosten zijn de directe aan- en verkoopkosten van beleggingstitels binnen een beleggingsfonds (waarbij evt. in en uitstapvergoedingen worden verrekend). Conform de aanbeveling Pensioenfederatie wordt voor alle categorieën waarbij in een fonds wordt belegd een volledige lookthrough van transactiekosten toegepast. Bij lookthrough is een correctie gemaakt voor de in- en uitstapvergoedingen bij beleggingsfondsen, door het pro rata deel van deze opbrengsten te verdisconteren met de in- en uitstapvergoedingen die door het pensioenfonds zijn betaald. Daarnaast is het pro rata deel van de transactiekosten in een beleggingsfonds aan het pensioenfonds toegerekend.
- De kosten vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursondersteuning zijn toegerekende kosten o.b.v. urenbesteding. De omvang daarvan is deels gebaseerd op een inschatting (tijdsevenredige verdeling). Voor 2023 komt de “allocatie aan vermogensbeheer” uit op 20% van de bestuurskosten en 15% van de kosten bestuursondersteuning.
- De advieskosten betreffen kosten van Cardano, kosten van de extern adviseur van de beleggingsadviescommissie en advieskosten voor de begeleiding van de marktverkenning van de custodian. Deze kosten zijn direct bij het pensioenfonds in rekening gebracht.
- De post overige kosten bevat kosten voor aanvullende dienstverlening (zoals rapportages, bankdiensten, custody services, administratie) door CACEIS en worden direct bij het pensioenfonds in rekening gebracht. In de overige kosten zitten ook kosten die Cardano rekent voor het Rebalancing mandaat. Dit betreft het monitoren en bijsturen van de gehele balans naar strategische gewichten. Met CACEIS zijn na een marktverkenning met ingang van 1 januari 2023 nieuwe, lagere tarieven overeengekomen. Daarnaast zijn clearingkosten in de overige kosten meegenomen.

2.6.3 Beleggingsrendement, risico's en kosten

Het beleggen en beheersen van risico's brengt kosten met zich mee. Bij beleggingsbeslissingen, zoals het selecteren van beleggingscategorieën en vermogensbeheerders, worden kosten nadrukkelijk betrokken. De kosten van het vermogensbeheer worden jaarlijks geëvalueerd, zowel als geheel als bij de evaluatie van uitbestedingspartijen. Waar nodig worden acties in gang gezet.

In onderstaande grafiek worden de beleggingsrendementen en de kosten over de afgelopen vijf jaar getoond.

3 Bestuursbeleid

Het bestuur bepaalt het beleid van het pensioenfonds en voert dit beleid ook uit. Het bestuur van het pensioenfonds bestaat uit vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers in de recreatiebranche en een onafhankelijk voorzitter. Het bestuur bestuurt op basis van de regels voor governance en medezeggenschap die onder andere zijn vastgelegd in de Wet versterking bestuur pensioenfondsen en de Code Pensioenfondsen. Het bestuur hanteert de Code en legt uit waar het van de code afwijkt. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het bestuursbeleid. Aan bod komen onder andere: zelfevaluatie en geschiktheid, compliance, principes voor beheerst beloningsbeleid, Code Pensioenfondsen, diversiteitsbeleid, contact met AFM en DNB en de aanbevelingen naar aanleiding van het jaarwerk.

3.1 Wet toekomst pensioenen

De voorbereiding van het pensioenfonds op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel was in 2023 één van de hoofddoelstellingen in de strategie van het fonds en omvatte een groot deel van de verrichte werkzaamheden naast de "business as usual".

Het fonds heeft verdere stappen gezet op weg naar implementatie van de Wet toekomst pensioenen (Wtp) per 1 januari 2026 (de beoogde transitiedatum) en zijn regievoering-rol ingevuld. De concrete doelstellingen van het fonds daarbij waren:

- kennis en informatie over de Wtp delen met en tussen alle betrokkenen bij het pensioenfonds;
- zorgen voor een zorgvuldig en tijdig proces van ontwerp, besluitvorming, transitie en implementatie van de uitwerking van de Wtp;
- het faciliteren van de sociale partners om te komen tot tijdige en onderbouwde besluitvorming en het door de sociale partners opstellen van het transitieplan, inclusief de inhoudelijke onderbouwing;
- tijdige afstemming en stroomlijning met alle uitvoeringspartijen inzake de Wtp-implementatie, in het bijzonder met de pensioenuitvoeringsorganisatie, de vermogensbeheerders en de custodian;
- implementatie van de Wtp tegen beheerste kosten;
- goede afstemming met deelnemers, werkgevers, sociale partners en DNB;
- implementatie bedrag ineens voor de implementatiedatum (invoering van de wetgeving hierover is tot nader orde uitgesteld);
- tijdige implementatie keuzebegeleiding voor de implementatiedatum.

Onderstaand is de uitwerking in 2023 van de bovenstaande doelstellingen toegelicht.

Zorgvuldig en tijdig proces: Beoogde overgangsdatum 1 januari 2026

De beoogde overgangsdatum was in eerste instantie voorzien voor 1 januari 2024. Al snel bleek uit de monitoring van het kritieke tijdsplan dat deze datum niet haalbaar was. Vervolgens was een midyear-overgang per 1 juli 2024 de spreekwoordelijke stip op de horizon. De pensioenuitvoeringsorganisatie van het pensioenfonds (TKP) heeft uitgebreid onderzoek naar de mogelijkheden voor een midyear-overgang per 1 juli 2024 gedaan. Hieruit bleek dat de wijze waarop binnen de pensioenadministratie van het pensioenfonds de berekening van de pensioenopbouw op basis van de geïnde premie ingericht is bij een midyear-overgang per 1 juli 2024 teveel risico's met zich meebracht. Mede op basis daarvan heeft het bestuur in februari 2023 besloten om de beoogde overgangsdatum uit te stellen naar 1 januari 2025. In maart 2024 heeft het bestuur besloten tot een No-GO voor de transitie op 1 januari 2025. In afstemming met pensioenuitvoeringsorganisatie TKP is 1 januari 2026 als de nieuwe beoogde overgangsdatum afgesproken. De reden voor de latere overgangsdatum is tweeledig. In de eerste plaats zijn er begin 2024 te weinig zekerheden dat een beheerste transitie voor de pensioenuitvoering bij TKP op 1 januari 2025 kan plaatsvinden. In de tweede plaats zijn de doorlooptijden uitdagend, zowel voor besluitvormingstrajecten binnen het fonds zelf, de beoordelingen door de toezichthouders, als het beschikbaar komen van definitieve regelgeving.

Besluitvormingsproces sociale partners: Transitieplan vastgesteld op 31 oktober 2023

Door de invoering van de Wtp hebben sociale partners in de zwembaden en zwemscholen, en verblijfsrecreatie keuzes gemaakt in het kader van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Het transitieplan is tot stand gekomen in wisselwerking tussen sociale partners en het bestuur van het pensioenfonds. Door middel van een iteratief proces zijn besluiten tot stand gekomen die naar de mening van sociale partners evenwichtig zijn. Sociale partners hebben daarbij uitgebreid stil gestaan bij alternatieven om de gemaakte keuzes te kunnen onderbouwen. Nadat sociale partners het transitieplan in concept ter instemming hadden voorgelegd aan hun achterbannen, is het transitieplan definitief vastgesteld en op 31 oktober 2023 en vervolgens aan het pensioenfonds gestuurd. Het pensioenfonds heeft het transitieplan op de website geplaatst zodat dit voor een ieder te raadplegen is.

Hoofdkenmerken van de nieuwe pensioenregeling: Solidaire premiereregeling

De sociale partners geven de voorkeur aan een solidaire premiereregeling. De belangrijkste kenmerken van de nieuwe pensioenregeling zoals afgesproken door de sociale partners in 2023 zijn:

- Deelname is verplicht voor werkgevers en werknemers in de verblijfsrecreatie en voor werkgevers en werknemers in de zwembaden en zwemscholen (gedefinieerd in de respectievelijke cao's);
- De nieuwe pensioenregeling is een solidaire premiereregeling;
- De pensioendatum is de eerste dag van de maand waarin de 67e verjaardag valt;
- Het pensioengevend inkomen wordt gedefinieerd als het overeengekomen basisuurloon plus vakantietoeslag vermenigvuldigd met het aantal uren dat een fulltimer per jaar werkt volgens de cao;
- Het pensioengevend inkomen is het loon volgens de Wfsv, maximaal € 66.956 (2023), met uitzondering van het genot van een ter beschikking gestelde auto, vermeerderd met het werknemersdeel in de premie;
- De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris onder aftrek van de franchise;
- De beschikbare premie bedraagt 21,8% van de pensioengrondslag (2023). De franchise is gelijk aan € 13.033 (2023). De franchise wordt in principe elk jaar aangepast met de procentuele stijging van het brutominimumloon per 1 januari;
- Voor deelnemers met een partner is de standaardverhouding tussen het levenslang ouderdomspensioen en het partnerpensioen bij overlijden na pensionering 100:70;
- Het levenslang partnerpensioen bij overlijden vóór pensionering bedraagt 10% van het pensioengevend salaris;
- De risicodekking voor het partnerpensioen wordt na ontslag gedurende 6 maanden voorgezet;
- Het wezenpensioen bij overlijden vóór pensionering bedraagt 5% van het pensioengevend salaris;
- Bij arbeidsongeschiktheid wordt de deelneming premievrij voortgezet. De premie bedraagt 1,4% (2023) van de pensioengrondslag;
- De uitkeringen van het levenslang ouderdomspensioen en het partnerpensioen bij overlijden na pensionering zijn variabel en kennen geen vaste stijging of daling. Dit geldt tevens voor het levenslang partnerpensioen bij overlijden vóór pensionering en het tijdelijk wezenpensioen vóór pensionering;
- Als excedent-regeling kent het pensioenfonds een 9+ regeling.

De pensioenregeling omvat een solidariteitsreserve. De sociale partners hebben de doelen van deze reserve bepaald en geprioriteerd. Voor de invulling van de solidariteitsreserve ligt het primaat bij het pensioenfondsbestuur.

De transitie naar een nieuwe, verplichte systematiek voor premie en opbouw heeft nadelige gevolgen voor bepaalde groepen deelnemers. Sociale partners vinden het evenwichtig dat deze specifieke groepen actieve deelnemers (uitgegaan wordt van de leeftijden 40-67) gecompenseerd worden voor de achteruitgang in verwacht pensioen na het invaren vanwege de afschaffing van de doorsneesystematiek. Kernpunten van de compensatie zijn:

- Bepaalde groepen actieve deelnemers worden aanvullend gecompenseerd;
- Compensatie vindt plaats vanuit het fondsvermogen;
- De compensatie wordt toegekend als percentage van de pensioengrondslag en kost 3% van het vermogen.

Het transitieplan bevat ook een verzoek van de sociale partners tot invaren van de pensioenen die tot de transitiedatum zijn opgebouwd. Dat betekent dat de al opgebouwde pensioenrechten en -aanspraken ook worden omgezet naar de nieuwe pensioenregeling.

Intensief overleg met betrokken uitbestedingspartijen: Werkgroepen en Stuurgroep

Om te komen tot een beheerste en integere operationele bedrijfsvoering in de nieuwe Wtp-omgeving, heeft het fonds in 2023 veelvuldig en intensief overleg gevoerd met de uitbestedings-partners. Vooral voor de pensioenadministratie, met de pensioenuitvoeringsorganisatie TKP. Maar daarnaast met de vermogensbeheerders en adviseur (Cardano) en de custodian (CACEIS). Ook het operationeel met elkaar verbinden van de pensioenadministratie en beleggingsadministratie heeft extra aandacht gekregen.

Voor het frequente overleg met de uitbestedingspartijen zijn door het fonds uiteenlopende werkgroepen ingericht. Daarnaast is er een overkoepelende, gezamenlijke Stuurgroep van het pensioenfonds en TKP, die het proces monitort, besluiten neemt en escaleert wanneer nodig. Voor het monitoren van de risico's van het Wtp-traject vinden periodiek bijeenkomsten plaats.

Pensioenadministratiesysteem: Plexus

Pensioenuitvoeringsorganisatie TKP is in 2023 gestart met de implementatie van een nieuw administratiesysteem. Belangrijk argument hiervoor is de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. TKP heeft gekozen voor het

administratiesysteem Plexus van Keylane. Gezien de grote belangen voor het pensioenfonds heeft het pensioenfonds de implementatie intensief gevolgd en beoordeeld. Geregeld vinden bijeenkomsten plaats, samen met andere pensioenfondsen die door TKP worden bediend, waarin de (technische) onderwerpen en voortgang van de implementatie van het Plexus-systeem door TKP worden toegelicht.

Datakwaliteit: Van essentieel belang voor de Wtp-transitie

Voor pensioenuitvoerders die invaren in het nieuwe pensioenstelsel is datakwaliteit van essentieel belang, dus ook voor het pensioenfonds. Door afdoende inzicht in de datakwaliteit te hebben voorafgaand aan het invaren, kan het fonds een evenwichtig en adequaat invaarbepsluit nemen en zodoende mogelijke fouten voorkomen bij de te berekenen individuele 'pensioenvermogens'.

Datakwaliteit is voor het pensioenfonds geen nieuw onderwerp. Maar gezien het belang hiervan bij de transitie naar de nieuwe pensioenregeling, heeft het fonds een project opgestart in 2023 waarin de volledigheid en juistheid integraal worden beoordeeld en aantoonbaar gemaakt vanuit risicoperspectief. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de pensioenuitvoeringsorganisatie TKP. Het pensioenfonds volgt hierbij de richtlijnen van het Kader Datakwaliteit dat door de Pensioenfederatie is gepubliceerd. Het Kader Datakwaliteit heeft tot doel te faciliteren dat pensioenuitvoerders die wensen in te varen op een consistente en aantoonbare wijze de datakwaliteit onderbouwen en borgen.

Het pensioenfonds doorloopt de stappen uit het Kader Datakwaliteit, zodat het bestuur aantoonbare inzage krijgt in de datakwaliteit en zij zich een oordeel kan vormen over de datakwaliteit die nodig is om te kunnen invaren.

Keuzebegeleiding: Ingericht in juli 2023

Onderdeel van de Wtp is keuzebegeleiding van deelnemers. Het pensioenfonds heeft dit per 1 juli 2023 ingericht. Doel is de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde op een adequate wijze te begeleiden bij het maken van een keuze binnen de pensioenovereenkomst, te zorgen voor de inrichting van de keuzeomgeving en de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde daarmee in staat te stellen om een passende keuze te maken. Het bestuur heeft op basis van de volgende overwegingen een zorgambitie vastgesteld:

- de invulling van de verantwoordelijkheid van het pensioenfonds moet passen bij de behoefte van de deelnemers;
- gewaakt moet worden voor een te brede invulling van de plicht van het pensioenfonds.

Op basis van vorenstaande overwegingen heeft het pensioenfonds de volgende zorgambitie verwoord:

'Het pensioenfonds kiest ervoor om deelnemers via een adequate keuzeomgeving in staat te stellen zelf passende keuzes te maken en legt daarbij de focus op de voor de deelnemer van het pensioenfonds meest kritische keuzemomenten. Deelnemers worden daarbij voorzien in hun informatiebehoefte via de website en brieven van het pensioenfonds en aanvullend door de front office van PUO TKP bijgestaan. Deelnemers worden niet geadviseerd.'

Planning en mijlpalen in 2023: Voorbereidingen transitie in volle gang

Terugkijkend heeft het fonds in 2023 de voorbereiding van het pensioenfonds op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel volop gecontinueerd. Het tijdig opstellen en afronden van het transitieplan door de sociale partners was een belangrijke mijlpaal. Dit is door de sociale partners voortvarend opgepakt. De samenwerking van de sociale partners en het fonds was daarin van grote waarde. Dat leidde tot de bundeling van kennis, het allebei beschikken over dezelfde onderliggende berekeningen en het gezamenlijk bespreken van inzichten en afwegingen.

Het fonds werd op deze wijze in staat gesteld al in een vroegtijdig stadium voorbereidingen te treffen voor de implementatie. Vooral op belangrijke dossiers zoals de detail-uitwerking van de pensioenregeling, risicohouding, financiële opzet en evenwichtigheid.

Vooruitblik 2024: Verdere voorbereiding van de Wtp-transitie naar implementatiedatum 1 januari 2026

In de eerste maanden van 2024 is het fonds voortvarend verder gegaan met de implementatiefase van de Wtp. Belangrijke mijlpalen in 2024 zijn de zorgvuldige en evenwichtige besluitvormingen van het bestuur op de belangrijke dossiers, waarbij de fondsorganen en de sleutelfuncties nauw zijn betrokken. Het GO-NoGO besluit in maart 2024 voor een overgang op 1 januari 2025 was daarbij een belangrijk moment. Ook de tijdige en complete indiening in het najaar van 2024 van de Wtp-dossiers bij de toezichthouders DNB en de AFM, zodat de planning van

de transitie naar het nieuwe stelsel op 1 januari 2026 kan worden behaald. De belangrijkste mijlpaal in 2025 zal zijn het definitieve inbaarbesluit en de opdrachtaanvaarding door het fonds, direct voorafgaand aan de daadwerkelijke implementatie op 1 januari 2026.

In de eerste helft van 2024 verwacht het fonds alle stappen uit het Kader Datakwaliteit af te kunnen ronden zodat het bestuur aantoonbare inzage heeft in de datakwaliteit. Vervolgens kan het bestuur zich een oordeel vormen over de datakwaliteit die nodig is om te kunnen invaren. In de tijd tot aan het moment van invaren zullen alle foutieve dataconstatering en volgens planning worden opgelost ('get clean') en de aantoonbaar adequate datakwaliteit worden behouden door daar waar nodig aanvullende maatregelen te implementeren ('stay clean').

In 2024 wordt de ontwikkeling en implementatie van het nieuwe pensioenadministratiesysteem van TKP, Plexus, onverminderd nauw gemonitord door het fonds. Dit gebeurt door periodieke TKP-rapportages, rapporten opgesteld op basis van onderzoeken, onder andere van de toezichthouder en namens het fonds zelf, risico-analyses, (on-site) bezoeken en hoog-frequent overleg. Op basis van de inzichten die het fonds verkrijgt, neemt het bestuur gedurende 2024 een aantal tussentijdse GO-NoGO besluiten.

In de loop van 2024, na indiening van alle dossiers bij de toezichthouder voor beoordeling, start het Wtp deelnemerscommunicatie traject. Voorafgaand aan de indiening zal mogelijk ook al communicatie plaatsvinden. In 2025 zal vervolgens de volgende fase in de deelnemerscommunicatie die specifiek gericht is op de Wtp en op de persoonlijke impact van de transitie voor de deelnemers ingaan. De communicatie wordt frequenter en gaat inhoudelijk dieper. Ook ontvangen de deelnemers meer persoons-specifieke informatie zodat de deelnemers inzicht krijgen in 'wat betekent de Wtp voor mijn (verwachte) pensioenuitkering'.

3.2 Zelfevaluatie en geschiktheid

Bij zelfevaluatie gaat het om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en waar nodig te verbeteren. Op 26 januari 2023 heeft een collectieve zelfevaluatie van het bestuur plaatsgevonden. Vanwege meerdere wisselingen in het bestuur per 1 januari en 1 februari 2023, koos het bestuur dit keer voor een iets andere aanpak. Deze zelfevaluatie werd door het bestuur aangegrepen om aan de hand van een aantal vragen terug en vooral vooruit te kijken. Aan de orde kwam onder andere:

- De wijze van vergaderen, ruimte voor ieders mening en specifieke inbreng, samenwerking in het bestuur;
- Beschikbaarheid en tijdbesteding, effectiviteit van vergadering in bestuur en effectiviteit van de commissies;
- Inventarisatie benodigde aanvullende kennis vanwege externe ontwikkelingen.

Het pensioenfonds beschikt over een geschiktheidsplan waarin is vastgelegd over welke deskundigheid de individuele bestuursleden en het bestuur als geheel moeten beschikken en op welke wijze de deskundigheid wordt bevorderd. In het geschiktheidsplan worden de actuele en geambieerde geschiktheidsniveaus beschreven. Een opleidingsplan en opleidingsregister maken deel uit van het geschiktheidsplan. Om de kwaliteit van zijn functioneren te kunnen waarborgen, werkt het pensioenfonds met functieprofielen voor de onafhankelijk voorzitter, het lid van het Dagelijks Bestuur, bestuursleden, leden en voorzitter van de beleggingsadviescommissie, sleutelfunctiehouders interne audit en risicobeheer, leden van de Raad van Toezicht, de voorzitter van de Raad van Toezicht en de voorzitter en leden van het verantwoordingsorgaan. Deze profielen worden verstrekt aan de voordragende en benoemende organisaties en dienen als leidraad bij de voordracht en benoeming van nieuwe bestuursleden. Potentiële kandidaten kunnen zich op basis van het functieprofiel vooraf een volledig beeld vormen van de functie, de gevraagde inzet en deskundigheid, functie-eisen en verantwoordelijkheden.

3.3 Compliance

Onder compliance wordt het geheel van maatregelen verstaan dat zich richt op de implementatie, handhaving en naleving van externe wet- en regelgeving, alsmede op interne procedures en gedragsregels om te voorkomen dat de reputatie en integriteit van het pensioenfonds wordt aangetast.

Het pensioenfonds hecht belang aan een deugdelijk pensioenfondsbestuur en een goede naleving van interne en externe regels. Het pensioenfonds ziet compliance als een onmisbare schakel in de missie om de belangen van deelnemers optimaal te behartigen.

3.3.1 Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen

De Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen (hierna: de Gedragslijn) is opgesteld door de Pensioenfederatie en heeft een dwingend karakter voor de pensioenfondsen welke als lid zijn aangesloten bij de Pensioenfederatie. Met deze gedragslijn laten pensioenfondsen zien op welke manier zij gegevens van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden of andere aanspraak-gerechtigden beheren. De pensioenfondsen rapporteren voor het eerst per 1 januari 2020 over de naleving van de gedragslijn. Deze gedragslijn is geactualiseerd en de "Gedragslijn verwerking persoonsgegevens pensioenfondsen 2023" geldt per 1 januari 2023. Als lid van de Pensioenfederatie legt het pensioenfonds middels dit jaarverslag verantwoording af over de toepassing van de normen uit de gedragslijn gedurende geheel 2023. Voor zover er mogelijk normen niet (volledig) zijn toegepast wordt dit gemotiveerd toegelicht.

De toepassing van de Gedragslijn is vastgelegd in alle privacy documenten. Naleving hiervan is in de (uitbestedings-)processen geborgd. De Privacy Officer van het pensioenfonds ziet hier ook actief op toe.

Daarnaast heeft bij alle kritische uitbestedingspartijen van het pensioenfonds die persoonsgegevens verwerken een uitvraag plaatsgevonden naar de naleving van de Gedragslijn. Hierbij is ook gekeken naar de beschikbare assurance rapportages en is gebruik gemaakt van uitvragen en overleggen met de uitbestedingspartijen van het fonds die tevens als verwerker zijn geclassificeerd. Alle uitbestedingspartijen hebben verklaard de normen van de Gedragslijn na te leven, aanvullend op de geldende AVG-normen. Op basis van deze uitkomsten is vastgesteld dat aan de normen van de Gedragslijn is voldaan.

Het pensioenfonds verklaart zich in 2023 aan de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens door pensioenfondsen te hebben gehouden.

3.3.2 Gedragscode

Het pensioenfonds heeft een gedragscode die wordt nageleefd door de (aspirant-)leden van het bestuur, de Raad van Toezicht, het verantwoordingsorgaan, de sleutelfunctiehouders en -vervullers, de toevoorders en andere aan het pensioenfonds verbonden personen. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen teneinde belangenconflicten tussen het pensioenfonds en betrokkenen in privé te voorkomen. Daarnaast staat in de gedragscode hoe moet worden omgegaan met vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds. De gedragscode bevordert de transparantie en zorgt ervoor dat alle betrokkenen, ook voor hun eigen bescherming, duidelijk weten wat wel en niet geoorloofd is. Elke betrokkene verklaart schriftelijk de gedragscode te zullen naleven. De gedragscode van het pensioenfonds is in lijn met de modelgedragscode van de Pensioenfederatie.

In 2023 is bij de evaluatie van de uitbestedingspartijen aan de uitbestedingspartijen gevraagd te verklaren dat de gedragscode van de betreffende uitbestedingspartij op uitgangspunten gelijkwaardig is aan die van het pensioenfonds. De conclusie is dat alle uitbestedingspartijen een gedragscode hanteren die op uitgangspunten gelijkwaardig is aan die van het pensioenfonds.

3.3.3 Compliance officer

Het pensioenfonds heeft in het kader van een beheerste en integere bedrijfsvoering een externe compliance officer. De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van relevante wetgeving, interne procedures en gedragsregels, zoals de gedragscode van het pensioenfonds. De compliance officer heeft in 2024 de naleving van de gedragscode over 2023 door de verbonden personen beoordeeld en gerapporteerd aan het bestuur. De compliance-werkzaamheden worden uitgevoerd door HVG Law. Het bestuur legt over compliance elk jaar verantwoording af aan alle betrokkenen door middel van dit jaarverslag. De compliance officer geeft in het rapport over 2023 aan dat de gedragscode is nageleefd. Meer informatie over het rapport van de compliance officer is te lezen in hoofdstuk 6.

3.4 Beloningsbeleid

Het pensioenfonds voert een beheerst beloningsbeleid. Overeenkomstig de Pensioenwet en het Besluit uitvoering Pensioenwet voert het fonds een beloningsbeleid dat niet aanmoedigt tot het nemen van meer risico's dan voor het fonds aanvaardbaar is.

De bestuursleden ontvangen voor de reguliere werkzaamheden een vaste vergoeding op jaarbasis. Bij de vaststelling van de hoogte van de beloning spelen vervangingswaarde, verantwoordelijkheid, functiewaardering en tijdsbesteding een rol. Alle leden van het bestuur hadden in zitting in een commissie en/of waren sleutelfunctiehouder. Op basis hiervan is sinds 2022 de feitelijke tijdsbesteding voor de leden van het bestuur bepaald op 1,2 dag per week, voor de onafhankelijk voorzitter is dit vastgesteld op 2,7 dagen per week en voor een lid van het Dagelijks Bestuur is dit 1,95 dagen per week.

De richtlijnen van de Pensioenfederatie zijn betrokken bij het vaststellen van de hoogte van de vergoeding. De beloning van de onafhankelijk voorzitter is hoger dan die van een lid van het (dagelijks) bestuur door de inhoud en de verantwoordelijkheid van de functie. Met name betreffen dit het afbreukrisico en het risico op reputatieschade. De beloning van de onafhankelijk voorzitter kent een multiplier.

De leden van de Raad van Toezicht van het pensioenfonds ontvangen een vaste jaarlijkse vergoeding. De leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen een vacatievergoeding per vergadering. Het beloningsbeleid 2023 is op 23 maart 2023 vastgesteld, na een positief advies van het verantwoordingsorgaan en goedkeuring van de raad van toezicht.

Het bestuur, de Raad van Toezicht en het verantwoordingsorgaan hebben in 2023 extra werkzaamheden verricht in verband met de invoering van de Wtp die qua tijdsbesteding significant zijn. Voor het verantwoordingsorgaan vertaalt dit zich in een hogere vergoeding vanwege extra vergaderingen waarvoor een vacatievergoeding geldt. In de vaste vergoeding die de bestuursleden en leden van de Raad van Toezicht jaarlijks ontvangen zijn de extra werkzaamheden in het kader van Wtp niet begrepen, daarom is aan hen een extra vergoeding toegekend voor de verrichte extra werkzaamheden in 2023. Deze extra vergoeding is ter advies voorgelegd aan het verantwoordingsorgaan en ter goedkeuring aan de Raad van Toezicht, welke beide positief hebben gereageerd.

Beheerst belonen is ook onderdeel van het uitbestedingsbeleid van het pensioenfonds. Het pensioenfonds verlangt ook van haar dienstverleners dat zij een beheerst beloningsbeleid hebben. Bij het aangaan van nieuwe uitbestedingsrelaties wordt op dit punt vooraf getoetst. De uitgangspunten en de beloningen zijn tevens opgenomen in de ABTN van het pensioenfonds.

3.5 Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen werkt volgens het 'pas toe of leg uit'-principe. Het pensioenfonds heeft bij de implementatie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen de Code Pensioenfondsen meegenomen bij haar besluitvorming en volgt de principes van de Code.

Het pensioenfonds week in 2023 op enkele punten af van de Code. Wij lichten de afwijkingen in 2023 hieronder toe.

Thema kwaliteit nastreven

- De Code kent als belangrijk principe bij besluitvorming dat elk bestuurslid stemrecht heeft, ongeacht het bestuursmodel. Dat geldt ook voor onafhankelijke bestuursleden die aan een paritair bestuur worden toegevoegd. Tot en met 2023 had de onafhankelijk voorzitter geen stemrecht in het bestuur (maar wel in het Dagelijks Bestuur), omdat het bestuur van mening was dat het belangrijk is dat de onafhankelijk voorzitter compleet onafhankelijk is. Het bestuur is teruggekomen op deze zienswijze. Met ingang van januari 2024 heeft de onafhankelijk voorzitter stemrecht in het bestuur gekregen.

Thema zorgvuldig benoemen

- Volgens de Code benoemt het bestuur een lid van het verantwoordingsorgaan. Dit strookt echter niet met hetgeen hierover is vastgelegd in de Pensioenwet. Op grond van de Pensioenwet is benoeming, voor zover er geen verkiezingen zijn gehouden, voorbehouden aan de verenigingen. In de statuten van het pensioenfonds is vastgelegd dat leden van het verantwoordingsorgaan worden benoemd door de werkgevers- en werknemersverenigingen. Aangezien de Pensioenwet voorrang heeft op de Code Pensioenfondsen heeft het bestuur besloten deze bepaling ongewijzigd te laten.
- De Code had in 2023 als norm dat de maximale zittingsduur van een bestuurslid 12 jaar is. Het bestuur past de Code toe met dien verstande dat alleen bij bijzondere omstandigheden (ter beoordeling aan het bestuur) kan worden afgeweken van deze termijn.

Naast het pas-toe-of-leg-uit karakter van de Code Pensioenfondsen zijn er normen in de Code die altijd dienen te worden toegelicht in het bestuursverslag. Deze normen zijn hieronder opgenomen met een verwijzing naar de toelichting in het jaarverslag.

Rapportagenorm	Voldoet het pensioenfonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
Norm 5		
Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja	Het bestuur beschrijft in het bestuursverslag bij de betreffende beleidsonderwerpen het beleid dat het in 2023 voerde, de gerealiseerde uitkomsten van dat beleid en de beleidskeuzes die het bestuur maakte.
Norm 31		
De samenstelling van pensioenfondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja	Het bestuur rapporteert in hoofdstuk 3.1 over de zelfevaluatie en geschiktheid, in hoofdstuk 3.5 over het diversiteitsbeleid en in bijlage 1 over de samenstelling van pensioenfondsorganen.
Norm 33		
In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Ja	In hoofdstuk 3.5 wordt gerapporteerd over het stappenplan om de diversiteit te bevorderen en in bijlage 1 over de samenstelling van pensioenfondsorganen.
Norm 47		
Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja	De Raad van Toezicht betreft de Code bij de uitoefening van zijn taak en rapporteert hierover in zijn rapportage.
Norm 58		
Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	In 1.2 worden de doelstellingen 2023 beschreven. In hoofdstuk 1.3 beschrijft het bestuur de missie, visie en kernwaarden van het pensioenfonds.
Norm 62		
Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja	Het bestuur licht in hoofdstuk 2 'beleggingen' de overwegingen toe om maatschappelijk verantwoord te beleggen.
Norm 64		
Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja	In hoofdstuk 3.2 rapporteert het bestuur over de naleving van de gedragscode en in hoofdstuk 3.1 over de zelfevaluatie van het bestuur.
Norm 65		
Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja	In hoofdstuk 2.6 wordt gerapporteerd over de behandeling van klachten en geschillen.

3.6 Diversiteitsbeleid

Bij de benoeming houdt het bestuur rekening met het diversiteitsbeleid van het fonds. De diversiteitsdoelstellingen van het fonds zijn als volgt (conform de Code Pensioenfonds):

Bestuur	minimaal 1 man, minimaal 1 vrouw minimaal 1 lid boven en 1 lid onder de 40 jaar
Verantwoordingsorgaan	minimaal 1 man, minimaal 1 vrouw minimaal 1 lid boven en 1 lid onder de 40 jaar
Raad van Toezicht	minimaal 1 man, minimaal 1 vrouw

Deze doelstellingen zijn vastgelegd in het diversiteitsbeleid van het pensioenfonds.

De fondsorganen moeten complementair samengesteld zijn, zodat vaardigheden en invalshoeken worden ingebracht die elkaar aanvullen. Het bestuur streeft daarom naar diversiteit in de samenstelling van het bestuur, de Raad van Toezicht en het verantwoordingsorgaan. Diversiteit is hierbij meer dan alleen geslacht en leeftijd. Het bestuur weegt bij de diversiteit ook aspecten mee zoals culturele achtergronden en interesses.

Om de diversiteit binnen het pensioenfondsbestuur te bevorderen en te implementeren heeft het bestuur een stappenplan diversiteit opgesteld. Naast het stappenplan diversiteit heeft het pensioenfonds een beleid aspirant-bestuurder en een beleid traineeship opgesteld. Hierdoor kan het fonds de diversiteitsdoelstellingen eerder realiseren.

Het bestuur trekt de diversiteitsdiscussie breder dan uitsluitend de fondsorganen. Zo weegt het bestuur ook de diversiteit van adviseurs en fondsondersteuners die intensief en nauw bij het bestuur betrokken zijn.

Het verantwoordingsorgaan bestond op 31 december 2023 uit twee vrouwen en vijf mannen. De Raad van Toezicht bestond op 31 december 2023 uit één vrouw en twee mannen. Het bestuur bestond op 31 december 2023 uit één vrouw en zes mannen. Zowel bestuur als verantwoordingsorgaan hadden op 31 december 2023 één lid jonger dan 40 jaar.

3.7 Contact met AFM en DNB

AFM

De AFM is als toezichthouder belast met het bevorderen van een zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten waaronder het bewaken van de informatie die pensioenfondsen verschaffen ten aanzien van juistheid en begrijpelijkheid.

In 2023 heeft het fonds:

- de toezichtsrapportage tweedepijlerpensioen ingediend;
- een self-assessment duurzaamheid ingediend en onderdeel uitgemaakt van een verkennend onderzoek naar risicopreferentieonderzoeken. Met de AFM is op 28 maart 2023 gesproken over de resultaten en bevindingen van dit onderzoek.

DNB

DNB is als toezichthouder belast met het prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector. Het pensioenfonds legt daarom structureel alle wijzigingen in statuten, reglementen, ABTN en de jaarstukken voor aan DNB. Verder informeert het pensioenfonds DNB met de voorgeschreven rapportages periodiek over de financiële situatie van het pensioenfonds.

Contact met DNB

De onafhankelijk voorzitter van het pensioenfonds heeft de toezichthouder regelmatig geïnformeerd over de ontwikkelingen bij het pensioenfonds, waaronder de stand van zaken rond de Wet toekomst pensioenen.

Er is reguliere correspondentie met de toezichthouder geweest in 2023. Zo heeft het pensioenfonds van DNB verschillende algemene brieven ontvangen over op dat moment actuele thema's voor pensioenfondsen. Dit zijn onder andere de toezichtthema's 2023, instructiebrieven over het indienen van stukken en vragenlijsten over de implementatie van de Wet toekomst pensioenen (Wtp).

In 2023 heeft DNB risico identificerende gesprekken gevoerd met de sleutelfunctiehouders risicobeheer en interne audit, een bestuurslid en een lid van de Raad van Toezicht. De gesprekken waren gericht op de rol en werkzaamheden van de sleutelfuncties in het besluitvormingstraject voor de Wtp-transitie. En daarnaast is gesproken over de rol en betrokkenheid van de verschillende fondsorganen bij het besluitvormingsproces.

Verder heeft het Dagelijks Bestuur met DNB op periodieke basis gesproken over de planning van de Wtp-transitie en de rol van de toezichthouder.

Er zijn in 2023 geen dwangsommen of boetes opgelegd aan het pensioenfonds.

3.8 Bestuurlijke IT-omgeving

Het fonds heeft een eigen bestuurlijke IT-omgeving. Het fonds heeft Microsoft Office 365 als e-mailoplossing en DRM ICT Solutions als IT-dienstverlener. Daarnaast wordt gewerkt met de eigen bestuurlijke vergadertool Indega. Alle leden van de fondsorganen en vaste externe adviseurs hebben een e-mailadres dat eindigt op @pensioenfondsrecreatie.com. E-mails zijn hierdoor beveiligd tussen de fondsorganen. Er is ook een beveiligde verbinding met DNB (eHerkenning via Reconi) voor het indienen van de rapportages.

3.9 Aanbevelingen n.a.v. jaarwerk 2022

Elk jaar geven de certificerend actuaris, de accountant, de Raad van Toezicht en het verantwoordingsorgaan adviezen/aanbevelingen naar aanleiding van het jaarwerk. Alle aanbevelingen worden in kaart gebracht en besproken in de bestuursvergadering. Vervolgens draagt het Dagelijks Bestuur zorg voor verdere afhandeling en monitort de voortgang periodiek. De betreffende partijen worden geïnformeerd over de uitkomsten hiervan.

3.10 Incidentenregeling

Het pensioenfonds beschikt over een incidentenregeling. Een incident is een gedraging of gebeurtenis die een ernstig gevaar vormt voor de integere uitvoering van het bedrijf van het pensioenfonds. Het bestuur is niet bekend met (vermoedens van) incidenten van deze ernst die zich in 2023 hebben voorgedaan. Tevens is het bestuur niet bekend met (vermoedens van) incidenten die zich bij haar uitbestedingsrelaties, adviseurs en/of de waarmerkend accountant en certificerend actuaris hebben voorgedaan.

	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Aantal klachten/geschillen	1	8	13	12	6	5

Luisteren naar deelnemers en daar naar handelen biedt kansen om onze dienstverlening structureel te blijven verbeteren. Hierbij volgen we de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). Dit is een vorm van zelfregulering waarmee leden van de Pensioenfederatie hebben vastgelegd wat het basisniveau is van hoe we als pensioenfondsensector willen omgaan met klachten. Hiermee sluiten we aan bij de verwachtingen van onze deelnemers en zijn we goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. Daarbij hanteren we de bredere definitie van een klacht, elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Vanzelfsprekend gevolg hiervan is dat het aantal klachten toeneemt.

Ons klachtenreglement en -procedure zijn in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Daarnaast heeft ons bestuur een klachtenbeleid vastgesteld. Hierin staat beschreven wat de succesfactoren zijn van goed klachtenmanagement en hoe het bestuur daarop stuurt.

In onderstaand schema staan de aantallen klachten, geëscaleerde klachten en geschillen over 2023 toebedeeld aan een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we door naar de nieuw opgerichte Geschilleninstantie Pensioenfonds (GIP).

In 2023 is één klacht ontvangen en afgehandeld.

Onderverdeeld naar onderwerp (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld:

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten	Geschillen
Klachten/geschillen in behandeling per 1 januari 2023:	0	0	0
Afgehandelde klachten/geschillen 2023 per onderwerp:			
- Service en klantgerichtheid	0	0	0
- Behandelingsduur	0	0	0
- informatieverstrekking	0	0	0
- deelnemersportaal	0	0	0
- keuzebegeleiding	0	0	0
- pensioenberekening en -betaling	0	0	0
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0	0
- financiële situatie	1	0	0
- duurzaamheid	0	0	0
- overig	0	0	0
Afgehandelde klachten/geschillen in 2023:	1	0	0
Klachten/geschillen in behandeling per 31 december 2023:	0	0	0

Onze pensioenuitvoeringsorganisatie is bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die wij kunnen doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.

3.11 Communicatiebeleid

Communicatie 2023

Ook dit jaar stond in het teken van de voorbereidingen op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Via een speciale webpagina, een webinar, nieuwsbrieven en LinkedIn hielden we zowel werkgevers als werknemers op de hoogte van de ontwikkelingen. In oktober is een belangrijke mijlpaal bereikt. De sociale partners hebben toen afspraken gemaakt over de nieuwe regeling. Deze afspraken zijn vastgelegd in het 'transitieplan' en gepubliceerd op de website.

Deze communicatie kwam naast en in aansluiting op de reguliere pensioencommunicatie over de bestaande regeling.

#Gastvrij Pensioenfonds

Een gastvrij pensioenfonds zijn, is het leidende uitgangspunt voor onze communicatie. Gastvrij zijn komt tot uitdrukking in:

- Optimisme. Wij denken in mogelijkheden en niet in problemen. Van fouten kun je leren;
- Aandacht. Onze deelnemers en werkgevers zijn uitgangspunt bij al ons handelen. We bieden inzicht en gemak;
- Geluk in het nu. Pensioen is voor later maar je kunt er nu al iets mee doen. Dat hoeft niet lang te duren, want wij maken het makkelijk. En het geeft je nu een gerust gevoel als het geregeld is voor later;
- Eerlijkheid. We zijn transparant en vertellen het hele verhaal. Geen kleine lettertjes. Het noemen van voor- en nadelen.

De uitgangspunten optimisme, aandacht, geluk in het nu en eerlijkheid zijn onderdeel van het hele programma #Gastvrij Pensioenfonds en zijn terug te vinden in het ondernemingsplan. In alle communicatie-uitingen zoeken we aansluiting bij deze uitgangspunten. Hierbij zijn van belang: de zichtbaarheid van het pensioenfonds en het versterken van de relatie met de aangesloten werkgevers en het bieden van inzicht in de eigen pensioensituatie voor onze deelnemers.

Daarnaast hebben we in 2023 de volgende drie pijlers aangehouden als rode draad voor al onze communicatie:

1. Merk en reputatie: vergroten van waardering voor en vertrouwen in het pensioenfonds van alle deelnemers én werkgevers;

2. Persoonlijke en relevante communicatie: zorgen voor de relevante boodschap op het relevante moment aan de relevante doelgroep, waarbij we zoveel mogelijk aansluiten op de persoonlijke situatie van de deelnemer en deze ook direct aanspreken;
3. Digitalisering: inzetten op het verzamelen van mailadressen om daarmee de digitale bereikbaarheid te vergroten.

Merk en reputatie

We werken met verschillende activiteiten aan onze reputatie. Denk aan de inzet van de relatiemanager en de uitgave van een verkort jaarverslag. Daarnaast groeit het aantal bezoekers en posts op de LinkedIn-bedrijfspagina gestaag. 2023 was succesvol kijkend naar de nieuwe volgers en bereikte mensen en in 2024 zullen we dit verder optimaliseren.

Persoonlijk en relevante communicatie

We voeren segmentatie door in de nieuwsbrieven en communiceren op het moment dat dit het meest relevant is. Daarnaast hebben we een aantal gerichte campagnes uitgevoerd voor een specifiek doelgroepsegment. Zo hebben we een campagne uitgerold die gericht was op nieuwe medewerkers die deelnemer worden bij ons pensioenfonds. Deze campagne voorzag in extra handvatten, een paar maanden na het moment van indiensttreden. Uiteraard ontvangen deze deelnemers ook de wettelijk verplichte informatie.

Voor werkgevers en werknemers hebben we een webinar georganiseerd in samenwerking met de sociale partners over de nieuwe regels voor pensioen. Tijdens het webinar zijn we ingegaan op het waarom van de nieuwe regels, dat we het goede behouden, wat er verandert en hoe we deelnemers gaan meenemen. Verder konden werknemers en werkgevers vragen stellen over de Wet toekomst pensioenen die op 1 juli 2023 is ingegaan. Het webinar is goed beoordeeld door de kijkers.

Behalve dit webinar hebben we voor werkgevers de campagne "Meer/Minder werken" ontwikkeld. Deze campagne stond in het teken van de gevolgen die er voor werknemers zijn, als zij minder of meer gaan werken en de ondersteunende rol die je als werkgever hierbij kunt vervullen. Uit een nabelronde bleek dat werkgevers het een goede actie vonden om werknemers te attenderen op wat de gevolgen zijn als zij meer of minder gaan werken.

Digitalisering

In oktober en november 2023 heeft de jaarlijkse campagne "Verzamelen van e-mailadressen" plaatsgevonden. Dit heeft ertoe geleid dat de digitale bereikbaarheid van actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is toegenomen met 13,8%.

Op onze LinkedIn-pagina hadden we eind december 2022 340 volgers. Eind december 2023 waren dat er 401. Dat is een stijging van bijna 18%. Met LinkedIn richten wij ons primair op werkgevers.

Als we het aantal sessies op de website vergelijken met 2022, dan zien we een daling. Het aantal sessies is gedaald van 93.720 in 2022 naar 76.738 (-18%) in 2023, maar per bezoek werden wel meer pagina's bezocht. Waar we een groot verschil zien, is de campagne om e-mailadressen te verzamelen. De campagne heeft in vergelijking met 2022 minder bezoekers naar de website getrokken. Als we verder kijken naar de website-statistieken dan komen de meeste bezoekers via een zoekmachine (organic search) binnen, 46,10% tegenover 57,60% vorig jaar. Verder zien we ook veel direct verkeer (mensen die door een direct bezoek zonder een geregistreerde bron, zoals e-mails) op de website komen. Dit ligt op ruim 36%. Het gemiddeld aantal paginaweergaven per sessie steeg van 3,42 naar 3,75. In 2024 gaan we het gedrag van bezoekers verder monitoren en analyseren. Zo krijgen we een steeds beter beeld bij wat wel/niet goed werkt en waar we op moeten bijsturen.

Nieuw pensioenstelsel

Uiteraard neemt de Wet toekomst pensioenen een belangrijke plek in in de communicatie. We onderscheiden hierin drie fases. In 2023 stond fase 1 centraal.

Fase 1: Op weg naar het nieuwe pensioenstelsel

- In 2023 lag de focus op het wetgevingsproces en het besluitvormingsproces bij de sociale partners. In november is het transitieplan gepubliceerd op de website;
- In 2023 is verder gewerkt aan het communicatieplan 'Op weg naar het nieuwe pensioenstelsel'. In samenwerking met de sociale partners is een webinar verzorgd voor alle aangesloten werkgevers;
- Vertrekpunt: deelnemers willen weten wat de nieuwe pensioenregeling betekent voor de hoogte van hun pensioen. Dat kunnen we in deze fase nog niet zeggen, dus communiceren we met name over het proces via de speciaal ingerichte themapagina op de website en via de reguliere nieuwsbrieven.

Fase 2: Over op het nieuwe pensioenstelsel

- Deze fase gaat voor deelnemers in zodra het implementatieplan en het communicatieplan zijn ingediend. Dit staat in respectievelijk november 2024 en januari 2025 op de planning;
- Deze fase richt zich op de daadwerkelijke transitie en de introductie van de nieuwe regels voor pensioen.

Fase 3: Pensioen 'opbouwen' in het nieuwe stelsel

- Deze fase zorgt voor de deelnemers voor inzicht in de nieuwe pensioensituatie;
- De fase zal verder uitgewerkt worden naar mate de fase nadert.

Reguliere communicatie

Net als in voorgaande jaren hebben we in 2023 deelnemers en werkgevers geïnformeerd door middel van de reguliere (wettelijke en aanvullende) communicatie-uitingen uit het communicatiejaarplan. Hieronder wordt een opsomming gegeven van zowel wettelijke als aanvullende communicatie.

Wettelijke communicatie

- Diverse procesbrieven: in 2023 zijn alle deelnemers en werkgevers doorlopend geïnformeerd door middel van diverse wettelijk voorgeschreven procesbrieven (stop- en startbrief, aansluitingsbrief, pensioneringsbrief, etc.);
- Website: op de website zijn verschillende nieuwsberichten gepubliceerd. Begin 2023 is de website volledig geactualiseerd op basis van de nieuwe rekenwaarden. Gedurende het jaar zijn er diverse (inhoudelijke) aanpassingen doorgevoerd;
- Uniform pensioenoverzicht (UPO): deelnemers hebben in mei 2023 hun Uniform pensioenoverzicht ontvangen en pensioengerechtigden hebben hun overzicht in juli/augustus 2023 ontvangen;
- Uitkeringsmailing: alle pensioengerechtigden hebben in januari 2023 een overzicht van hun pensioenuitkering ontvangen.

Aanvullende communicatie

- Gedrukte en digitale nieuwsbrieven deelnemers en pensioengerechtigden: alle actieve deelnemers en pensioengerechtigden hebben in 2023 twee keer een nieuwsbrief ontvangen over diverse onderwerpen;
- Digitale nieuwsbrieven werkgevers en administratiekantoren: beide doelgroepen hebben drie nieuwsbrieven ontvangen. De laatste nieuwsbrief is verschoven naar het eerste kwartaal in 2024. Dit had te maken met het onderwerp (Wtp).

Verder hebben deelnemers, pensioengerechtigden, werkgevers en administratiekantoren in 2023 meerdere mailingen ontvangen die bij campagnes horen. Hierbij werden ze gericht geïnformeerd over specifieke pensioenthema's.

3.12 Activiteiten sleutelfunctiehouders

In deze paragraaf wordt ingegaan op de activiteiten van de sleutelfunctiehouders interne audit en risicobeheer. Het bestuur heeft de actuariële sleutelfunctie ingevuld, middels uitbesteding, door de certificerende actuaire van het pensioenfonds. De werkzaamheden van de certificerende actuaire en de actuariële sleutelfunctie zijn grotendeels overlappend, daarom is er geen verslag van de sleutelfunctiehouder actuariële opgenomen in het jaarverslag.

Verslag activiteiten 2023 sleutelfunctiehouder interne audit

1. Inleiding

Met ingang van 13 januari 2019 is IORP II, geldend voor pensioenfonds, geïmplementeerd in Nederlandse wet- en regelgeving. Op basis van artikel 143a van de Pensioenwet is een pensioenfonds verplicht een Interne Auditfunctie (hierna: IAF) in te richten. Op grond van FTK artikel 22a is het pensioenfonds verplicht schriftelijk beleid rondom de sleutelfunctie Interne Audit te hebben. Middels het interne auditcharter is hier invulling aan gegeven. In het kader van de 3-jaarlijkse actualisatie heeft het bestuur het aangepaste interne auditcharter vastgesteld op 24 november 2022.

De heer Marco van Straten is in 2020 benoemd tot sleutelfunctiehouder interne audit (hierna: SFH IA). Per 1 januari 2024 wordt deze functie vervuld door de heer Bas Vroegh. KPMG Advisory N.V. (hierna: KPMG) is aangewezen als vervuller van de IAF.

Voor gedetailleerde informatie wordt verwezen naar de afzonderlijke plannen, rapporten en notities.

2. Interne audits IAF 2023

De activiteiten zoals opgenomen in het Auditplan 2023 zijn voor wat betreft de eigen audits gerealiseerd. De IAF heeft een interne audit uitgevoerd op de IT inclusief informatiebeveiliging. Het doel van de audit was het vaststellen van de aanwezigheid en toereikendheid van de documentatie op basis waarvan het fonds tot een volwassenheidsscore bij de beheersmaatregelen in relatie tot informatiebeveiliging gekomen is. Van de in totaal 15 onderzochte beheersmaatregelen is vastgesteld dat voor vier beheersmaatregelen de scores uit de self-assessment niet herleidbaar zijn uit de documentatie. Bij alle bevindingen zijn aanbevelingen verstrekt evenals een managementreactie waarin het bestuur heeft aangegeven of en op welke wijze de opvolging plaatsvindt.

Daarnaast heeft de IAF een interne audit uitgevoerd van het risicobeheerproces. Het doel van deze interne audit was inzicht te bieden in hoeverre het integraal risicomanagement van het fonds, bestaande uit risicocultuur/governance, risicostrategie en- beleid en risicomanagementprocessen, voldoet aan de daaraan te stellen eisen en waar ruimte is voor verbetering. Op basis van de bevindingen is het eindoordeel dat het integraal risicomanagement in opzet en bestaan voldoende wordt beheerst. Op grond van de verrichte werkzaamheden zijn er vier bevindingen met de weging 'laag' gerapporteerd. Bij deze bevindingen zijn aanbevelingen verstrekt evenals een managementreactie waarin het bestuur heeft aangegeven of en op welke wijze de opvolging plaatsvindt.

3. Interne audits multi cliënt audits TKP (MCA-TKP)

In 2023 is er ten aanzien van het uitvoeren van audits bij TKP verdere invulling gegeven aan de samenwerking tussen pensioenfondsen die klant zijn bij TKP. Gedurende 2023 heeft TKP de MCA-groep over diverse onderwerpen geïnformeerd. Dit waren onder andere:

- Third party risk management;
- Datakwaliteit;
- Cloud assurance;
- Assurance Keylane;
- Ervaringen TKP met AUP en externe auditors.

Ultimo 2023 is één audit (welke oorspronkelijk voor 2022 gepland stond) in het kader van MCA-TKP gerealiseerd. Twee voor 2023 voorgenomen audits in het kader van MCA-TKP zijn komen te vervallen en twee andere voor 2023 voorgenomen audits in het kader van MCA-TKP zijn in 2023 gestart maar waren ultimo 2023 nog niet afgerond.

De in 2023 afgeronde interne audit betreft een beoordeling van het RCSA-proces bij TKP. Het doel van de audit was het vaststellen van de effectiviteit van het RCSA proces. De interne audit van het RCSA-proces heeft zich beperkt tot de beoordeling van de RCSA over de lopende (dagelijkse) activiteiten (run business). De conclusie van de audit was dat TKP het RCSA-proces in opzet en bestaan effectief beheerst en uitvoert. BDO heeft een aantal positieve punten benoemd. Daarnaast zijn vijf bevindingen met een laag risico gerapporteerd en één onderdeel waar aan de norm wordt voldaan maar waar ruimte is voor verbetering.

4. Activiteiten in het kader van de Wet toekomst pensioenen (Wtp)

In 2023 zijn de verantwoordelijkheden, taken en werkzaamheden van de diverse sleutelfunctiehouders in het Wtp-traject verder verduidelijkt, zowel sector-breed als binnen het fonds. In 2023 hebben de betrokken sleutelfunctiehouders van het fonds afspraken gemaakt over de verdeling van de werkzaamheden in relatie tot datakwaliteit passende binnen het domein van betreffende sleutelfunctiehouder. Op 22 december 2023 is door de SFH IA een voorlopige zienswijze aangaande het proces datakwaliteit d.d. 22 december 2023 opgeleverd.

Ook voor wat betreft ieders rol in relatie tot het implementatieplan zijn tussen de sleutelfunctiehouders, onder begeleiding van Montae, afspraken gemaakt.

5. Status aanbevelingen en verbetermaatregelen

Ultimo 2022 stonden 5 aanbevelingen open. Daarvan zijn er in 2023 door de IAF 4 gesloten. Derhalve resteert er 1 aanbeveling. In 2023 zijn er 18 nieuwe aanbevelingen gedaan. Met de 1 nog openstaande aanbeveling stonden per ultimo 2023 derhalve 19 aanbevelingen open.

De openstaande aanbevelingen betreffen de review audit Uitbestedingsproces Vermogensbeheer (2022), de interne audit IT inclusief informatiebeveiliging en cybersecurity (2023) en de interne audit Risicobeheerproces (2023).

Verslag activiteiten 2023 sleutelfunctiehouder risicobeheer

De risicomanagement activiteiten van het fonds worden jaarlijks bepaald en opgevolgd middels een jaarplan. Deze activiteiten worden gemonitord en besproken in de risicocommissie. De sleutelfunctiehouder risicobeheer is de voorzitter van de risicocommissie. De risicocommissie is een tweedelijns commissie waarin de eerste en tweede lijn samenkomen om hun inzichten over het risicomanagement te delen en het bestuur van advies te voorzien. In hoofdstuk 4 wordt bij de paragraaf risicomanagementproces de risicocommissie toegelicht. De risicocommissie rapporteert elk kwartaal aan het bestuur middels de risicorapportage. Elke risicorapportage kent een paragraaf van de sleutelfunctiehouder risicobeheer. Hieronder een verslag van de sleutelfunctiehouder risicobeheer over 2023.

De sleutelfunctiehouder risicobeheer concludeert dat 2023 een relatief stabiel risicobeeld laat zien. Opvallende aandachtspunten zijn de afnemende inflatie en de effecten op de financiële stabiliteit door de gestegen rente. De gestegen rente laat een positieve ontwikkeling op de dekkingsgraad zien. Deze is tot boven het minimumniveau voor indexatie en boven het VEV gestegen.

Aan de change-kant zijn de belangrijkste risico's gelegen in de tijdige en beheerste implementatie van Wtp. Aandachtspunten daarbij zijn de tijdige gereedheid van de IT infrastructuur en een zorgvuldig besluitvormingsproces met alle stakeholders. De risico's krijgen voldoende aandacht in het bestuur en worden bewaakt door middel van een separate risicoanalyse en monitoring van de beheersmaatregelen.

4 Risicomanagement beleid

Integraal risicomanagement

De wijze waarop het bestuur omgaat met integraal risicomanagement, het risicoraamwerk en de wijze waarop risicomanagement deel uitmaakt van het besturen van het pensioenfonds is vastgelegd in het beleidsdocument risicostrategie en risicobeleid. Een samenvatting van dit beleid is vastgelegd in de ABTN van het pensioenfonds.

Risicobereidheid

Bij de bedrijfsvoering van het pensioenfonds wordt het bestuur geconfronteerd met risico's. Sommige risico's worden bewust gelopen en in andere situaties wil het pensioenfonds een zo minimaal mogelijk risico lopen. Hierbij maakt het bestuur van het pensioenfonds bewust onderscheid tussen strategische en operationele risico's.

Strategische risico's

Strategische risico's komen voort uit activiteiten en beslissingen van het bestuur, die van invloed zijn op de (lange termijn) doelstellingen van het pensioenfonds. Voor deze strategische risico's heeft het bestuur een strategisch meerjarenplan opgesteld.

Operationele risico's

De operationele risico's betreffen risico's voortkomend uit activiteiten en beslissingen bij de dagelijkse bedrijfsvoering. De operationele risico's zijn onderverdeeld naar financiële en niet-financiële risico's.

Financiële risico's

Het financiële beleid is onder te verdelen in premie-, toeslagen-, kortings- en beleggingsbeleid. Het bestuur heeft investment beliefs gedefinieerd die fungeren als uitgangspunt voor het beleggingsbeleid. Deze beliefs dienen als input voor de periodieke ALM studie welke evenals periodieke scenario analyses plaatsvindt om nadere invulling te geven aan het toegestane risicobudget en de vaststelling van de strategische beleggingsportefeuille. Het toegestane risicobudget kan worden uitgedrukt in het vereist eigen vermogen waarbij een verdeling kan worden gemaakt naar verschillende onderliggende financiële risico's. De risicobereidheid van het bestuur ten aanzien van financiële risico's is behoudend.

Niet-financiële risico's

Ten aanzien van de niet-financiële risico's en de getroffen beheersmaatregelen streeft het pensioenfonds naar een kwalitatief hoogwaardige uitvoering van de organisatie van het pensioenfonds, waarbij minimaal voldaan wordt aan de wet- en regelgeving, zoveel als mogelijk wordt aangesloten bij de best practices in de pensioensector en hoge eisen worden gesteld aan de kwaliteit van de pensioenadministratie en het vermogensbeheer. De risicobereidheid van het bestuur ten aanzien van de niet-financiële risico's is laag.

Risicomanagementproces

Hieronder wordt het risicomanagementproces toegelicht. Dit beleid is vastgelegd in het risicostrategiedocument van het pensioenfonds. Het proces vindt volgens een vaste cyclus plaats:

STAP	Onderdeel	Toelichting
1	Risicostrategie	Het opstellen van de risicostrategie en hieraan gekoppeld de risicobereidheid
2	Identificatie risico's	Jaarlijkse update van de integrale risicoanalyse. Welke risico's hebben een hoge mate van prioriteit en worden het komende jaar opgepakt?
3	Bepalen en implementeren van beleid	Wat zijn de normen en beheersmaatregelen? Zijn er nieuw vastgestelde normen en beheersmaatregelen die moeten worden geïmplementeerd?
4	Monitoring en rapportage	Hoe wordt er over risico's gerapporteerd en op welke wijze vindt de monitoring plaats?

Het bestuur monitort de ontwikkelingen van (de beheersing van) de operationele risico's aan de hand van een integrale risicomanagementrapportage, welke op kwartaalbasis door de risicocommissie wordt opgesteld en aangeleverd. De in deze rapportage verwerkte data wordt onder andere vanuit TKP, Cardano, CACEIS en het bestuursbureau aangeleverd. De risicorapportage wordt besproken met de sleutelfunctiehouder risicobeheer, waarna de rapportage, met een oordeel van de sleutelfunctiehouder risicobeheer, wordt voorgelegd en toegelicht aan het bestuur. Met de rapportage verkrijgt het pensioenfonds op integrale wijze managementinformatie en weet het hiermee prioritering aan te brengen in de (strategische) jaaragenda.

Met de invoering van de sleutelfuncties heeft het pensioenfonds ter bevordering van het risicomanagement een risicocommissie ingesteld. De taken en bevoegdheden van deze risicocommissie zijn beschreven in een Reglement Risicocommissie. De risicocommissie adviseert het bestuur onder andere over risicostrategie en beleid en bewaakt de uitvoering van het door het bestuur vastgestelde 3-jaarlijks strategisch risicomanagementplan en operationeel jaarplan.

Het pensioenfonds is zich ervan bewust dat naast het toedelen van verantwoordelijkheden ook de risicocultuur of het risicobewustzijn een kritische succesfactor is in het hebben van een goed integraal risicomanagementproces. De risicocultuur wordt doorlopend door het pensioenfonds benoemd en uitgedragen in de evaluatiegesprekken die het pensioenfonds houdt, de controle van het pensioenfonds op de naleving van de processen en door risicobewustzijn als vast onderwerp te maken in de jaarlijkse bestuursevaluatie. Verder worden gevraagde besluiten waar relevant voorzien van een risicoparagraaf, waarin alle risico's zijn genoemd. Bij strategische besluiten wordt, waar nodig, een tweedelijns risico opinie geschreven door de sleutelfunctiehouder risicobeheer.

Risico's 2023

Het pensioenfonds hanteert in haar beleidsdocument het FOCUS-model (voorheen FIRM-model) van DNB als basis voor de indeling op hoofdcategorie. In de jaarlijkse risicoanalyse identificeert het bestuur specifieke risico's waarvan de naamgeving en/of indeling niet per definitie overeenstemt met de FIRM risico-indeling. Omwille van de leesbaarheid en vergelijkbaarheid met andere pensioenfondsen wordt hieronder wel zoveel als mogelijk de FIRM indeling aangehouden. Het beleid is onderverdeeld in financieel en niet-financieel.

Het bestuur heeft beheersmaatregelen gedefinieerd om de risico's goed te beheersen. Daarnaast zijn nog aanvullende beheersmaatregelen per risicocategorie getroffen. In de volgende tabel wordt hier nader op ingegaan. Voor alle risicocategorieën zijn de belangrijkste ontwikkelingen en maatregelen over 2023 beschreven. Indien het risico niet wordt geaccepteerd, zijn aanvullende maatregelen vastgesteld:

Risicocategorie	Belangrijkste ontwikkelingen 2023	Ontwikkeling risico	Aanvullende maatregel?
Liquiditeit	In 2023 heeft het bestuur het liquiditeitsbeleid aangescherpt. Zo zijn de schokken die gebruikt worden voor het bepalen van de liquiditeitsbuffer verhoogd. Verder zijn de procedures voor het aanvullen van een tekort in de liquiditeitsbuffer herzien.	Het beschikbaar hebben van voldoende kasgeld voor onderpandverplichtingen bij derivaten speelt mede als gevolg van wet- en regelgeving een steeds prominenter rol. Hiermee stijgt ook het belang van de liquiditeitsbuffer. De monitoring van liquiditeit is gebeurd op dagelijkse basis en diverse instrumenten zijn beschikbaar. Er is vastgelegd op welke wijze de instrumenten door de beheerder kunnen worden ingezet en wat dit betekent voor de benodigde buffer en de procedure die gevolgd wordt als de buffer moet worden aangevuld.	Er zijn geen aanvullende maatregelen nodig.
Matching/renterisico	Het renterisico wordt door middel van een dynamische renteaftdekking voor 76% afgedekt. In 2023 is door het bestuur besloten om hypotheke mee te nemen in de afdekking van het renterisico. Dit heeft tot gevolg gehad dat de totale rente-afdekking van de volledige portefeuille (matchingportefeuille en andere vastrentende waarden) is verlaagd met 6,8%punt.	Het fonds hanteert ten aanzien van de renteaftdekking een dynamische staffel met trigger niveaus. - Het fonds hanteert een bandbreedte rondom gewenste afdekking en monitort permanent of de bandbreedte niet wordt overschreden - Rente afdekking wordt over de curve verdeeld - Er worden bandbreedtes rondom de looptijd van de buckets aangehouden	Er zijn geen aanvullende maatregelen nodig.
Marktrisico	In 2023 zijn er geen aanpassingen in de beleggingsportefeuille geweest.	Het huidige risiconiveau wordt geaccepteerd.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.
Kredietrisico	In 2023 is het kredietrisico in de matchingportefeuille verder verhoogd, door het vervangen van swaps door langlopende staats(gerelateerde) obligaties met een hoge kredietwaardigheid. Deze vervanging vindt plaats binnen het risicobudget voor spread risico. Verder zijn de investment case en kaderstelling voor ABS en bedrijfsobligaties geëvalueerd en vastgesteld.	Het huidige risiconiveau wordt geaccepteerd.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.

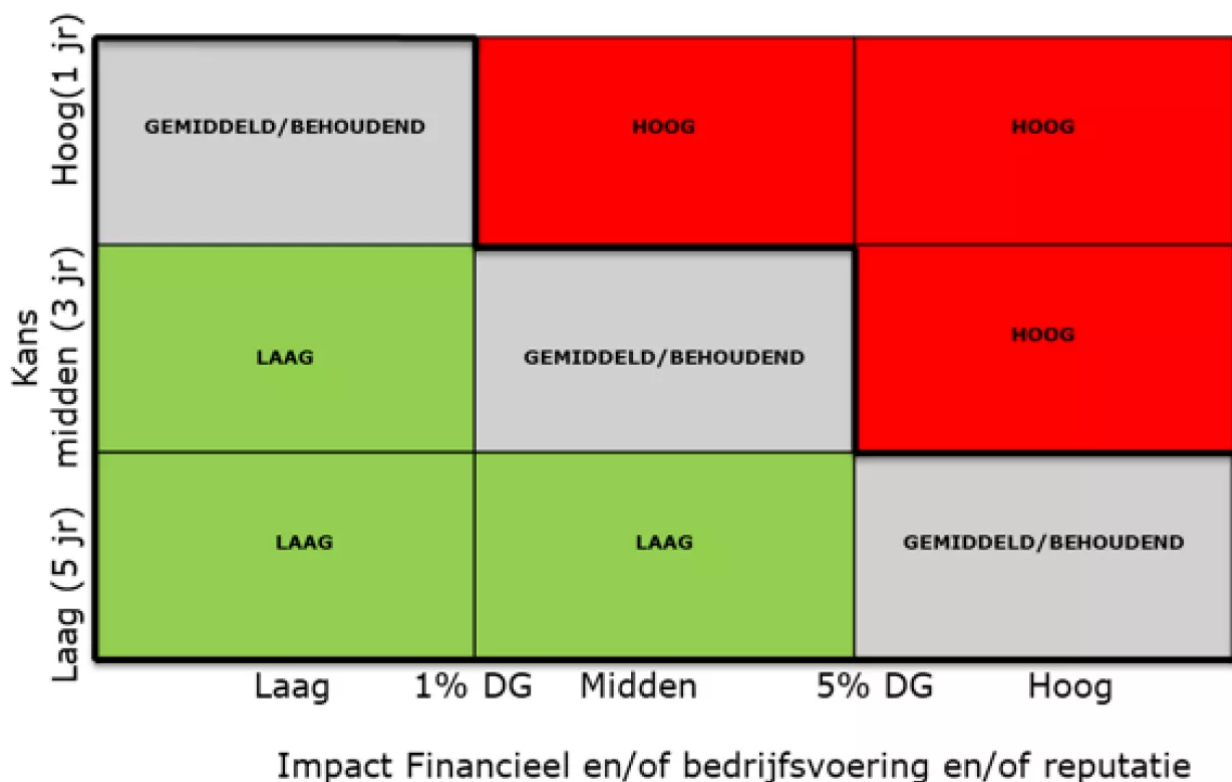
Risicocategorie	Belangrijkste ontwikkelingen 2023	Ontwikkeling risico	Aanvullende maatregel?
ESG-risico	ESG kent een financiële en een niet-financiële invalshoek. Voor de financiële invalshoek betreft het financiële risico's (korte en lange termijn) die ontstaan door: - fysieke- en transitierisico's als gevolg van milieu schade - afwijkend presteren van ondernemingen met een goede score op klimaat - het schenden van mensenrechten en/of sociale verhoudingen - beleggen in ondernemingen welke te maken hebben met governance schandalen. In 2023 is een start gemaakt met de herziening van het MVB-beleid.	Het financiële ESG risico wordt geaccepteerd met de bestaande beheersmaatregelen als: 1. Impact studies: Klimaatscenario's (bij ALM-studie), CO2 uitstoot 2. Brede spreiding / diversificatie in de beleggingsportefeuille over landen, sectoren en ondernemingen 3. Goed engagement- en votingbeleid voeren 4. Uitsluiten 5. ESG-factoren integreren in (delen van) de portefeuille	In 2024 wordt het MVB-beleid herzien en de door het bestuur bepaalde richting verder uitgewerkt.
Verzekerings-technisch risico	In 2023 hebben geen aanpassingen van grondslagen plaatsgevonden.	Het verzekerings-technisch risico is als geheel nagenoeg gelijk gebleven. Het huidige risico wordt geaccepteerd.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.
Omgevingsrisico	Met betrekking tot het omgevingsrisico heeft 2023 in het teken gestaan van voorbereidingen voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen.	Het risico is in 2023 als gelijk beoordeeld t.o.v. 2022.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.
Operationeel en uitbestedings-risico	Het bestuur monitort uitbestedingspartijen door middel van SLA rapportages, ISAE verklaringen en risicorapportages. Daarnaast heeft de jaarlijkse evaluatie van de uitbestedingspartijen plaatsgevonden.	Het operationeel en uitbestedingsrisico is gelijk gebleven.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.
IT-risico	Het eigen IT beleid wordt getoetst aan het beleid van de uitbestedingspartijen. Het bestuur monitort uitbestedingspartijen door middel van ISAE verklaringen en SLA- en risicorapportages.	Met de toegenomen digitalisering, is IT en met name cyberrisico een groeiend IT-risico. Daarnaast wordt er veel aandacht besteed aan informatiebeveiliging. Het pensioenfonds heeft in 2023 een IT-officer aangesteld.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.
Integriteitsrisico	De Systematische Integriteit Risicoanalyse is in 2021 geüpdatet.	Het integriteitsrisico is in 2023 gelijk gebleven t.o.v. 2022.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.
Juridisch risico	In 2023 is een aantal fondsdocumenten geactualiseerd. Alle fondsdocumenten voldoen aan wet- en regelgeving.	Het juridisch risico is in 2023 gelijk gebleven t.o.v. 2022.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.
ESG-risico	ESG kent een financiële en een niet-financiële invalshoek. Voor de niet- financiële invalshoek betreft het risico's als: - Reputatieschade als gevolg van milieu schade - Reputatieschade als gevolg van het overschrijden van maatschappelijke normen - Reputatieschade als gevolg van governance schandalen	Het niet-financiële ESG risico wordt geaccepteerd met de bestaande beheersmaatregelen als: 1. Goed engagement- en votingbeleid voeren 2. Uitsluiten van ondernemingen 3. Uitvoeren van een compliance scan 4. In selectietrajecten beoordelen van de ESG-capaciteiten en datakwaliteitsbeleid van de vermogensbeheerder 5. Uitgevoerd deelnemersonderzoek naar MVB voorkeuren	In 2024 wordt het MVB-beleid herzien en de door het bestuur bepaalde richting verder uitgewerkt.
Fraude-risico	Het pensioenfonds maakt als onderdeel van de systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) een frauderisicoanalyse. Het fonds analyseert waar de mogelijke frauderisico's bij het pensioenfonds (zowel intern als extern) liggen.	Het pensioenfonds neemt diverse beheersmaatregelen om fraude te voorkomen zoals: • Het hanteren van een gedragscode en het toetsen van de naleving; • Het hanteren van een uitbestedingsbeleid met onder andere waarborgen met betrekking tot integere bedrijfsvoering van de uitbestedingspartij; • het hanteren van een procuratieregeling met een vierogen-principe; • het alleen beleggen in fondsen; • het hanteren van een selectieproces voor vermogensbeheerders; • het inbouwen van diverse waarborgen en controles in de uitkeringenadministratie voordat een pensioenbetaling uitgekeerd wordt. Voor zover bij het pensioenfonds bekend, waren er in 2023 geen fraudegevallen.	Er zijn geen aanvullende maatregelen benodigd.

Naast de hiervoor genoemde risico's heeft het pensioenfonds ook risico's die samenhangen met de invoering van Wtp onderkend. Periodiek wordt de Risk Self-Assessment (RSA) inzake Wtp geactualiseerd en met TKP besproken. De grootste risico's worden gezien bij de IT-vernieuwing en beschikbare capaciteit bij TKP.

In 2023 was er sprake van een operationeel risico vanwege een afgegeven afkeurende ISAE-verklaring over 2022 voor Vesting Finance, een onderuitbestedingspartij van TKP. In 2023 is Vesting Finance een intensief verbetertraject gestart en is er een impactanalyse uitgevoerd. TKP heeft dit gemonitord. Het Dagelijks Bestuur is hierover periodiek door TKP geïnformeerd. Het ISAE 3402 II rapport 2023 van Vesting Finance is door TKP ontvangen en beoordeeld. De verbeteringen en interne beheersing bij Vesting Finance hebben zich in 2023 doorgezet. De bevindingen hebben geen gevolg voor de financiële verslaglegging van het pensioenfonds.

Jaarlijkse risicoanalyse

Het bestuur voert jaarlijks een risicoanalyse uit. De laatst uitgevoerde risicoanalyse dateert uit oktober 2022. De analyse die in het najaar van 2023 zou plaatsvinden is verschoven naar 2024. De belangrijkste reden hiervoor is dat dan de mogelijke effecten van de overgang naar de nieuwe pensioenregeling en de implementatie van Wtp kunnen worden meegenomen. Bij de risicoanalyse worden de volgende risicohoudingen gehanteerd voor respectievelijk de financiële en niet-financiële risico's:

Toelichting financiële risico's

Kans:

1. Niet waarschijnlijk: het risico heeft zich nog niet voorgedaan en/of de verwachting is niet dat het zich in de komende vijf jaar gaat voordoen;
2. Mogelijk: het risico heeft zich al eens voorgedaan en/of de verwachting is dat het zich binnen drie jaar voor kan voordoen;
3. Waarschijnlijk: het risico heeft zich al meerdere malen voorgedaan en/of de verwachting is dat het zich binnen een jaar kan voordoen.

Impact:

1. Laag: de financiële schade zal beperkt zijn tot 1%-punt van de actuele dekkinggraad;
2. Midden: de financiële schade zal beperkt zijn tot 5%-punt van de actuele dekkinggraad;
3. Hoog: hoge financiële schade, zijnde groter dan 5% van de actuele dekkinggraad.

Kans	Hoog (1 jr)	GEMIDDELD/BEHOUDEND	HOOG	HOOG
	midden (3 jr)	LAAG	GEMIDDELD/BEHOUDEND	HOOG
	Laag (5 jr)	LAAG	LAAG	GEMIDDELD/BEHOUDEND
		Laag	1% DG Midden	5% DG Hoog
Impact Financieel en/of bedrijfsvoering en/of reputatie				

Toelichting niet-financiële risico's

Kans:

1. Niet waarschijnlijk: het risico heeft zich nog niet voorgedaan en/of de verwachting is niet dat het zich in de komende vijf jaar gaat voordoen;
2. Mogelijk: het risico heeft zich al eens voorgedaan en/of de verwachting is dat het zich binnen drie jaar voor kan voordoen;
3. Waarschijnlijk: het risico heeft zich al meerdere malen voorgedaan en/of de verwachting is dat het zich binnen een jaar kan voordoen.

Impact

1. Laag: de financiële schade zal beperkt zijn tot 0,1%-punt van de actuele dekkinggraad en/of er is geen tot nauwelijks impact op de bedrijfsvoering en/of er zal nauwelijks sprake zijn van reputatieschade;
2. Midden: de financiële schade zal beperkt zijn tot 1%-punt van de actuele dekkinggraad en/of is een beperkte impact op de bedrijfsvoering en/of er kan sprake zijn van reputatieschade op een korte termijn;
3. Hoog: hoge financiële schade, zijnde groter dan 1%-punt van de actuele dekkinggraad en/of er zijn gevolgen voor de bedrijfsvoering en/of kan leiden tot reputatieschade voor de lange termijn.

Financieel crisisplan

Het doel van een financieel crisisplan is dat het bestuur vooraf beschrijft welke crisismaatregelen beschikbaar zijn, wat de impact van deze maatregelen is en welke procedures doorlopen moeten worden. Zodoende kan het bestuur slagvaardig opereren wanneer een crisissituatie daadwerkelijk optreedt. Het crisisplan is opgenomen in de ABTN.

Eigen risico beoordeling

De eigen risico beoordeling (ERB) is een proces dat uitmondt in een document dat een beschrijving geeft van het risicoprofiel van het pensioenfonds en de effectiviteit en doelmatigheid van het risicobeheer.

Het bestuur gebruikt de uitkomsten van de ERB, vanaf het moment dat deze beschikbaar zijn, bij de (strategische) besluitvorming. De ERB zal minimaal eens in de 3 jaar worden uitgevoerd en opgesteld, tenzij er sprake is van een risicotrigger.

In 2023 heeft het fonds geen ERB uitgevoerd.

5 Ontwikkelingen en aandacht bestuur 2024

Hoofddoelstellingen 2024

Het bestuur heeft voor 2024 de volgende hoofddoelstellingen geformuleerd:

1. Vervolg stappen op weg naar implementatie Wet toekomst pensioenen (Wtp) per 1 januari 2025

met als concrete doelstelling:

- implementatie bedrag ineens voor de implementatiedatum (invoering van de wetgeving hierover is tot nader orde uitgesteld);
- kennis en informatie delen met en tussen alle betrokkenen bij het pensioenfonds;
- zorgen voor een zorgvuldig en tijdig proces van transitie en implementatie van de uitwerking van de Wtp;
- tijdige afstemming (incl. alignment) met alle uitvoeringspartijen inzake de implementatie, in het bijzonder met de pensioenuitvoeringsorganisatie (beoogde transitie per 1 januari 2025), de vermogensbeheerders en de custodian;
- implementatie Wtp tegen beheerste kosten;
- goede en tijdige communicatie met deelnemers, werkgevers, sociale partners en toezichthouders.

2. Vooruitkijken naar de periode na transitie en implementatie van de Wet toekomst pensioenen (Wtp); vanaf 1 januari 2025

3. Het zijn van #GastVrij Pensioenfonds

met als concrete doelstelling:

- behoud van bestaande werkgevers en deelnemers en van het draagvlak onder sociale partners en stakeholders en
- voortzetting van de uitbreiding van het aantal werkgevers en deelnemers.

Zoals in paragraaf 3.1 aangegeven heeft het bestuur in maart 2024 besloten om de implementatie van de Wtp uit te stellen naar 1 januari 2026.

Overgang naar het nieuwe pensioenstelsel

In paragraaf 3.1 'Wet toekomst pensioenen' is uitgebreid stilgestaan bij de Wtp-gerelateerde activiteiten van het pensioenfonds 2023. Voor 2024 is de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel onverminderd het belangrijkste aandachtspunt voor het bestuur.

Datum overgang nieuwe pensioenstelsel

Het pensioenfonds besloot in februari 2023 de beoogde overgangdatum naar het nieuwe pensioenstelsel op te schuiven van 1 juli 2024 naar 1 januari 2025. In maart 2024 heeft het bestuur besloten tot een No-GO voor de transitie op 1 januari 2025. In afstemming met pensioenuitvoeringsorganisatie TKP is 1 januari 2026 als de nieuwe beoogde overgangdatum afgesproken. De onderbouwing van dit besluit is beschreven in paragraaf 3.2.

Evenwichtigheidskader

Evenwichtige belangenbehartiging is een van de belangrijkste aandachtspunten in de besluitvorming door het bestuur. Evenwichtige belangenafweging is in de wet grotendeels een open norm. Het bestuur heeft daarom in 2023 een evenwichtigheidskader opgesteld. Een evenwichtigheidskader geeft structuur in de besluitvorming; niet alleen voor het bestuur maar ook voor de verantwoording naar belanghebbenden.

Datakwaliteit

In de eerste helft in 2024 verwacht het fonds alle stappen uit het Kader Datakwaliteit af te kunnen ronden zodat het bestuur aantoonbare inzage heeft in de datakwaliteit. Vervolgens kan het bestuur zich een oordeel vormen over de datakwaliteit die nodig is om te kunnen invaren. In de tijd tot aan het moment van invaren zullen alle foutieve dataconstateringingen volgens planning worden opgelost ('get clean') en de aantoonbaar adequate datakwaliteit worden behouden door daar waar nodig aanvullende maatregelen te implementeren ('stay clean').

Nieuw administratiesysteem PUO

In 2024 wordt de ontwikkeling en implementatie van het nieuwe pensioenadministratiesysteem van TKP, Plexus, onverminderd nauw gemonitord door het fonds. Dit gebeurt door periodieke TKP-rapportages, rapporten opgesteld op basis van onderzoeken, onder andere van de toezichthouder en namens het fonds zelf, risico-analyses, (on-site) bezoeken en hoog-frequent overleg. Op basis van de inzichten die het fonds verkrijgt, neemt het bestuur gedurende 2024 een aantal tussentijdse GO-NoGO besluiten.

DNB

Op verzoek van DNB informeert het pensioenfonds samen met de andere pensioenfonds in Nederland DNB periodiek (éénmaal per kwartaal) over de status van de besluitvorming inzake de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Groningen, 13 juni 2024

het bestuur,

Ansfried Snijders (onafhankelijk voorzitter)

Wouter Bleckman

Imke Hollander

Kees Scheepens

Xander den Uyl

Gijs Vermeulen

Jesse van der Vliet (aspirant lid)

6 Rapport Compliance Officer

6.1 Samenvatting Rapport Compliance Officer

De compliance officer toetst jaarlijks of de gedragscode van het pensioenfonds is nageleefd. De rapportage inzake de naleving van de gedragscode over 2023 is tijdens de vergadering van het bestuur op 15 mei 2023 besproken. De compliance officer geeft in het rapport aan dat de gedragsregels zijn nageleefd.

6.2 Reactie bestuur op Rapport Compliance Officer

Het bestuur heeft de aanbevelingen in de vergadering van het bestuur van 15 mei 2024 besproken. Het bestuur heeft besloten om de aanbevelingen in 2024 op te pakken en zal dit terugkoppelen aan de compliance officer.

7 Rapport Raad van Toezicht

7.1 Samenvatting Rapportage Raad van Toezicht

Deze rapportage bevat de bevindingen van de Raad van Toezicht van Pensioenfonds Recreatie naar aanleiding van haar onderzoek naar het functioneren van het bestuur van het pensioenfonds over het kalenderjaar 2023.

De Raad van Toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De Raad van Toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van haar taken aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag. Daarnaast heeft de Raad van Toezicht goedkeuringsrechten ten aanzien van een aantal bestuursbesluiten.

De Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen vormen referentiekaders voor de Raad van Toezicht.

Specifieke thema's 2023

De Raad van Toezicht heeft in haar plan van aanpak voor 2023 aan het bestuur aangegeven zich naast haar wettelijke taken te richten op de volgende specifieke thema's:

1. Algemeen beleid en governance;
2. (Voorbereiding) implementatie Wet toekomst pensioenen;
3. Evenwichtige belangenafweging;
4. Beleggingsbeleid en vermogensbeheer;
5. Communicatie;
6. Opvolging aanbevelingen eerdere jaren;
7. Jaarverslag en jaarrekening;
8. Risicomanagement.

Algemeen oordeel

De Raad van Toezicht constateert dat het bestuur toegewijd is om de missie te vervullen en daar de organen van het pensioenfonds in het algemeen in voldoende mate bij betreft. De Raad van Toezicht is verheugd dat het bestuur op een aantal belangrijke dossiers in 2023 goede voortgang heeft geboekt, zoals de voorbereiding op de implementatie Wtp. Daarnaast heeft het bestuur het opvolgingsplan voor het bestuur en de Raad van Toezicht succesvol uitgevoerd. Verder is er naar de mening van de Raad van Toezicht sprake van een goed functionerend bestuur, dat de regeling adequaat laat uitvoeren. Het pensioenfonds beschikt over een uitgewerkt beleggingsbeleid en besteedt voldoende aandacht aan het monitoren en managen van de risico's.

Een aandachtspunt betreft de informatievoorziening aan de fondsorganen op het gebied van Wtp. De informatie ontwikkelt zich in positieve zin meer en meer van procesinformatie naar inhoudelijke informatie. De Raad van Toezicht wijst er desondanks op dat het voor het realiseren van de ambitieuze planning belangrijk is dat de fondsorganen tijdig inhoudelijk worden meegenomen in het Wtp-dossier, zodat deze in de gelegenheid worden gesteld hiervan tijdig kennis te nemen en hun wettelijke taken naar behoren kunnen uitvoeren.

Algemeen beleid en governance

De Raad van Toezicht constateert dat het bestuur competent is en toegewijd de taken vervult. De bestuursleden zijn deskundig, zij stellen zich onafhankelijk op en er wordt op voet van gelijkwaardigheid geopereerd. Wel constateert de Raad van Toezicht dat er eind 2023 twee bestuursleden met veel (fonds) ervaring het bestuur hebben verlaten. Hierdoor kwamen ook de SFH Risicobeheer en SFH Audit vacant en zijn beide functies vervolgens inbesteed door het bestuur. De Raad van Toezicht is verheugd dat het bestuur eind 2023 is aangevuld met de benoeming van een (zeer) ervaren bestuurder.

Ook constateert de Raad van Toezicht dat het Dagelijks Bestuur voortvarend en open de contacten met de overige gremia onderhoudt en hier bewust veel tijd in investeert.

Alle bestuursleden hebben aangegeven naast de andere werkzaamheden die zij vervullen, voldoende tijd beschikbaar te hebben voor het pensioenfonds. In de praktijk wordt dit ook zo ervaren door de Raad van Toezicht. Zij voldoen aan de VTE-score zoals die voor bestuurders voor pensioenfondsen wordt gehanteerd. Alle leden zijn onafhankelijk. Zij zijn geen deelnemer in het pensioenfonds en hebben ook geen zakelijke belangen bij het pensioenfonds. Hoofd- en nevenfuncties van de bestuursleden zijn vermeld in het jaarverslag van het pensioenfonds.

De Raad van Toezicht is halverwege 2023 van samenstelling gewijzigd in die zin dat zowel de voorzitter als een lid vervangen zijn door twee nieuwe leden. Dit hield in dat er slechts één lid van de Raad van Toezicht aanwezig bleef met ervaring in het fonds en dat de inwerkperiode veeleisend was zeker gegeven de drukke werkzaamheden die de overgang naar de Wtp met zich meebrengt.

De Raad van Toezicht kan vrijelijk beschikken over alle informatie die de Raad van Toezicht denkt nodig te hebben om zijn taak goed te kunnen vervullen en heeft vrije toegang tot het (Dagelijks) Bestuur, het verantwoordingsorgaan en de medewerkers van bestuursondersteuning. De Raad van Toezicht constateert dat de overlegmomenten en de vergadermomenten met name in 2023 sterk toegenomen zijn. Dit is het directe gevolg van de toegenomen hoeveelheid aan werkzaamheden vanwege de aanstaande overgang naar de Wtp.

De Raad van Toezicht volgt, via directe toegang tot de bestuursstukken, de gang van zaken in het bestuur en de beleidsontwikkeling van het pensioenfonds. Als daar aanleiding toe is, nodigt de Raad van Toezicht het (Dagelijks) Bestuur uit om nadere toelichting te geven op beleidsvoornemens of genomen besluiten. Om deze reden is bewust gekozen voor een hogere frequentie van overleg tussen Dagelijks Bestuur en de Raad van Toezicht.

In het verslagjaar hebben de Raad van Toezicht en het Dagelijks Bestuur de samenwerking besproken. Hierbij is vastgesteld dat de samenwerking opnieuw gestalte moest krijgen doordat de Raad van Toezicht twee nieuwe leden kende sinds juli 2023. Door dit meermaals te bespreken is er begrip en bereidheid om over en weer zo duidelijk en efficiënt mogelijk te communiceren. Het is de Raad van Toezicht gebleken dat er open en eerlijk gecommuniceerd kan worden en dat de Raad van Toezicht duidelijk gehoor krijgt op haar vragen en bevindingen.

(Vorbereiding) implementatie Wet toekomst pensioenen

Net als in 2022 heeft ook 2023 in het teken gestaan van de voorbereidingen van de invoering van de Wtp. In maart 2024 is de beoogde transitiedatum losgelaten en verschoven naar 1 januari 2026. Aanvankelijk was de planning dat het project datakwaliteit in 2023 zou worden afgerond. Vanwege capaciteitsproblemen bij TKP is de geplande afronding van het project datakwaliteit meerdere keren uitgesteld naar (uiteindelijk) november 2024. Ook was het plan om eind december 2023 het implementatieplan bij DNB in te leveren. Ook dat is uitgesteld naar november 2024. Met het indienen van de plannen in mei 2024 om per 1 januari 2025 de Wtp in te voeren zou het bestuur een te groot risico lopen. DNB heeft immers zes maanden de tijd om te reageren op het compleet ingediende invaardingsjabloon, waarbij DNB ook nog de mogelijkheid heeft van tweemaal drie maanden uitstel. Daarbij komt dat er ook nog geen zekerheid is vanuit TKP dat Plexus op tijd gereed is voor de transitie.

Het bestuur had, als plan B, de mogelijkheid om de transitie uit te stellen naar 1 januari 2026 en heeft nu gebruik gemaakt van die mogelijkheid. Dat heeft echter wel gevolgen voor de communicatie naar alle belanghebbenden.

Risicomanagement

De Raad van Toezicht stelt vast dat het bestuur continue aandacht heeft voor risicomanagement en laat zich met diverse rapportages informeren over de ontwikkeling van risico's en de actuele risicopositie.

De Raad van Toezicht heeft, evenals in 2022, het bestuur, gelet op de komende ingrijpende veranderingen als gevolg van Wtp, gewezen op het belang te streven naar een sterk risicobeheer, dus een volwassenheidsniveau 4. Het is met name van belang dat het risicobeheer periodiek wordt geëvalueerd en waar nodig tijdig wordt aangescherpt.

Evenwichtige belangenafweging

Het pensioenfonds dient een deugdelijke financiële opzet te hebben, die zodanig is dat er een consistent geheel is tussen gewekte verwachtingen, financiering en de realisatie van voorwaardelijke toeslagen. De financieringsopzet dient toekomstbestendig te zijn en alle belangen dienen evenwichtig afgewogen te zijn.

Het bestuur heeft besloten om de pensioenen per 1 januari 2024 niet te verhogen, omdat de CPI-afgeleide maatstaf over de gehanteerde referentieperiode oktober 2022 tot oktober 2023 negatief was.

Beleggingsbeleid en vermogensbeheer

Het jaarplan 2023 werd grotendeels bepaald door het ontwerpen van een nieuw strategisch beleggingsbeleid ten behoeve van de solidaire premieregeling. Hiervoor heeft het bestuur een nieuwe ALM studie verricht.

Daarnaast heeft het bestuur besloten om het Risico Preferentie Onderzoek niet opnieuw uit te laten voeren. Bij het bepalen van de risicohouding, nodig om het nieuwe beleggingsbeleid te onderbouwen, zijn zowel het verantwoordingsorgaan als ook de Raad van Toezicht betrokken geweest door het volgen van een gezamenlijke

themasessie. Hierbij bleek dat de interpretatie van de uitkomsten van het Risico Preferentie Onderzoek niet voor eenieder gelijklopend was. Het bestuur heeft hierbij beargumenteerd dat de interpretatie die zij gekozen heeft leidt tot een risicohouding die alle partijen recht doet. Hiermee is naar het oordeel van de Raad van Toezicht voldaan aan het principe van evenwichtige belangenafweging.

Wat betreft het MVB-beleid is besloten om dit niet ingrijpend aan te passen vanwege prioritering van het Wtp-proces. Wel zijn in het vernieuwde beleid aanpassingen verricht om meer consistentie te krijgen tussen ambitie en beleid. De Raad van Toezicht kan zich vinden in dit besluit.

Overall constateert de Raad van Toezicht dat processen grondig en volgens het BOB-model (Beeldvorming, Oordeelsvorming en Besluitvorming) benaderd worden. Belangrijke besluiten worden zo nodig meermaals in een bestuursvergadering besproken.

Communicatie

Het bestuur zorgt voor een adequaat communicatiebeleid, dat bij het pensioenfonds past. Het beleid dient er op gericht te zijn deelnemers meer pensioenbewust te maken en de verwachtingen van deelnemers te managen.

Het bestuur communiceert helder en duidelijk over haar beleid met pensioengerechtigden, deelnemers, werkgevers, gewezen deelnemers, sociale partners en andere stakeholders. Het programma #GastVrijPensioenfonds is in 2020 afgesloten. De Raad heeft begrepen dat het Bestuur in 2024 een 0-meting en vervolgmetingen laat uitvoeren die ook in het Wettelijk Verplicht Communicatieplan zijn opgenomen. Dit is een verplichting als onderdeel van het Wettelijk Verplicht Communicatieplan. Ook na de transitie is het belangrijk om de effectiviteit van de communicatie met alle belanghebbenden te meten.

Opvolging aanbevelingen eerdere jaren

De aanbevelingen van het rapport van de Raad van Toezicht over het boekjaar 2022 zijn door het bestuur op constructieve wijze beoordeeld en in de meeste gevallen opgevolgd.

Jaarverslag en jaarrekening

Zoals in hoofdstuk 3 is toegelicht heeft de Raad van Toezicht haar goedkeuring verleend aan het besluit van het bestuur om de jaarrekening 2023 vast te stellen.

De gesprekken die de Raad van Toezicht heeft gevoerd met de externe accountant, de adviserend en certificerend actuaire en de sleutelfunctiehouder actuaireel met betrekking tot het jaarwerkproces 2023 heeft niet tot aanbevelingen geleid.

Ten slotte

De Raad van Toezicht kijkt terug op een uitdagend en boeiend 2023. Door de wisseling in samenstelling van de Raad van Toezicht per juli 2023 en de snelle ontwikkelingen in het kader van Wtp was aansluiting van de nieuwe leden op de lopende zaken een intensief proces. Samenwerking met en hulp van (Dagelijks) Bestuur, verantwoordingsorgaan en bestuursondersteuning heeft hierbij een positief effect gehad op de inwerkperiode.

7.2 Reactie bestuur op Rapportage Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft haar bevindingen over 2023 gemeld in haar rapport over 2023 dat samen met het bestuur is besproken tijdens een bestuursvergadering op 13 juni 2024. Het bestuur is verheugd over het feit dat de Raad van Toezicht positief oordeelt over het functioneren van het bestuur en over de samenwerking met de Raad van Toezicht en andere organen.

De Raad van Toezicht heeft in haar rapport een aantal aanbevelingen opgenomen voor het bestuur. Het bestuur bespreekt deze aanbevelingen en bepaalt op welke wijze het bestuur deze aanbevelingen opvolgt. De monitoring van de voortgang is in handen van het Dagelijks Bestuur. Het Dagelijks Bestuur informeert de Raad van Toezicht door het jaar heen regelmatig over deze voortgang.

7.3 Goedkeuring jaarverslag 2023

De Raad van Toezicht heeft op 13 juni 2024 haar goedkeuring verleend bij het jaarverslag over 2023.

8 Verslag verantwoordingsorgaan

8.1 Verslag verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan van Pensioenfonds Recreatie is ingesteld per 1 juli 2014. Het verantwoordingsorgaan rapporteert haar bevindingen en oordeelt over het gevoerde beleid met betrekking tot het boekjaar 2023. In haar vergadering van 12 maart 2024 heeft het verantwoordingsorgaan een oordeel gegeven over het door het bestuur in 2023 gevoerde beleid. Dit oordeel is gebaseerd op de door het bestuur verstrekte documenten en informatie tijdens gezamenlijke bijeenkomsten. Na de activiteiten en bronnen voor de oordeelsvorming zijn bevindingen, oordelen en aanbevelingen vastgesteld.

Hierna volgen een verantwoording van het verantwoordingsorgaan, bevindingen, het oordeel en aanbevelingen.

Verantwoording

Bijeenkomsten en bronnen voor oordeelsvorming

- Zes interne vergaderingen van het verantwoordingsorgaan voorafgaand aan vergaderingen Dagelijks Bestuur-verantwoordingsorgaan;
- Negen verdiepingssessies door deskundigen over relevante thema's, mede als voorbereiding op het uitbrengen van adviezen en het uitspreken van een oordeel;
- Elf vergaderingen met het Dagelijks Bestuur over actuele onderwerpen binnen het fonds;
- Een jaarvergadering van het gehele bestuur en het gehele verantwoordingsorgaan;
- Drie vergaderingen met de Raad van Toezicht;
- In relatie tot de Wtp zijn zeven kennisbijeenkomsten gehouden;
- Om afwegingen en overwegingen onderling te delen en te toetsen zijn twee bijeenkomsten gehouden met Stakeholders;
- Een zelfevaluatie bijeenkomst eind 2023;
- Maandelijks voorzittersoverleg van het Dagelijks Bestuur, de Raad van Toezicht en het verantwoordingsorgaan: in 2023 stond dit overleg vooral in het teken van de ontwikkelingen rondom de Wtp.

Adviesaanvragen

In 2023 zijn adviezen gegeven bij de volgende adviesaanvragen.

Adviesaanvragen	Advies per	Strekking	Kantekeningen
Aanpassing klachten- en geschillenprocedure	10-16-2023	Positief	Geen
Premie en toeslag 2024	11-30-2023	Positief	Geen
Reglement van Orde Raad van Toezicht	11-30-2023	Positief	Geen
Wijziging uitvoeringsreglement	12-28-2023	Positief	Geen

Overige activiteiten

- Vaststelling werkplan over 2023
Het werkplan wordt jaarlijks geactualiseerd en bijgesteld. In dit plan worden de jaarlijkse prioriteiten en de aandachtspunten voor het betreffende jaar opgenomen.
- Wtp: het verantwoordingsorgaan heeft hiervoor een kernteam ingesteld dat samen met de verantwoordingsorgaan-adviseur Wtp adviezen voorbereidt, die behandeld worden door het voltallige verantwoordingsorgaan.
- Zelfevaluatie
Over het eigen functioneren van het verantwoordingsorgaan heeft een zelfevaluatie onder externe begeleiding plaatsgevonden. De hieruit voortvloeiende acties zijn verwerkt in het Werkplan 2024.
- Vakbonden
Een delegatie van het verantwoordingsorgaan sprak met de vakbonden CNV-FNV. Een tweede bijeenkomst met de vakbonden vindt begin 2024 plaats.

Samenstelling verantwoordingsorgaan

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan is in 2023 ongewijzigd. Afscheid van een vertegenwoordiger van werkgevers is – in verband met de ontwikkelingen rondom Wtp – aangehouden.

In het jaar 2023 en 2024 staan er belangrijke beslissingen met betrekking tot de invoering van het nieuwe pensioenstelsel op de rol. Onder andere dit onderwerp vraagt om een evenwichtige en voltallige vertegenwoordiging binnen het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft aandacht voor enkele wijzigingen in 2024.

	Naam lid	Geleding	Eerste benoeming	Benoemd tot
1	Jan Everaers	Werknemers/deelnemer	07- 1-2020	07- 1-2024
2	Inge Grooters	Werknemers/deelnemer	01- 1-2022	01- 1-2026
3	Adriaan van der Veen	Werknemers/deelnemer	02- 9-2022	02- 9-2026
4	Irma Stavenuiter	Gewezen werknemers	03- 1-2019	03- 1-2027
5	Pim Meijkamp	Werkgevers	01- 1-2019	01- 1-2027
6	Toon Weijnenborg	Werkgevers	07- 1-2014	07- 1-2024
7	Piet Hamelink	Gepensioneerden	07- 1-2014	07- 1-2024

Bevindingen

Dagelijks Bestuur-verantwoordingsorgaan vergaderingen hebben een ongedwongen sfeer.

Het verantwoordingsorgaan krijgt van het bestuur voldoende ruimte om zijn taken uit te voeren en wordt tijdig en inhoudelijk meegenomen in het Wtp-dossier. Daarbij staat echter de planning regelmatig onder druk.

Het Dagelijks Bestuur communiceert helder en duidelijk over zijn beleid. Hierdoor kan het verantwoordingsorgaan als een passende gesprekspartner functioneren. Het Dagelijks Bestuur heeft, conform de aanbevelingen uit 2022, alle leden van het verantwoordingsorgaan gelegenheid gegeven een bestuursvergadering toe te horen.

Oordeel over beleid en uitvoering 2023

Het bestuur heeft - voor zover het verantwoordingsorgaan het heeft kunnen beoordelen - een beleid gevoerd waarbij de belangen van de verschillende belanghebbenden zorgvuldig zijn afgewogen.

Het verantwoordingsorgaan benadrukt, net als vorig jaar en zeker met betrekking tot de Wtp-adviesaanvragen, de noodzaak van een gedegen onderbouwing van de evenwichtige belangenafweging.

Het verantwoordingsorgaan is van oordeel dat op basis van de aan haar aangereikte informatie, onder meer via een oplegnotitie het proces rondom de adviesaanvragen verbeterd is.

Met de invoering van de Wet toekomst pensioenen per 1 juli 2023 is tevens in de Pensioenwet opgenomen dat het verantwoordingsorgaan een oordeel geeft over beleidskeuzes die van invloed zijn op de uitvoeringskosten en over de gemaakte uitvoeringskosten over het verslagjaar. In dit 'Verslag verantwoordingsorgaan 2023' geeft het verantwoordingsorgaan hier voor het eerst invulling aan. Het verantwoordingsorgaan heeft hiervoor nodig:

- Inzicht in beleidswijzigingen die een grote impact hebben op de kosten;
- Een analyse met bestuurlijke conclusie ten aanzien van de gemaakte kosten.

Het verantwoordingsorgaan kan vermoeden dat de beleidswijzigingen met invloed op de uitvoeringskosten op dit moment wijzigingen vanwege invoeren van het nieuwe pensioenstelsel betreffen. Het verantwoordingsorgaan ziet dat het bestuur inzicht geeft in de uitvoeringskosten inclusief en exclusief kosten van invoeren van het nieuwe pensioenstelsel, maar mist informatie over de invloed op het structurele kostenniveau.

Het verantwoordingsorgaan ziet kostenopstellingen, waarbij stijgingen zichtbaar worden gemaakt. Het verantwoordingsorgaan mist een verschillenanalyse tussen feitelijke en begrote kosten en een gemotiveerde bestuurlijke conclusie daarbij met afwegingen en onderbouwingen.

Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan om inzichtelijk te maken hoe ze structurele en incidentele kosten wil beheersen teneinde de oplopende totale uitvoeringskosten te beheersen.

Inhoudelijk heeft het verantwoordingsorgaan waargenomen dat het bestuur in 2023 de focus vooral gericht heeft op het Wtp-traject.

In 2023 waren er zowel in bestuur als Raad van Toezicht veel personele wisselingen. Het verantwoordingsorgaan vond dit een onwenselijke situatie ook met het oog op de invoering van de Wtp. Het bestuur heeft ervoor gezorgd dat de personele bezetting weer op orde is.

Aanbeveling aan het bestuur

Het verantwoordingsorgaan heeft de volgende aanbevelingen voor het bestuur:

Besluitvorming en proces

1. blijf toegankelijk en constructief samenwerking zoeken met het verantwoordingsorgaan;

2. blijf ruimte bieden voor een open discussie tussen verantwoordingsorgaan en het Dagelijks Bestuur;
3. probeer te voorkomen dat zich voortijdig mutaties in het bestuur en/of de Raad van Toezicht voordoen;
4. blijf werken met oplegnotities, waardoor de aangeleverde documenten voor het verantwoordingsorgaan overzichtelijker worden;
5. zorg voor meer gemotiveerde en meer zichtbare uitwerking van evenwichtige belangenafweging;
6. zorg voor een toegankelijk en gestructureerd digitaal archief.

Communicatie

1. stuur als bestuur actief de inhoud van de communicatie naar deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden;
2. blijf ruimte bieden aan het verantwoordingsorgaan om incidenteel aan te sluiten bij een bestuursvergadering.

Pensioenakkoord/Wtp

1. blijf gedurende het Wtp-proces een jaarlijks stakeholdersoverleg initiëren, zodat alle belanghebbenden t.a.v. de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel elkaar kunnen informeren;
2. blijf ruimte bieden aan het verantwoordingsorgaan om, in het kader van het Wtp-dossier, via externe adviseurs de benodigde kennis op te doen (en hier de nodige middelen voor beschikbaar te stellen).

Toekomst fonds

1. onder druk van de Wtp verslapt de aandacht voor de werkwijze #gastvrijpensioen. Zorg dat de communicatie naar deelnemers weer een eigen look en feel heeft, in plaats van de 'standaard' aanpak van de pensioenuitvoerder. Het verantwoordingsorgaan hoopt dat het bestuur, na de overgang naar de Wtp, de focus op #gastvrijpensioen weer oppakt, waarbij het pensioenfonds de eigen, unieke sfeer en deskundigheid zou moeten uitstralen;
2. het verantwoordingsorgaan vindt de risico-inventarisatie onder deelnemers wat betreft de representativiteit aan de onderkant van wat gewenst is. Het verantwoordingsorgaan hoopt dat het bestuur eerder dan de wettelijke vereiste termijn een nieuwe risico-inventarisatie inplant, met een focus op tenminste een verdubbeling van het aantal respondenten. Een tweede focus zou moeten liggen in een evenwichtige verdeling van de verschillende leeftijdsgroepen in het respondentenbestand. Het belang van de gedegen risico-inventarisatie is evident gezien de bijna-directe impact hiervan op onder meer het beleggingsbeleid;
3. de informatiebehoefte bij deelnemers ligt in eerste instantie bij de hoogte van het eigen pensioen "wat krijg ik straks". Gezien het feit dat pensioenen kunnen stijgen en dalen, is het nóg belangrijker dan ooit, dat de communicatie goed verloopt, conform de nota strategisch Communicatiebeleid (optimisme, aandacht, Geluk in het nú en Eerlijkheid.) Het verantwoordingsorgaan blijft er aandacht voor vragen dat zij tijdig wordt geïnformeerd over concrete uitingen van het fonds over de ontwikkeling van de hoogte van de pensioenen. Deze uitingen moeten zorgvuldig worden ingezet. Immers, vertrouwen komt te voet en gaat te paard.

Tenslotte

Het verantwoordingsorgaan kijkt terug op een uitdagend en boeiend 2023. De samenwerking met het bestuur en Raad van Toezicht is open, constructief en positief. Het komende jaar zal de implementatie van de Wtp veel aandacht vragen. Het verantwoordingsorgaan verwacht dan ook dat 2024 weer volop uitdagingen geeft. Wij danken het bestuur en Raad van Toezicht voor de professionele, constructieve en transparante samenwerking.

Rijswijk, 18 april 2024

Verantwoordingsorgaan
Stichting Pensioenfonds Recreatie

Irma Stavenuiter (Voorzitter)
Inge Grooters
Jan Everaers
Toon Weijenborg
Piet Hamelink
Pim Meijkamp
Adriaan van der Veen

8.2 Reactie van het bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft haar oordeel over 2023 opgenomen in haar verslag over 2023 dat samen met het bestuur is besproken tijdens de vergadering van het verantwoordingsorgaan met het bestuur op 15 mei 2024. Het bestuur vindt het verslag van het verantwoordingsorgaan positief kritisch en is verheugd over het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur heeft het op prijs gesteld dit verslag tijdens de gezamenlijke vergadering van het verantwoordingsorgaan en het voltallige bestuur te kunnen bespreken.

Het verantwoordingsorgaan heeft in haar rapport een aantal aanbevelingen opgenomen voor het bestuur. Het bestuur bespreekt deze aanbevelingen en bepaalt op welke wijze het bestuur deze aanbevelingen opvolgt. De monitoring van de voortgang is in handen van het Dagelijks Bestuur. Het Dagelijks Bestuur informeert het verantwoordingsorgaan door het jaar heen regelmatig over deze voortgang.

9 Jaarrekening

9.1 Balans per 31 december 2023

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	1	1.041.366	938.199
Vorderingen en overlopende activa	2	88.584	71.331
Overige activa	3	2.771	4.022
TOTAAL ACTIVA		1.132.721	1.013.552
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	4	136.408	83.192
Technische voorzieningen	5	860.416	802.605
Derivaten met negatieve waarde	6	122.393	124.931
Overige schulden en overlopende passiva	7	13.504	2.824
TOTAAL PASSIVA		1.132.721	1.013.552

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 83.

9.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
Baten			
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	8	70.732	65.597
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	9	77.346	-381.668
Overige baten	10	238	7
Totaal baten		148.316	-316.064
Lasten			
Pensioenuitkeringen	11	10.661	9.609
Pensioenuitvoeringskosten	12	5.404	3.887
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	13		
- Pensioenopbouw		43.962	65.341
- Toeslagverlening		0	0
- Rentetoevoeging		26.010	-5.736
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-9.471	-9.924
- Wijziging marktrente		20.221	-414.669
- Aanpassing actuariele uitgangspunten		-1.855	12.712
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-26.115	-5.693
- Overige (incidentele) mutaties technische voorziening		5.381	-464
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-322	-448
		57.811	-358.881
Saldo herverzekering	14	0	-1
Saldo overdracht van rechten	15	21.140	5.963
Overige lasten	16	84	25
Totaal lasten		95.100	-339.398
Saldo van baten en lasten		53.216	23.334
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve		32.518	83.479
Bestemmingsreserves		20.698	-60.145
		53.216	23.334

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 103.

9.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Ontvangen premies	69.569	62.030
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	12.298	12.342
Overig	225	0
	82.092	74.372
Uitgaven		
Betaalde pensioenuitkeringen	-10.640	-9.593
Betaald in verband met overdracht van rechten	-33.438	-18.304
Saldo herverzekering	0	-4
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-5.363	-3.920
Overig	0	-17
	-49.441	-31.838
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten	32.651	42.534
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	4.831	12.692
Verkopen en aflossingen van beleggingen	619.674	1.008.158
Mutatie collateral	-7.477	-91.668
	617.028	929.182
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-649.747	-971.588
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.165	-1.141
	-650.912	-972.729
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-33.884	-43.547
Netto kasstroom	-1.233	-1.013
Koers-/omrekenverschillen	-3	-21
Mutatie liquide middelen	-1.236	-1.034
	2023	2022
	€	€
Samenstelling geldmiddelen		
Liquide middelen primo boekjaar	4.101	5.135
Liquide middelen ultimo boekjaar	2.865	4.101

9.4 Toelichting op de jaarrekening

9.4.1 Algemeen

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Recreatie (hierna 'het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Zoetermeer. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41160246.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het pensioenfonds. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de recreatiebranche verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

In de bestuursvergadering van 9 november 2023 heeft het bestuur besloten tot aanpassing van de statuten, welke op 9 januari 2024 in een notariële akte zijn vastgelegd. De statuten liggen ter inzage bij de Kamer van Koophandel.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen. Het bestuur heeft op 13 juni 2024 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

9.4.2 Grondslagen

9.4.2.1 Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in Euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31-12-2023	Gemiddeld 2023	31-12-2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9082
GBP	1,1540	1,1499	1,1271	1,1591
JPY	0,0064	0,0066	0,0071	0,0074

Stelselwijziging

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

Per 1 januari 2023 is het opbouwpercentage verlaagd van 1,213% naar 1,170%. Per 1 januari 2024 wordt het opbouwpercentage verhoogd van 1,170% naar 1,592%.

Per 1 januari 2024 wordt de opslag in de premie voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid verlaagd van 1,4% naar 1,1% van de pensioengrondslag. Bij de vaststelling van de IBNR-voorziening per 31 december 2023 wordt al rekening gehouden met deze verhoging van de PVI-opslag. De IBNR-voorziening is daarom verlaagd naar 1,1% van de pensioengrondslag over 2023. Het effect is een daling van de IBNR-voorziening met € 1.855 miljoen

(0,2%-punt op de dekkingsgraad).

Per 1 januari 2024 wordt er een toeslag verleend van 3,02% op de pensioengrondslag van de arbeidsongeschikten.

Dekkingsgraden

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

De (actuele) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de langlopende- en kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend rekening houdend met de verwachte loon-en prijsinflatie.

9.4.2.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende markttrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd onder Vorderingen en overlopende activa.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

Overige beleggingen

Beursgenoteerde beleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fondsmanagers en wordt derhalve zoveel mogelijk gebaseerd op onderliggende marktwaarden.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de bijbehorende beleggingscategorie. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Algemene reserve

De algemene reserve bevat het resterende gedeelte van het eigen vermogen van het pensioenfonds. De algemene reserve wordt gemuteerd door het resultaat nadat de solvabiliteitsreserve op het juiste niveau wordt gebracht.

Solvabiliteitsreserve

De solvabiliteitsreserve is een bestemmingsreserve, die niet ter vrije beschikking staat, om alle risico's, zoals vastgelegd in de Regeling Pensioenwet onder vaststelling vereist eigen vermogen op te kunnen vangen. Deze bestemmingsreserve wordt wel meegenomen in de bepaling van de dekkingsgraad.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de markttrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante-conditions) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 1 januari daaropvolgend toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening;
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de technische voorziening voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw;
- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de pensioenfonds populatie af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, is een leeftijdsafhankelijke correctiefactor op de sterftetekansen toegepast;
- De leeftijd op balansdatum is gelijk aan de reglementaire pensioenleeftijd verminderd met de toekomstige duur;
- De leeftijd en duur worden in maanden nauwkeurig vastgesteld;
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar;
- De reservering voor partnerpensioen geschiedt op basis van bepaalde partner;
- Voor latent wezenpensioen wordt in de voorziening een opslag van 0,2% van de voorziening voor het niet ingegaan ouderdomspensioen opgenomen (2022: idem);
- Voor toekomstige excassokosten wordt 3,5% van de netto technische voorziening opgenomen (2022: idem);
- Als rekenrente voor de technische voorziening wordt gehanteerd de rentetermijnstructuur per 31 december 2023 zoals die door DNB is gepubliceerd.

De voorziening niet opgevraagde pensioenen wordt vastgesteld op fondsgrondslagen, waarbij tevens rekening wordt gehouden met niet verrichte uitkeringen. Deze voorziening wordt vervolgens gecorrigeerd met de verwachting dat deze pensioenen alsnog worden opgevraagd.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

9.4.2.3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. De premiebatens in het boekjaar zijn gebaseerd op de voorlopige loonsomopgaven van de werkgevers, tenzij definitieve loonsomopgaven al zijn verwerkt in dat boekjaar.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuroopbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Pensioenuitkeringen:

Verwachte toekomstige uitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Pensioenuitvoeringskosten:

Jaarlijks wordt 3,5% (2022: idem) van de pensioenopbouw toegevoegd aan de technische voorzieningen ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 3,5% (2022: idem) van de uitkeringen en afkopen vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging markttrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging markttrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

9.4.2.4 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

9.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Aandelen	260.777	234.254
Vastrentende waarden	769.022	693.228
Derivaten	11.473	10.638
Overige beleggingen	94	79
Totaal	1.041.366	938.199

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2023	234.254	693.228	-114.293	79	813.268
Aankopen	2.900	646.847	0	0	649.747
Verkopen	-17.506	-598.585	-3.582	0	-619.673
Herwaardering	41.129	27.532	6.955	0	75.616
Mutatie liquide middelen	0	0	0	15	15
Stand per 31 december 2023	260.777	769.022	-110.920	94	918.973
Schuldpositie derivaten (credit)					122.393
Totaal					1.041.366

In het bovenstaande verloopoverzicht zijn aan- en verkopen van valutatermijncontracten en interest rate swaps gesaldeerd opgenomen.

De liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille zijn opgenomen onder de 'Overige beleggingen'.

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2022	453.327	690.689	97.281	493	1.241.790
Aankopen	4.700	966.888	0		971.588
Verkopen	-174.711	-853.381	19.934	0	-1.008.158
Herwaardering	-49.061	-110.968	-231.508	0	-391.537
Mutatie liquide middelen	0	0	0	-414	-414
Stand per 31 december 2022	234.254	693.228	-114.293	79	813.268
Schuldpositie derivaten (credit)					124.931
Totaal					938.199

Aandelen		
(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen	260.777	234.254
	260.777	234.254

Vastrentende waarden		
(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Obligaties	333.900	281.923
Fixed Income Fund	326.328	312.823
Money Market Fund	108.794	98.482
	769.022	693.228

Derivaten		
(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Valutaderivaten	3.585	5.484
Rentederivaten	-114.505	-119.777
Totaal	-110.920	-114.293

Het pensioenfonds heeft eind 2023 € 2,6 miljoen (2022: € 4,1 miljoen) aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten waarvan nihil pending (2022: € 2,2 miljoen) en nihil aan onderpand (2022: € 1,7 miljoen) ontvangen in de vorm van (staats) obligaties, waarvan nihil pending (2022: € 1,7 miljoen) als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het pensioenfonds heeft eind 2023 € 66,7 miljoen (2022: € 55,7 miljoen) aan onderpand verstrekt in de vorm van liquiditeiten waarvan € 3,4 miljoen pending (2022: € 0,6 miljoen) en € 90,1 miljoen aan onderpand (2022: € 121,0 miljoen) verstrekt in de vorm van (staats) obligaties, waarvan € 4,6 miljoen pending (2022: € 1,3 miljoen) en € 36,7 miljoen (2022: € 64,7 miljoen) als initial margin als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van derivaten. De verstrekte (staats) obligaties zijn verantwoord onder de vastrentende waarden.

Het pensioenfonds stelt geen deel van de aandelen- en obligatiebeleggingen beschikbaar voor het in bruikleen geven van effecten.

De onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2023:

Type contract (bedragen x € 1.000)	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	135.846	3.586	3.586	0
Aandelenderivaten	11	0	0	0
Rentederivaten	1.062.328	-114.506	7.887	122.393
Totaal	1.198.185	-110.920	11.473	122.393

De onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2022 exclusief de liquide middelen binnen de derivatenportefeuille:

Type contract (bedragen x € 1.000)	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	131.247	5.484	5.484	0
Aandelenderivaten	17	0	0	0
Rentederivaten	710.683	-119.777	5.154	124.931
Totaal per 31 december	841.947	-114.293	10.638	124.931

Overige beleggingen		
(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	94	79
	94	79

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide marktnoteringen	Waarderingsmodellen	Overig	Totaal
Per 31 december 2023					
Aandelen	260.777	0	0	0	260.777
Vastrentende waarden	560.143	0	0	208.879	769.022
Derivaten	0	0	-110.920	0	-110.920
Overige beleggingen	94	0	0	0	94
	821.014	0	(110.920)	208.879	918.973

De posities uit hoofde van derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities.

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide marktnoteringen	Waarderingsmodellen	Overig	Totaal
Per 31 december 2022					
Aandelen	234.254	0	0	0	234.254
Vastrentende waarden	488.893	0	0	204.335	693.228
Derivaten	0	0	-114.293	0	-114.293
Overige beleggingen	79	0	0	0	79
	723.226	0	(114.293)	204.335	813.268

Genoteerde marktprijzen: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt.

Afgeleide marktnoteringen: Actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van onafhankelijke taxaties.

Waarderingsmodellen: De waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata. Hieronder valt de netto contante waarde berekeningen van de derivaten.

Overig: De waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin geen gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

2. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen op de werkgever(s)	14.938	13.946
Beleggingsdebiteuren	73.645	57.381
Overige vorderingen en overlopende activa	1	4
	88.584	71.331

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Vorderingen op de werkgever(s)		
(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen op werkgevers	4.234	3.623
Nog te factureren premies	10.778	10.323
Voorzieningen dubieuze debiteuren	-74	0
	14.938	13.946

De 'Vorderingen op werkgevers' betreft de premie die geen betrekking heeft op de maanden november en december 2023, maar die per 31 december 2023 nog niet is voldaan. De post 'Nog te factureren premies' betreft de premie over de maanden november en december 2023. Deze premie is in januari en februari 2024 gefactureerd. De premiefacturatie vindt bij het pensioenfonds 2 maanden achteraf plaats.

Verloop Voorzieningen dubieuze debiteuren		
(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	0	0
Dotatie ten laste van de rekening van baten en lasten	-74	0
Stand per 31 december	-74	0

In 2023 is 74 toegevoegd aan de voorziening dubieuze debiteuren, die in mindering is gebracht op de vorderingen op werkgevers.

Beleggingsdebiteuren		
(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Collateral	63.276	53.239
Lopende interest	8.935	2.995
Te vorderen dividend- en couponbelasting	1.244	1.147
Overige beleggingsvorderingen	190	0
	73.645	57.381

Overige vorderingen en overlopende activa

De 'Overige vorderingen en overlopende activa' bestaan uit kleine debiteuren.

3. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	2.771	4.022
	2.771	4.022

De liquide middelen worden aangehouden bij Nederlandse kredietinstellingen. De tegoeden staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

PASSIVA

4. Stichtingskapitaal en reserves

(bedragen x € 1.000)	Algemene reserve	Bestemmings-reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2022	-109.357	169.215	59.858
Uit bestemmingssaldo van baten en lasten	83.479	-60.145	23.334
Stand per 31 december 2022	-25.878	109.070	83.192
Uit bestemmingssaldo van baten en lasten	32.518	20.698	53.216
Stand per 31 december 2023	6.640	129.768	136.408

De bestemmingsreserve betreft een solvabiliteitsreserve die op jaarbasis gelijk gesteld wordt aan het vereist eigen vermogen. Het verloop van de reserves is als volgt.

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	2023	2022
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	115,9%	110,4%
Reële dekkingsgraad	83,3%	79,6%
Beleidsdekkingsgraad	115,9%	107,4%

De (actuele) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden en de derivaten met een negatieve waarde te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaard model. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Stichtingskapitaal en reserves	136.408	83.192
Minimaal vereist eigen vermogen	38.079	35.405
Vereist eigen vermogen	129.768	109.070

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan als gevolg hiervan worden gekarakteriseerd als goed, omdat de beleidsdekkingsgraad (115,9%) hoger is dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (115,1%) en hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,4%).

De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de vereist eigen vermogen die is vereist voor de volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie. Op basis van deze definitie komt de reële dekkingsgraad ultimo 2023 uit op 83,3% (2022: 79,6%).

Herstelplan

Het pensioenfonds heeft 23 maart 2022 een herstelplan ingediend bij DNB. In het herstelplan werd voor 2022 een stijging van de actuele dekkingsgraad verwacht naar 107,0% en een beleidsdekkingsgraad van 106,1%. Door de

gestegen rente en positieve beleggingsrendementen, is de actuele dekkingsgraad per 31 december 2022 hoger uitgekomen (110,4%). De beleidsdekkingsgraad is ook hoger geëindigd op 107,4%. Op basis van het in 2021 ingediende herstelplan was de verwachting dat het pensioenfonds in 2030 het vereist vermogen zou hebben bereikt.

Voor het pensioenfonds dient de cyclus voor het indienen van een herstelplan, zolang van toepassing, te worden gecontinueerd. Het pensioenfonds heeft op 28 maart 2023 het herstelplan geactualiseerd en bij DNB ingediend. Uitgaande van dit geactualiseerde herstelplan is de verwachting dat het pensioenfonds in 2024 het vereist vermogen heeft bereikt. In het herstelplan zijn geen aanvullende maatregelen opgenomen. DNB heeft op 23 mei 2023 schriftelijk laten weten dat zij instemmen met het herstelplan van het fonds.

Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Statutair is bepaald dat het saldo van de staat van baten en lasten van € 53.216 over het boekjaar verdeeld wordt over de algemene reserve en de bestemmingsreserve. De bestemmingsreserve betreft een solvabiliteitsreserve die op jaarbasis gelijk gesteld wordt aan het vereist eigen vermogen.

Voor het boekjaar 2023 geldt dat er € 20.698 is toegevoegd aan de bestemmingsreserve en € 32.518 is toegevoegd aan de algemene reserve.

5. Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per 1 januari	802.605	1.161.487
Pensioenopbouw	43.962	65.341
Toeslagverlening	0	0
Rentetoevoeging	26.010	-5.736
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-9.471	-9.924
Wijziging marktrente	20.221	-414.669
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-26.115	-5.693
Wijziging actuariële grondslagen	-1.855	12.712
Overige (incidentele) mutaties technische voorziening	5.381	-464
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-322	-448
Stand per 31 december	860.416	802.605

Pensioenopbouw

Het opbouwpercentage is in 2023 1,170% van de pensioengrondslag (2022: 1,213%). De pensioengrondslag is het pensioengevend salaris minus de franchise (2023: € 13.033) op jaarbasis (2022: € 11.819). Voor deeltijdwerkers wordt de pensioengrondslag naar evenredigheid vastgesteld. Indien de franchise hoger is dan het pensioengevend salaris, wordt de pensioengrondslag op nul vastgesteld.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks per 1 januari aan te passen aan het consumentenprijsindexcijfer van het CBS. Het gaat om het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens afgeleid over de periode 1 oktober van het voorgaande jaar tot 1 oktober van het huidige jaar. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter en wordt gefinancierd uit overrendementen, het pensioenfonds vormt geen bestemmingsreserve voor toeslagen en berekent geen premie om toeslagen te financieren.

Het pensioenfonds streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks tevens aan te passen aan de eerder genoemde ontwikkeling van het consumentenprijsindexcijfer van het CBS. Echter mag deze toeslag nooit hoger zijn dan de toeslag voor de actieve deelnemers.

Het bestuur heeft, gezien de financiële situatie van het pensioenfonds, besloten per 1 januari 2024 zowel aan de actieve deelnemers als aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers, geen toeslag toe te kennen.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Rentepercentage per 31 december	
2022	2,38%
2023	2,23%

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien. In 2022 is een aantal actuariële grondslagen gewijzigd.

Per 1 januari 2024 wordt de opslag in de premie voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid verlaagd van 1,4% naar 1,1% van de pensioengrondslag. Bij de vaststelling van de IBNR-voorziening per 31 december 2023 wordt al rekening gehouden met deze verlaging van de PVI-opslag. De IBNR-voorziening is daarom afgenomen met € 1,9 miljoen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Zo lang de beleidsdekkingsgraad onder de 100% zit, zijn nieuwe waardeoverdrachten, zowel in- als uitgaand, niet toegestaan. In 2023 is de beleidsdekkingsgraad boven de 100% gebleven en zijn de reguliere waardeoverdrachten en waardeoverdrachten inzake klein pensioen uitgevoerd.

Overige (incidentele) mutaties technische voorziening

Per 1 januari 2023 is het opbouwpercentage verlaagd van 1,213% naar 1,170%. Het verlaagde opbouwpercentage is ook van toepassing op de premievrijgestelde toekomstige opbouw van arbeidsongeschikte deelnemers. Hiervoor was op de ultimo stand van het jaarwerk 2022 een extracomptabele post van -440 opgenomen. De daadwerkelijke wijziging van de voorziening bedraagt -440, wat resulteert in een mutatie van 0.

Voor de toekomstige risicopremies voor arbeidsongeschikte deelnemers was een extracomptabele post van -30 opgenomen. De daadwerkelijke wijziging van de voorziening bedraagt -29, wat resulteert in een mutatie van -1.

Per 1 januari 2024 wijzigt het opbouwpercentage opnieuw, van 1,170% naar 1,592%. In verband hiermee is opnieuw een extracomptabele verhoging van de voorziening opgenomen voor de premievrije toekomstige opbouw (5.007) en risicopremies (375). Dit leidt tot een verhoging van 5.382.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. De verlaging van de voorziening bedraagt hierdoor 460. Het resultaat op sterfte is -376 en overige mutaties 237. Tezamen leidt dit tot een verlaging van de voorziening met 321.

Aantallen deelnemers ten opzichte van de voorziening

	2023		2022	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	392.598	20.645	353.331	20.295
Gepensioneerden	133.345	4.097	116.820	3.724
Slapers	334.473	44.124	332.454	70.079
Voorziening voor pensioenverplichtingen	860.416	68.866	802.605	94.098

Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een middelloon-regeling met een voorwaardelijke toeslagverlening (indexatie) en met een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar. In 2023 is de aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd met 1,170% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris onder aftrek van een franchise. De franchise wordt jaarlijks vastgesteld en is voor 2023, op basis van een volledig dienstverband, vastgesteld op € 13.033.

De hoogte van het wezenpensioen is 14% van het te bereiken ouderdomspensioen. Bij beëindiging van de deelneming ontstaat een aanspraak op wezenpensioen over het opgebouwde ouderdomspensioen. Voor een volle wees verdubbelt de hoogte van het wezenpensioen.

Voor de werknemers met een functieschaal boven functieschaal 9 kunnen de werkgevers vrijwillig aansluiten. Hiervoor dienen alle werknemers met een functieschaal boven functieschaal 9 deel te nemen.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de actieve en inactieve deelnemers is de specificatie in de onderstaande tabellen opgenomen.

	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
Actieven				
2015	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
2016	0,50%	0,00%	0,50%	0,50%
2017	-0,01%	0,00%	-0,01%	0,49%
2018	1,47%	0,00%	1,47%	1,97%
2019	1,47%	0,00%	1,47%	3,47%
2020	1,64%	0,00%	1,64%	5,16%
2021	0,99%	0,00%	0,99%	6,20%
2022	2,57%	0,00%	2,57%	8,93%
2023	17,16%	0,00%	17,16%	27,63%
2024	-1,39%	0,00%	-1,39%	25,85%

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
Inactieven				
2015	0,00%	0,00%	0,00%	0,90%
2016	0,50%	0,00%	0,50%	1,40%
2017	-0,01%	0,00%	-0,01%	1,39%
2018	1,47%	0,00%	1,47%	2,88%
2019	1,47%	0,00%	1,47%	4,40%
2020	1,64%	0,00%	1,64%	6,11%
2021	0,99%	0,00%	0,99%	7,16%
2022	2,57%	0,00%	2,57%	9,91%
2023	17,16%	0,00%	17,16%	28,78%
2024	-1,39%	0,00%	-1,39%	26,99%

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

6. Derivaten met negatieve waarde

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten met negatieve waarde	122.393	124.931

7. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Nog te verrekenen premies	100	204
Beleggingscrediteuren	12.294	1.739
Belastingen en premie sociale verzekeringen	202	183
Overige schulden en overlopende passiva	908	698
	13.504	2.824

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Nog te verrekenen premies betreft de correctie ambtshalve nota. Met deze correctie wordt de schuldpositie op de balans gelijk gesteld aan de ambtshalve nota's waar geen pensioenopbouw tegenover staat.

Beleggingscrediteuren betreft ontvangen onderpand in de vorm van liquiditeiten.

Belastingen en premies sociale verzekeringen betreft de afdracht van de over de uitkeringen ingehouden loonheffing.

De 'Overige schulden en overlopende passiva' bestaan uit nog te betalen kostenfacturen.

9.6 Risicobeheer

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het pensioenfonds.

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Premiebeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de Asset Liability Management-studie (ALM-Studie) dat periodiek wordt uitgevoerd.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders. De mandaten zijn gericht op actief/passief vermogensbeheer.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De actuele dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2023	2022
Dekkingsgraad per 1 januari	110,4%	105,2%
Premie	1,9%	-0,6%
Uitkeringen en kosten	-0,1%	-0,1%
Waardeoverdrachten	1,0%	0,0%
Toeslagverlening	0,0%	0,0%
Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)	-2,7%	58,3%
Beleggingsrendementen	5,9%	-32,5%
Wijziging actuariale uitgangspunten	0,0%	-0,8%
Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-0,5%	-0,3%
Overige oorzaken, kanssystemen en kruiseffecten	0,0%	-18,8%
Dekkingsgraad per 31 december	115,9%	110,4%

De dekkingsgraad is in 2023 gestegen. De stijging van de dekkingsgraad wordt vooral veroorzaakt door positieve beleggingsresultaten. De overige oorzaken bestaan hoofdzakelijk uit zogenaamde kruiseffecten. De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de primo dekkingsgraad. Dit zorgt ervoor dat de optelling van de primo dekkingsgraad plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de ultimo dekkingsgraad. Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer "overige oorzaken" en betreft de kruiseffecten. In het algemeen geldt dat deze post groter is naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter zijn.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist eigen vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenfondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2023	2022
S1 Renterisico	3,0%	0,6%
S2 Risico zakelijke waarden	9,9%	9,7%
S3 Valutarisico	2,2%	2,3%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	4,5%	4,2%
S6 Verzekeringstechnische risico	4,2%	4,3%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerisico	0,0%	0,0%
Diversificatie-effect	-8,7%	-7,5%
Totaal	15,1%	13,6%

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	990.184	911.675
Voorziening pensioenverplichting	860.416	802.605
Vereist eigen vermogen	129.768	109.070
Aanwezig pensioenvermogen	136.408	83.192
Surplus/Tekort	6.640	-25.878

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

De vereiste dekkinggraad die hoort bij het vereist eigen vermogen van € 129.768 duizend, is 115,1% (2022: 113,6%). Uitgaande van de beleidsdekkinggraad ultimo 2023 is er geen sprake van een reservetekort.

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogeheten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

Per risico worden in de risicoparagraaf een aantal cijfermatige overzichten getoond. De totalen, per beleggingscategorie in deze overzichten, sluiten niet in alle gevallen aan bij de balans. Op totaalniveau is dit wel het geval. De reden dat deze aansluiting niet gemaakt kan worden ligt in het feit dat gebruik gemaakt wordt van look-through gegevens op detailniveau. Dit geeft een getrouwer beeld van de werkelijke risico's.

Per risico worden in de risicoparagraaf een aantal cijfermatige overzichten getoond. De totalen, per beleggingscategorie in deze overzichten, sluiten niet in alle gevallen aan bij de balans. De reden dat deze aansluiting niet gemaakt kan worden ligt in het feit, dat gebruik gemaakt wordt van look-through (LT) gegevens op detailniveau. Dit geeft een getrouwer beeld van de werkelijke risico's.

Balanswaarde op basis van look-through (LT)

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Voor LT	Na LT	Voor LT	Na LT
Beleggingscategorie				
Vastgoedbeleggingen	0	8.590	0	8.545
Aandelen	260.777	250.394	234.254	223.848
Vastrentende waarden	769.022	764.841	693.228	689.851
Derivaten	-110.920	-110.777	-114.293	-113.972
Overige beleggingen	94	5.925	79	4.996
	918.973	918.973	813.268	813.268

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Het pensioenfonds voert een dynamisch rentebeleid. Per 31 december 2023 bevindt de 30-jaars rente zich boven de 2,5%. De huidige strategische renteafdekking bedraagt 76%. Indien de rente daalt onder de grens (trigger) van 2,0% wordt de strategische renteafdekking aangepast. Ook de triggers worden op dat moment aangepast naar de omliggende niveaus. Ter illustratie: na het raken van de trigger op 2,0% liggen de nieuwe triggers op 1,5% en 2,5%. In 2023 zijn geen triggers geraakt. Begin 2024 heeft het bestuur besloten de dynamische rentestafel te bevriezen op 76% tot het moment van invaren naar de nieuwe pensioenregeling. Dit betekent dat bij een daling van de rente de renteafdekking niet meer wordt verlaagd.

Naast de matchingportefeuille bevat ook de returnportefeuille vastrentende waarden, namelijk bedrijfsobligaties en hypotheeklen. In 2023 is besloten om de rentegevoeligheid van de allocatie naar hypotheeklen mee te nemen in de afdekking van het renterisico. De rentegevoeligheid van bedrijfsobligaties wordt hierbij niet meegenomen, maar wordt wel meegerekend in de bepaling van S1. Per eind 2023 heeft de belegging in bedrijfsobligaties een positief effect van 18% op de afdekking in S1. Per saldo is de strategische renteafdekking ultimo 2023 94%.

Het pensioenfonds houdt in de renteafdekking niet alleen rekening met de huidige verplichtingen maar ook met de opbouw van nieuwe pensioenverplichtingen. Doordat het premiepercentage voor toekomstige verplichtingen voor een bepaalde periode vaststaat, vertegenwoordigt de verwachte opbouw een economisch renterisico voor het pensioenfonds. Dit betekent dat in de berekening van het renterisico per begin 2023 werd rekening gehouden met de nieuwe opbouw tot en met eind 2023.

De feitelijke renteafdekking was ultimo 2023 76,4% (2022: 75,3%) op basis van marktrente en lag daarmee binnen de vastgestelde bandbreedte van 73% - 79%.

De ontwikkelingen t.a.v. de rentemarkthervormingen worden periodiek bijgehouden, en waar nodig is actie ondernomen (bijv. t.b.v. aanpassing van ISDA en CSA's).

De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Duratie	Waarde	Duratie
Vastrentende waarden (vóór derivaten)	824.599	9,3	742.582	7,4
Vastrentende waarden (na derivaten)	705.798	23,1	623.236	26,8
(Nominale) pensioenverplichtingen	860.416	23,6	802.605	24,6

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 1 jaar	212.886	27,8%	269.220	39,0%
Resterende looptijd > 1 jaar en < 5 jaar	131.062	17,1%	129.850	18,8%
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	93.415	12,2%	92.832	13,5%
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	123.498	16,1%	69.231	10,0%
Resterende looptijd > 20 jaar	203.980	26,7%	128.718	18,7%
	764.841	100,0%	689.851	100,0%

Het bovenstaande overzicht geeft de verdeling weer van het renterisico van de totale portefeuille waarbij tevens rekening gehouden is met de renteswaps. Met een renteswap wordt doorgaans een korte rente geruild voor een lange rente om renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken.

In de portefeuille zijn financiële instrumenten opgenomen welke gevoelig zijn voor wijzigingen in de marktrente. De portefeuille is blootgesteld aan een aanzienlijk renterisico.

De resterende looptijd van de verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	64.564	7,5%	56.875	7,1%
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	90.814	10,6%	78.403	9,8%
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	222.374	25,8%	194.811	24,3%
Resterende looptijd > 20 jaar	482.664	56,1%	472.516	58,8%
	860.416	100,0%	802.605	100,0%

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Valutarisico (S3)

Binnen de aandelenportefeuille wordt valutarisico gelopen. Binnen de vastrentende waardenportefeuille wordt uitsluitend belegd in Euro-titels en deze kent derhalve geen valutarisico. Het pensioenfonds loopt risico op het moment dat (indirect) wordt belegd in andere valuta omdat de waarde hiervan ten opzichte van de euro kan fluctueren, los van mogelijke waardeverandering van de belegging zelf. Er wordt hiervoor onderscheid gemaakt tussen ontwikkelde en opkomende markten. De schok voor opkomende markten die moet kunnen worden opgevangen (35%) is groter dan die voor ontwikkelde markten (20%). De exposure naar US Dollar wordt strategisch voor 75% afgedekt.

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2023 € 254.328 (2022: € 228.785). Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 3.722 (2022: € 5.484).

De valutapositie per 31 december 2023 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

(bedragen x € 1.000)	Totaal voor afdekking	Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	660.924	135.254	796.178
CHF	6.336		6.336
GBP	25.877	-15.485	10.392
JPY	18.665		18.665
USD	163.820	-116.047	47.773
AUD	5.491		5.491
HKD	5.166		5.166
CAD	6.024		6.024
Overig	22.949		22.949
	915.252	3.722	918.974

De valutapositie per 31 december 2022 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

(bedragen x € 1.000)	Totaal voor afdekking	Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	578.679	130.724	709.403
CHF	6.119		6.119
GBP	24.979	-15.265	9.714
JPY	17.273		17.273
USD	141.878	-109.975	31.903
AUD	5.515		5.516
HKD	6.356		6.356
CAD	5.765		5.765
Overig	21.219		21.219
	807.783	5.484	813.268

De totaalstand is weergegeven inclusief de negatieve derivatenpositie.

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het pensioenfonds. In aanvulling hierop maakt het pensioenfonds voor afdekking van het prijrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Naast de strategische mix heeft het fonds in het mandaat aan de vermogensbeheerders richtlijnen gesteld aan het maximaal percentage dat namens het fonds in een sector, land of tegenpartij mag worden belegd.

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023		2022	
Europa (EU)	29.526	11,8%	27.179	12,1%
Europa (niet-EU)	17.860	7,1%	17.753	7,9%
Noord-Amerika	158.167	63,2%	136.226	60,9%
Azië	14.648	5,8%	13.835	6,2%
Centraal & Zuid-Amerika	2.782	1,1%	2.454	1,1%
Pacific	24.590	9,8%	23.599	10,5%
Overig	2.821	1,1%	2.802	1,3%
Totaal	250.394	100,0%	223.848	100,0%

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023		2022	
Energie	11.498	4,6%	12.563	5,6%
Basismaterialen	11.798	4,7%	11.496	5,1%
Nijverheid en industrie	28.411	11,3%	24.374	10,9%
Cyclische consumptiegoederen	30.289	12,1%	25.624	11,4%
Defensieve consumptiegoederen	15.282	6,1%	15.511	6,9%
Gezondheidszorg	30.093	12,0%	32.092	14,3%
Technologie	57.772	23,1%	45.783	20,6%
Nutsbedrijven	4.850	1,9%	5.174	2,3%
Communicatiediensten	18.243	7,3%	15.119	6,8%
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	41.743	16,7%	35.857	16,0%
Overig	415	0,2%	255	0,1%
Totaal	250.394	100,0%	223.848	100,0%

Grondstoffenrisico (S4)

Grondstoffen ofwel commodities vormen een beleggingscategorie waarin veelal via index futures en swaps wordt geïnvesteerd in energie (olie), edelmetalen en agroproducten. Het grondstofrisico betreft het risico op fluctuaties in grondstofprijzen. Zowel in het verslagjaar 2023 als in 2022 is door het fonds niet belegd in deze beleggingscategorie.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. Voor de bepaling van de rating wordt afhankelijk van beschikbaarheid gebruik gemaakt van S&P, Moody's en Fitch.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van deze ratings is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023		2022	
AAA	422.140	55,2%	84.782	12,3%
AA	112.575	14,7%	74.940	10,9%
A	75.780	9,9%	71.564	10,4%
BBB	38.207	5,0%	39.056	5,7%
Lager dan BBB	173	0,0%	255	0,0%
Geen rating	115.966	15,2%	419.254	60,7%
Totaal	764.841	100,0%	689.851	100,0%

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van AG Prognosetafel 2022 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) echter, afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenaamde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

De reële dekkingsgraad bedraagt per 31 december 2023 83,3% (2022: 76,6%).

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Het liquiditeitsbeleid is geëvalueerd en aangescherpt, evenals de afspraken met de vermogensbeheerder. Het beschikbaar hebben van voldoende kasgeld voor onderpandverplichtingen bij derivaten speelt mede als gevolg van wet- en regelgeving een steeds prominentere rol. Hiermee stijgt ook het belang van de liquiditeitsbuffer. In het nieuwe beleid is sprake van monitoring op dagelijkse basis in plaats van maandelijks, en zijn de beschikbare instrumenten uitgebreid met Repo's. Er is vastgelegd op welke wijze dit instrument door de beheerder kan worden ingezet en wat dit betekent voor de benodigde buffer.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het pensioenfonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Vastrentende waarden				
Staatsobligaties	333.677	29,5%	291.057	28,7%
Bedrijfsobligaties	218.227	19,3%	189.680	18,7%
Hypotheken	212.937	18,8%	209.114	20,6%
Totaal	764.841	67,6%	689.851	68,0%

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Om zicht te krijgen op de beheersing van de operationele risico's bij de verschillende uitbestedingsrelaties, wordt jaarlijks een ISAE 3402 opgevraagd en worden SLA-rapportages vereist, welke periodiek worden gecontroleerd op juistheid, tijdigheid en volledigheid. In 2023 hebben alle uitbestedingspartijen verklaard dat hun gedragscode minimaal gelijkwaardig is aan die van het pensioenfonds. Daarnaast heeft de jaarlijkse evaluatie van de uitbestedingspartijen plaatsgevonden.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan pensioenuitvoerder TKP Pensioen B.V. Met TKP Pensioen B.V. is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomst (SLA) gesloten.

Het vermogensbeheer is in 2023 uitgevoerd door BlackRock en Cardano. Met BlackRock en Cardano is een overeenkomst afgesloten waarin onder andere de beleggingsrichtlijnen en de overeengekomen rapportages zijn vastgelegd. De afspraken zijn vastgelegd in een SLA.

De uitvoering van de afdekking van valutarisico is uitbesteed aan Cardano. CACEIS is custodian van het fonds. De afspraken hierover zijn vastgelegd in een overeenkomst.

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Voor het pensioenfonds geldt dat belegd wordt in passieve beleggingsfondsen, hierdoor hoeft de S10 niet te worden bepaald en is deze op nihil gesteld.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

9.7 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsovereenkomst met TKP Pensioen B.V. voor onbepaalde tijd. De vergoeding in 2023 bedraagt € 2,2 miljoen (2022: € 2,3 miljoen).

Ten behoeve van het vermogensbeheer zijn uitbestedingsovereenkomsten afgesloten met Blackrock, Cardano en custodian CACEIS.

In 2023 verzorgt Cardano Risk Management B.V. onder andere het beheer van de matchingportefeuille en de valuta-afdekking voor het pensioenfonds.

Het pensioenfonds heeft een overeenkomst afgesloten met Montae & Partners voor de bestuursondersteuning. Deze huidige overeenkomst kent geen einddatum.

9.8 Verbonden partijen

Transacties met (voormalige) bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten bij de pensioenuitvoeringskosten. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft het pensioenfonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Verplichtstellingen en uitvoeringsreglement

Op basis van de verplichtstelling tot deelneming in het pensioenfonds worden werkgevers verplicht deel te nemen. De afspraken met de werkgevers staan beschreven in het uitvoeringsreglement.

9.9 Gebeurtenissen na balansdatum

Wet toekomst pensioenen

Het pensioenfonds besloot in februari 2023 om de beoogde overgangsdatum naar het nieuwe pensioenstelsel op te schuiven van 1 juli 2024 naar 1 januari 2025. In maart 2024 heeft het bestuur besloten tot een No-GO voor de transitie op 1 januari 2025. In afstemming met pensioenuitvoeringsorganisatie TKP is 1 januari 2026 als de nieuwe beoogde overgangsdatum afgesproken. In paragraaf 3.1 is dit nader toegelicht.

9.10 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2023

8. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
Pensioenpremie huidig jaar	66.857	62.592
Pensioenpremie voorgaand jaar	1.291	364
Regeling 9+	2.020	1.826
Premie overig	393	658
Premie ANW-hiaat	171	157
	70.732	65.597

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 21,8% (2022: 21,8%) van de loonsom. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Kostendekkende premie	55.085	77.955
Feitelijke premie	69.702	65.076
Gedempte premie	70.176	64.607

Specificatie Kostendekkende premie

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuariel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen	44.958	65.035
Opslag instandhouding van het vereist eigen vermogen	6.114	9.495
Opslag voor uitvoeringskosten	4.013	3.425
Totaal kostendekkende premie	55.085	77.955

Specificatie Feitelijke premie

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
In rekening gebrachte pensioenpremie	66.391	62.592
Premie voor regeling 9+	1.291	1.826
Overig	2.020	658
Totaal feitelijke premie	69.702	65.076

De feitelijke premie, exclusief de pensioenpremie over voorgaande jaren, en de premie voor de aanvullende ANW-verzekering, komt uit op € 69.702. Hiervan komt de helft van het premiepercentage (10,9%) voor rekening van de werkgever en de andere helft van het premiepercentage (10,9%) voor rekening van de werknemer.

Specificatie Gedempte kostendekkende premie

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen	38.536	34.969
Opslag instandhouding van het vereist eigen vermogen	5.241	5.105
Opslag voor uitvoeringskosten	4.013	3.425
Premie voorwaardelijke onderdelen	22.386	21.108
Totaal gedempte premie	70.176	64.607

9. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

De indirecte vermogensbeheerkosten die middels doorkijk zijn toe te rekenen aan de verschillende assetcategorieën, zijn verrekend met de indirecte beleggingsopbrengsten. Deze kosten zijn derhalve resultaat-neutraal opgenomen in de jaarrekening.

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Transactie kosten	Totaal
2023					
Aandelen	7	41.229	-219	-59	40.958
Vastrentende waarden	9.828	28.384	-1.290	-103	36.819
Derivaten	-9.178	6.955	0	0	-2.223
Overige beleggingen	2.406	136	-63	0	2.479
Niet nader toe te rekenen kosten vermogensbeheer			-687	0	-687
					0
	3.063	76.704	-2.259	-162	77.346

De facturen van BlackRock zijn toegewezen aan de categorie 'Aandelen'. De facturen van ASR en Cardano zijn toegewezen aan de 'Vastrentende waarden'. De resterende kosten onder "Niet nader toe te rekenen kosten vermogensbeheer" betreffen advieskosten, custody kosten en de toegerekende pensioenuitvoeringskosten van de beleggingscommissie, bestuur en bestuursondersteuning (€ 219).

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Transactie kosten	Totaal
2022					
Aandelen	-101	-48.947	-311	-33	-49.392
Vastrentende waarden	5.506	-109.549	-1.437	-593	-106.073
Derivaten	5.597	-231.508	0	0	-225.911
Overige beleggingen	173	214	-115	-10	262
Niet nader toe te rekenen kosten vermogensbeheer			-554	0	-554
					0
Totaal	11.175	-389.790	-2.417	-636	-381.668

10. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ontvangen interest bank	227	0
Interest baten waardeoverdracht	2	0
Andere baten	9	7
	238	7

Andere baten betreft slotuitkeringen van werkgevers en vergoeding verzekeringstechnisch nadeel.

11. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	8.458	7.712
Partnerpensioen	491	430
Wezenpensioen	92	96
Arbeidsongeschiktheidspensioen	0	0
ANW-aanvulling	140	120
Afkoop pensioenen en premierestitutie	1.220	1.032
Overige uitkeringen	260	219
	10.661	9.609

De post 'Afkoop pensioenen en premierestitutie' betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 594,89 (2022: € 520,35) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

12. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Bestuurskosten	490	361
Administratiekostenvergoeding	2.597	2.084
Accountantskosten	66	64
Kosten actuaris (advies en certificering)	149	167
Juridisch en overig advies	11	37
Kosten Wet toekomst pensioenen	1.027	370
Contributies en bijdragen	192	113
Dwangsommen en boetes	0	0
Communicatie	131	121
Kosten bestuursondersteuning	588	444
Sleutelfunctie Risicobeheer	98	58
Sleutelfunctie Interne audit	19	35
Overige kosten	36	33
	5.404	3.887

De vergoedingen aan bestuurders houden verband met werkzaamheden voor bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit: vergoeding aan bestuurders, vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige bestuurskosten 2023: € 464 (2022: € 280). Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend. Daarnaast zijn in de bestuurskosten de kosten ten behoeve van de Raad van Toezicht en het

verantwoordingsorgaan opgenomen. In 2023 bedragen de kosten voor de Raad van Toezicht € 40 (2022: € 39) en voor het verantwoordingsorgaan € 109 (2022: € 42). Een deel van de bestuurskosten is toegerekend aan kosten vermogensbeheer (€ 95). De vergoeding die het pensioenfonds betaalt aan personen die de functie van bestuurder of toezichthouder bekleden, is vrijgesteld van btw.

De kosten voor het bestuursondersteuning betreft de vaste vergoedingen voor Montae van € 598 waarvan een deel toegerekend is aan kosten inzake vermogensbeheer (€ 90).

De sleutelfunctie Risicobeheer betreft diensten van Montae&Partners en de sleutelfunctie Interne audit betreft diensten van KPMG.

De kosten van de Beleggingsadviescommissie (inclusief werving leden) zijn toegerekend aan de kosten vermogensbeheer (€ 18).

Onder de post 'Overige kosten' vallen de bank- en incassokosten.

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023			2022		
	Accountant	Overige netwerk	Totaal	Accountant	Overige netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	64	0	64	60	0	60
Kosten m.b.t. vorig boekjaar	2	0	2	1	0	1
Totaal	66	0	66	61	0	61

Voor 2023 wordt voor € 66 aan accountantskosten verwacht ten behoeve van de certificering op basis van de offerte van Mazars. In 2022 is een bedrag gefactureerd van € 61.

Aantal personeelsleden

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst.

13. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenopbouw	43.962	65.341
Rentetoevoeging	26.010	-5.736
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringkosten	-9.471	-9.924
Wijziging marktrente	20.221	-414.669
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-26.115	12.712
Aanpassing actuariële uitgangspunten	-1.855	-5.693
Overige (incidentele) mutaties technische voorziening	5.381	-458
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-322	-454
	57.811	-358.881

14. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Uitkering herverzekering	0	-1
	0	-1

15. Saldo overdrachten van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten (regulier)	-1.558	-4.078
Inkomende waardeoverdrachten (klein pensioen)	-10.740	-8.264
Uitgaande waardeoverdrachten (regulier)	3.424	9.712
Uitgaande waardeoverdrachten (klein pensioen)	30.014	8.593
Totaal	21.140	5.963

Waardeoverdracht betreft de ontvangst van of overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd.

16. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Betaalde interest	0	25
Interest lasten waardeoverdrachten	10	0
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	74	0
Totaal	84	25

Groningen, 13 juni 2024

het bestuur,

Ansfried Snijders (onafhankelijk voorzitter)

Wouter Bleckman

Imke Hollander

Kees Scheepens

Xander van Uyl

Gijs Vermeulen

Jesse van der Vliet (aspirant lid)

10 Overige gegevens

10.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Recreatie te Zoetermeer is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Recreatie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4.985.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 149.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten; • het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Recreatie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 13 juni 2024

drs. Jack Tol AAG RBA
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

10.2 Controle verklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van

Stichting Pensioenfonds Recreatie

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds Recreatie (hierna ook: "het pensioenfonds") statutair gevestigd te Zoetermeer gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Recreatie op 31 december 2023 en het resultaat over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2023;
2. de staat van baten en lasten over 2023; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Recreatie zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn van materiële omvang indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 4.984.000. De materialiteit is vastgesteld op basis van een percentage van 0,5% van de som van het stichtingskapitaal, de reserves en de technische voorzieningen. Wij hebben voor deze grondslag gekozen gelet op het feit dat deze relevant is voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 149.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Controleaanpak frauderisico's en niet naleven van wet- en regelgeving

Frauderisicobeheersing door het pensioenfonds

Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en de omgeving waarin zij opereert, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de Raad van Toezicht het toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan.

In hoofdstuk 4 van het bestuursverslag beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude.

Onze frauderisico-analyse

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

Het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording is weerlegd, gezien de aard van de opbrengsten. De opbrengsten bestaan uit premiebijdragen die per deelnemer over de pensioengrondslag met een vastgesteld tarief wordt berekend en daardoor op objectieve wijze zijn vast te stellen. De beleggingsopbrengsten bestaan uit directe en indirecte (gerealiseerde en ongerealiseerde) beleggingsopbrengsten. De directe beleggingsopbrengsten betreffen homogene en niet-complexe opbrengstenstromen, zonder significante schattingselementen. Ten aanzien van de indirecte gerealiseerde beleggingsresultaten hebben wij het veronderstelde frauderisico weerlegd omdat er geen verhoogde druk is op het bestuur van het pensioenfonds om de opbrengstverantwoording te sturen en de gelegenheid om de opbrengstverantwoording materieel te beïnvloeden zeer beperkt is, mede door de aanwezige uitbestedingsrelaties. Ten aanzien van de indirecte ongerealiseerde beleggingsopbrengsten geldt dat deze op eenvoudige wijze af te leiden is van de waardering van de beleggingen.

Bij al onze controles besteden wij aandacht aan de risico's van het doorbreken van interne beheersing door het bestuur. Wij hebben bijzondere aandacht gehad voor posten met een hoge schattingsonzekerheid, waaronder de technische voorzieningen en dan specifiek ten aanzien van veronderstellingen die beïnvloedbaar zijn door het bestuur. We verwijzen hierbij ook naar de kernpunten van onze controle voor onze specifieke controle-aanpak voor dit risico.

Onze specifieke controle-aanpak voor het frauderisico

Ten aanzien van het risico op doorbreking van de interne beheersing door het bestuur hebben wij werkzaamheden uitgevoerd zoals het toetsen van de aanvaardbaarheid van journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht.

Verder hebben wij geëvalueerd of de keuze en toepassing van de grondslagen voor financiële verslaggeving door het pensioenfonds mogelijk wijzen op frauduleuze financiële verslaggeving. Tevens hebben we elementen van onvoorspelbaarheid opgenomen in onze controlewerkzaamheden. Ook hebben wij de uitkomsten van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving. Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur en Raad van Toezicht.

Niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben inzicht verworven in de relevante wet- en regelgeving voor het pensioenfonds. Wij hebben gesprekken gevoerd met het bestuur en de Raad van Toezicht om inzicht te verkrijgen in welke mate er is voldaan aan wet- en regelgeving. Ook hebben wij communicatie met De Nederlandsche Bank (DNB) en Autoriteit Financiële Markten (AFM) doorgenomen. Wij hebben een schriftelijke bevestiging verkregen van het bestuur dat alle bekende aangelegenheden van (vermoede) non-compliance aan ons zijn gemeld.

Onze observaties

De hiervoor vermelde werkzaamheden zijn uitgevoerd in het kader van de controle van de jaarrekening. Ze zijn daarom niet gepland en uitgevoerd als een specifiek onderzoek gericht op fraude en het niet voldoen aan wet- en regelgeving. Deze werkzaamheden hebben niet geleid tot bevindingen die van materieel belang zijn voor de jaarrekening.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden voor de periode van minimaal twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening.

Wij hebben de beoordeling van de continuïteitsveronderstelling met het bestuur besproken en geëvalueerd. Bij deze beoordeling hebben wij in ogenschouw genomen dat de vermogenspositie van het pensioenfonds toereikend wordt geacht en het niet nodig is een herstelplan in te dienen bij De Nederlandsche Bank. Deze beoordeling levert geen informatie op die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur met betrekking tot de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
<p>Waardering van beleggingen De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bestaan naast beursgenoteerde effecten uit belangen in beleggingsfondsen en derivaten.</p> <p>In de algemene toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 9.4.2.2 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.</p> <p>De beoordeling van de reële waarde van deze beleggingen is significant voor onze controle, omdat de waardering subjectieve elementen bevat.</p>	<p>Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het:</p> <ul style="list-style-type: none">• beoordelen van de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van vermogensbeheer. Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening hebben wij gebruikgemaakt van de ontvangen ISAE 3402 type II rapportages van service-organisaties;• versturen van instructies aan de accountant die door CACEIS als service-organisatie belast met de administratie van de beleggingen, is aangesteld om het door CACEIS opgestelde vermogensbeheersverslag te controleren;• het evalueren van de uitgevoerde werkzaamheden van de door CACEIS aangestelde accountant op basis van kennisname van zijn rapportages, toelichtingen en de onderliggende dossiers;• toetsen of de in de jaarrekening opgenomen toelichting adequaat is gegeven de geldende verslaggevingsregels.
<p>Waardering van de technische voorzieningen De technische voorzieningen, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen, zijn gevormd ter dekking van de belangrijkste verplichtingen van het pensioenfonds.</p> <p>In de algemene toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 9.4.2.2 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de technische voorzieningen uiteengezet.</p> <p>In paragraaf 9.4.3.1 (toelichting op de balans - risicobeheer) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet, inclusief onzekerheden.</p>	<p>Bij de vaststelling van de adequate waardering, waaronder de toereikendheid van deze voorziening, hebben wij gebruik gemaakt van de uitkomsten van de werkzaamheden van de certificerende actuaaris. Om dit te kunnen doen hebben wij onder andere instructies gegeven aan de certificerende actuaaris en zijn de bevindingen en het certificeringsrapport door ons met hem besproken.</p> <p>Door ons is tevens nagegaan of:</p> <ul style="list-style-type: none">• de administratieve basisgegevens van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden, die door de certificerende actuaaris worden gehanteerd bij het certificeren van de technische voorzieningen, in alle van materieel belang zijnde aspecten juist, volledig en in overeenstemming met de pensioenregeling zijn opgesteld;• de toegepaste methodiek ter bepaling van de voorziening aanvaardbaar is, gegeven de karakteristieken van de verzekerde risico's;• de door het bestuur gebruikte aannames en schattingen in overeenstemming zijn met de gekozen actuariële grondslagen, voldoende zijn onderbouwd en juist zijn toegepast;• de interne beheersing met betrekking tot de volledigheid van de aangesloten deelnemers is geborgd;• de interne beheersing met betrekking tot mutatieverwerking in de pensioenadministratie is geborgd.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van het bestuur en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur met betrekking tot de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 13 juni 2024

Forvis Mazars Accountants N.V.

Origineel getekend door: drs J.A. van Muijlwijk-Duijzer RA

10.3 Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Statutair is bepaald dat het saldo van de staat van baten en lasten van € 53.216 over het boekjaar verdeeld wordt over de algemene reserve en de bestemmingsreserve. De bestemmingsreserve betreft een solvabiliteitsreserve die op jaarbasis gelijk gesteld wordt aan het vereist eigen vermogen.

Voor het boekjaar 2023 geldt dat er € 20.698 is toegevoegd aan de bestemmingsreserve en € 32.518 toegevoegd aan de algemene reserve.

Bijlage 1: Structuur pensioenfonds

.1 Inleiding

Het pensioenfonds heeft drie organen, te weten een bestuur, een verantwoordingsorgaan en een Raad van Toezicht. Daarnaast is een aantal externe partijen bij het pensioenfonds betrokken.

In dit hoofdstuk vindt u eerst een aantal algemene gegevens van het pensioenfonds. Daarna stelt het pensioenfonds de organen en de externe partijen aan u voor.

.2 Over het pensioenfonds

. 2.1 Naam en vestigingsplaats

Het pensioenfonds is opgericht op 26 maart 1997 en statutair gevestigd in Zoetermeer. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Utrecht onder nummer 41160246. Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

. 2.2 Adresgegevens

Voor vragen van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, gewezen partners en werkgevers.

Pensioenfonds Recreatie
Postbus 5199
9700 GD Groningen

Bezoekadres

Europaweg 27, 9723 AS Groningen

Voor (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, gewezen partners:

(050) 52 25 020

E-mailadres: deelnemers@pensioenfondsrecreatie.nl

Voor werkgevers:

(050) 52 25 040

E-mailadres: werkgever@pensioenfondsrecreatie.nl

Internet: www.pensioenfondsrecreatie.nl

Ter attentie van het bestuur:

Montae & Partners

Verrijn Stuartlaan 1F

2288 EK Rijswijk

Telefoon: (070) 304 29 00

E-mailadres: bestuursbureau@pensioenfondsrecreatie.com

Internet: www.montaepartners.nl

. 2.3 Sociale partners

1. HISWA RECRON

Postbus 102

3970 AC Driebergen

www.hiswarecron.nl

2. FNV Horecabond handelend onder de naam FNV Recreatie

Postbus 1435

1300 BK Almere

www.fnvrecreatie.nl

3. CNV Vakmensen
Postbus 2525
3500 GM Utrecht
www.cnvvakmensen.nl
4. FNV handelend onder de naam FNV Sport & Bewegen
Postbus 9208
3506 GE Utrecht
www.fnv.nl
5. WiZZ (Vereniging Werkgevers in Zwembaden en Zwemscholen)
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
www.wzz.nl

Samenstelling Pensioentafel

De onderstaande partijen nemen deel aan de Pensioentafel:

1. HISWA RECRON;
2. FNV Horecabond, handelend onder de naam FNV Recreatie;
3. CNV Vakmensen;
4. FNV Sport & Bewegen;
5. WiZZ;
6. Vertegenwoordigers van het fondsbestuur.

WTW adviseert en het bestuursbureau ondersteunt de Pensioentafel.

. 2.4 Externe partijen

Het pensioenfonds werkt samen met de volgende externe partijen.

Uitvoeringsorganisatie

TKP Pensioen B.V., Groningen

Bestuursondersteuning

Montae & Partners B.V., Rijswijk

Vermogensbeheer

Black Rock, Inc., Amsterdam

CACEIS

Cardano Risk management B.V.

SAREF B.V.

ASR Vermogensbeheer N.V.,

Aegon Investment Management B.V.

Custodian

CACEIS

Investment consultant

De heren R. Mehlkopf, de heer M. Kruse, Cardano Risk Management B.V.

Adviserend actuaris

De heer R. Schilder AAG, Willis Towers Watson B.V.

Certificerend actuaris

De heer drs. J.M.J. Tol AAG RBA, Triple A

Externe accountant

Mevrouw drs. J.A. van Muijlwijk-Duijzer RA, Mazars Accountants N.V.

Compliance officer

Mevrouw mr. N. Opdam, HVG Law LLP

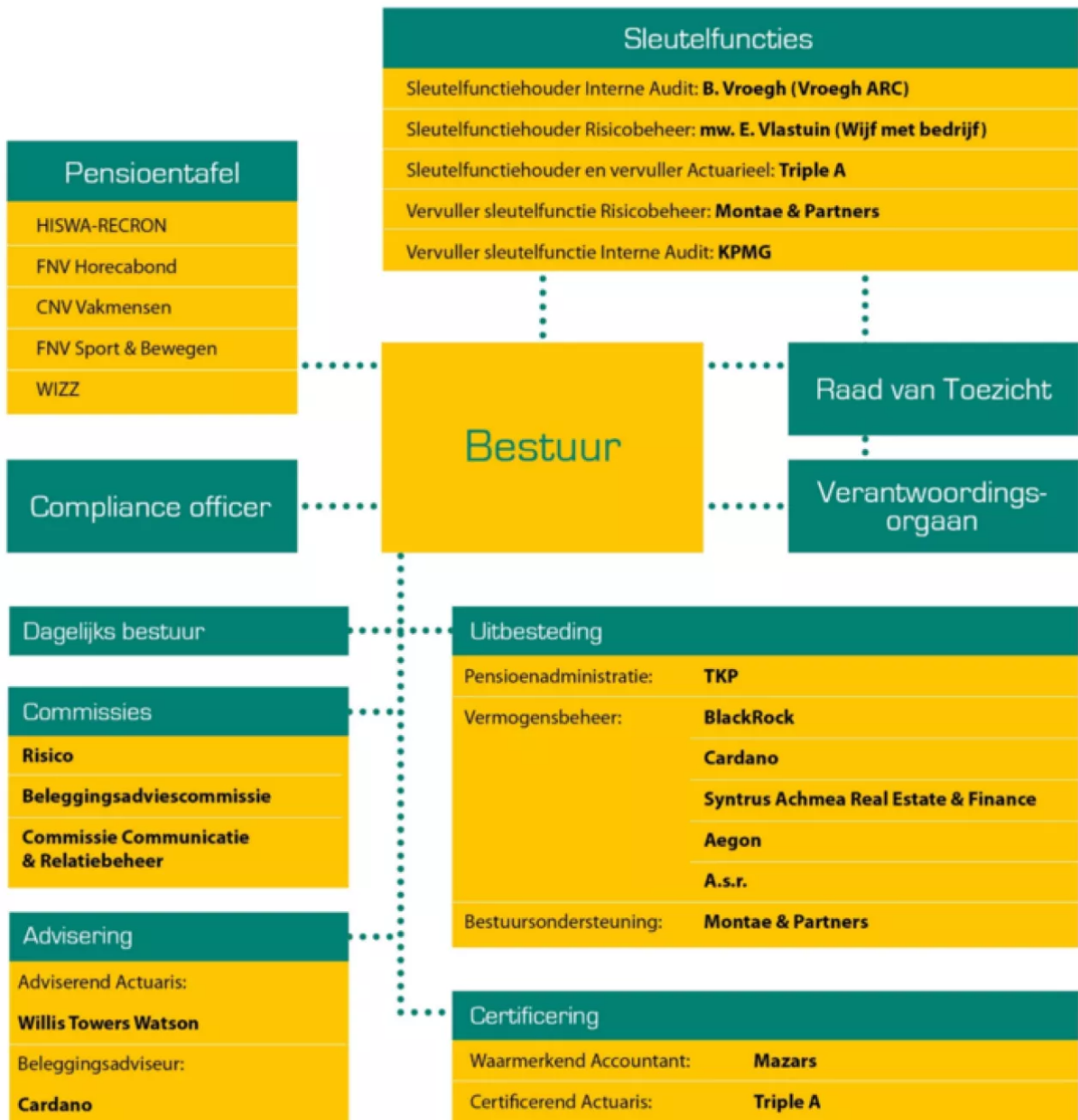
Risicomanagement en vervuller sleutelfunctie Risicobeheer

De heer W. Koch, Montae & Partners B.V., Rijswijk

Vervuller sleutelfunctie Interne Audit

De heer V. Roeleveld, KPMG Advisory N.V.

.3 De pensioenfondsenorganen per 31 december 2023

B. Vroegh en mw. E. Vlastuin zijn per 1 januari 2024 sleutelfunctiehouder Interne Audit respectievelijk Risicobeheer van het pensioenfonds; tot 1 januari 2024 werden deze functies ingevuld door de bestuursleden M. van Straten en C. Vlaar.

.4 Het bestuur

. 4.1 Samenstelling en benoeming

Het pensioenfonds heeft een paritair bestuur, dat wil zeggen dat de bestuursleden worden voorgedragen door de werkgeversorganisatie HISWA RECRON en de werknemersorganisaties FNV Recreatie en CNV Vakmensen, waarna zij door het bestuur worden benoemd. Daarnaast zijn de pensioengerechtigden via een aparte zetel in het bestuur vertegenwoordigd. Het bestuurslid namens pensioengerechtigden is voorgedragen door FNV Recreatie en CNV Vakmensen gezamenlijk. Het bestuur heeft deze kandidaat gezien de geschiktheid benoemd als bestuurslid.

Het paritaire bestuur bestaat per 31 december 2023 uit:

Leden	Organisatie	Geboortedatum	Zittingsduur tot
Ansfried Snijders (onafhankelijk voorzitter bestuur en lid Dagelijks Bestuur)		16/04/1965	1 februari 2027
Wouter Bleckman	HISWA RECRON	09/02/1990	1 juli 2024
Imke Hollander	HISWA RECRON	04/11/1971	1 september 2025
Marco van Straten (sleutelfunctiehouder Interne Audit)	CNV Vakmensen	27/01/1973	1 januari 2024
Gijs Vermeulen	Pensioengerechtigden	19/10/1961	1 juli 2026
Kees Scheepens	HISWA RECRON	03/12/1965	1 januari 2027
Caspar Vlaar (sleutelfunctiehouder Risicobeheer)	FNV Recreatie	05/10/1979	1 november 2024

Herbenoemingen 2023

In 2023 hebben geen herbenoemingen plaatsgevonden.

Nieuwe benoemingen 2024

Door het vertrek van de heren Van Straten en Vlaar per 1 januari 2024 zijn er twee vacatures ontstaan. Zij waren naast bestuurslid ook respectievelijk sleutelfunctiehouder interne audit en sleutelfunctiehouder risicobeheer. Het bestuur heeft hierover in 2023 goed contact gehad met de voordragende organisaties. Helaas is gebleken dat de voordragende organisaties op dat moment niet in staat waren om een kandidaat-bestuurslid voor te dragen dat naast bestuurslid ook geschikt is voor het houderschap van één van de twee sleutelfuncties. Het bestuur heeft geïnventariseerd of het houderschap van één of beide sleutelfuncties door de andere zittende bestuursleden kan worden ingevuld. Dat was op dat moment niet het geval. Vanwege de situatie die is ontstaan, heeft het bestuur besloten om zowel het sleutelfunctiehouderschap interne audit als het sleutelfunctiehouderschap risicobeheer (in principe tijdelijk) extern te gaan invullen, door middel van insourcing. Het bestuur heeft vooralsnog de voorkeur om, zodra de mogelijkheid zich voordoet, terug te gaan naar de huidige situatie en de sleutelfunctiehoudersschappen weer bij een bestuurslid te beleggen. Om deze reden is de wijziging van de governance in principe tijdelijk.

Per 1 januari 2024 zijn als externe sleutelfunctiehouders benoemd:

- Evelien Vlastuin als sleutelfunctiehouder risicobeheer;
- Bas Vroegh als sleutelfunctiehouder interne audit.

FNV Recreatie heeft Xander den Uyl voorgedragen. Hij is per 1 januari 2024 benoemd door het bestuur, nadat de Raad van Toezicht hem heeft getoetst aan het functieprofiel van bestuurslid en nadat DNB heeft ingestemd met zijn benoeming.

CNV Vakmensen heeft Jesse van der Vliet voorgedragen als aspirant-bestuurslid.

. 4.2 Vergaderingen, beleidsdagen en overige bijeenkomsten

Het bestuur heeft in 2023 17 keer vergaderd waarbij meestal het volledige bestuur aanwezig was. Bestuursleden die niet aanwezig waren, hebben zich tijdig en met redenen afgemeld. Daarnaast hebben er twee extra bestuursessies plaatsgevonden. Tijdens deze extra sessies zijn onder andere Wtp gerelateerde onderwerpen, de nieuwe klachten- en geschillenprocedure en de voorlopige benoeming kandidaat sleutelfunctiehouder Interne Audit

besproken. Ook is er een bijeenkomst geweest met de Raad van Toezicht. In 2023 zijn twee stakeholdersbijeenkomsten gehouden met bestuur, VO, Raad van Toezicht en sociale partners. En er heeft er een teambuildingsdag plaatsgevonden.

Hieronder een opsomming van de belangrijkste onderwerpen die op de agenda van het bestuur in 2023 stonden:

- Wtp inclusief planning, voortgangsrapportages en Risico Self assessments;
- Ontwikkelingen financiële situatie van het pensioenfonds;
- Charter interne audit en jaarplannen interne audit en risicobeheer;
- Fondsbegroting en realisatie per kwartaal;
- Vaststelling Jaarverslag 2022 en bespreking van de inbreng van Raad van Toezicht en verantwoordingsorgaan;
- (Her-)benoemingen bestuursleden, leden Raad van Toezicht en leden van het verantwoordingsorgaan;
- Fondsdocumenten zoals o.a. het beleggingsbeleid, beloningsbeleid, datakwaliteitsbeleid, IT- en informatiebeveiligingsbeleid, klachten- en geschillenprocedure, klachtenbeleid, pensioenreglement, reglement Raad van Toezicht, reglement Verantwoordingsorgaan, reglement BAC, statuten, communicatiebeleidsplan, geschiktheidsplan, herzieningenbeleid, verplichtstelling;
- Rapportage vermogensbeheer en risicomanagement;
- Herstelplan;
- Haalbaarheidstoets;
- Integraal risicomanagement;
- Evaluatie kostendekkende premie, vaststellen kostendekkende premie 2024;
- Evaluaties van de uitbestedingspartijen;
- Opvolging aanbevelingen jaarwerk 2022.

. 4.3 Dagelijks bestuur

Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de onafhankelijk voorzitter van het pensioenfonds en een bestuurslid bestuur. De dagelijkse uitvoerende besturing van het pensioenfonds is belegd bij het Dagelijks Bestuur. Bij deze werkzaamheden wordt het Dagelijks Bestuur bijgestaan door de bestuursondersteuning. Het Dagelijks Bestuur heeft in 2023 25 maal vergaderd. Een aantal vergaderingen heeft via Teams plaatsgevonden.

De onafhankelijk voorzitter is het aanspreekpunt namens het bestuur van de Raad van Toezicht, het verantwoordingsorgaan en externe partijen. Tevens is de onafhankelijk voorzitter belast met het voorzitten van de Pensioentafel. De onafhankelijk voorzitter stuurt bestuursondersteuning, de relatiemanager, de uitvoeringsorganisatie en de adviseurs van het bestuur aan.

Wijziging samenstelling Dagelijks Bestuur per 1 januari en per 1 februari 2023

In januari 2023 was Eiko de Vries onafhankelijk voorzitter en tevens lid van het Dagelijks Bestuur. Hij trad per 1 februari 2023 af. Ansfried Sniijders is na toetsing door DNB per 1 februari 2023 benoemd tot onafhankelijk voorzitter. Daarmee is hij per 1 februari 2023 ook lid van het Dagelijks Bestuur. Imke Hollander is sinds 1 januari 2023 lid van het Dagelijks Bestuur.

. 4.4 Beleggingsadviescommissie

Het bestuur heeft een Beleggingsadviescommissie (BAC) ingesteld die in 2023 bestond uit twee bestuursleden, Gijs Vermeulen (voorzitter BAC), Imke Hollander en een externe deskundige, Hans Schlukebir.

De BAC valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur. De BAC:

- bereidt een adequaat strategisch beleggingsbeleid en jaarplan beleggingen voor en adviseert het bestuur hierover;
- adviseert het bestuur over alle onderdelen van het beleggingsproces- en beleid, waaronder de taken gerelateerd aan de uitvoering, monitoring en evaluatie inclusief de eerstelijns risicobeheersing;
- monitort en adviseert het bestuur over de ontwikkelingen van en rond de beleggingen;
- adviseert desgevraagd dan wel op eigen initiatief het bestuur met betrekking tot (onderdelen van) het beleggingsbeleid;
- voert onderdelen van het beleggingsproces en -beleid uit voor zover het bestuur hiervoor een mandaat heeft gegeven.

De BAC heeft in 2023 8 keer vergaderd.

. 4.5 Risicocommissie

Het bestuur heeft een risicocommissie ingesteld die in 2023 bestond uit een voorzitter van de risicocommissie (Caspar Vlaar, bestuurslid en tevens sleutelfunctiehouder risicobeheer), een lid (Kees Scheepens, bestuurslid) en de vervuller risicobeheer (Werner Koch).

De commissie valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur.

De risicocommissie heeft de volgende kerntaken:

- adviseert het bestuur over risicostrategie en beleid;
- bereidt een 3-jarlijks strategisch risicomanagementplan en operationeel jaarplan voor en adviseert het bestuur hierover;
- bereidt een 3-jarlijks uitgebreide risicoanalyse en jaarlijkse risicoanalyse voor ten behoeve van het bestuur.

Alle taken en bevoegdheden van de risicocommissie zijn opgenomen in het reglement risicocommissie.

De risicocommissie heeft in 2023 4 keer vergaderd.

. 4.6 Commissie Communicatie & Relatiebeheer

Het bestuur heeft een Commissie Communicatie & Relatiebeheer ingesteld die in 2023 bestond uit een voorzitter van de Commissie Communicatie & Relatiebeheer (Wouter Bleckman), een lid van het bestuur (Ansfried Snijders) en vertegenwoordigers van de pensioenuitvoeringsorganisatie.

De commissie valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur.

De Commissie Communicatie & Relatiebeheer heeft de volgende kerntaken:

- Bereidt een adequaat strategisch communicatiebeleid en jaarplan communicatie voor en adviseert het bestuur hierover;
- Bewaakt dat alle vertegenwoordigers van het Fonds, inclusief de uitvoeringsorganisatie, handelen overeenkomstig de uitwerking en de lijn van het programma #Gastvrij Pensioenfonds;
- Zorgt ervoor dat de acties uit het jaarplan worden uitgevoerd;
- Monitort de ontwikkelingen rond communicatie en relatiebeheer en adviseert het bestuur hierover;
- Adviseert desgevraagd dan wel op eigen initiatief het bestuur met betrekking tot (onderdelen van) het communicatiebeleid.

Alle taken en bevoegdheden van de Commissie Communicatie & Relatiebeheer zijn opgenomen in het reglement Commissie Communicatie & Relatiebeheer.

De Commissie Communicatie & Relatiebeheer heeft in 2023 4 keer vergaderd. Er is door de Commissie Communicatie & Relatiebeheer in september 2023 een webinar georganiseerd om de deelnemers te informeren over de nieuwe regels voor pensioen.

. 4.7 Sleutelfuncties

Risicobeheer functie

Het houderschap van de sleutelfunctie risicobeheer was belegd bij een bestuurslid.

Door het vertrek van Leon Vincken per 1 januari 2023 is een vacature ontstaan voor de functie van sleutelfunctiehouder Risicobeheer. Het bestuur heeft Caspar Vlaar gevraagd om de rol van sleutelfunctiehouder Risicobeheer op zich te nemen. In de bestuursvergadering van 8 september 2022 heeft het bestuur een unaniem besluit genomen tot het benoemen van Caspar Vlaar als beoogd sleutelfunctiehouder Risicobeheer. DNB heeft op 25 november 2022 ingestemd met de benoeming van Caspar Vlaar.

De vervulling van de sleutelfunctie risicobeheer is belegd bij Montae & Partners. Risicobeheer is een rol in het bestuurlijke proces. Door het houderschap in het bestuur te beleggen wordt expliciet invulling gegeven aan de toetsing van besluiten aan de risicokaders van het pensioenfonds. Hierdoor is geborgd dat de houder optimaal geïnformeerd is.

Interne Auditfunctie

Het houderschap van de sleutelfunctie interne audit was belegd bij een bestuurslid. Marco van Straten was in 2023 sleutelfunctiehouder Interne Audit.

De vervulling van de sleutelfunctie interne audit wordt belegd bij KPMG. Ook interne audit is een rol in het bestuurlijke proces en daarom ligt het niet voor de hand het houderschap uit te besteden. Het bestuur blijft hiermee voor wat betreft de audit werkzaamheden de regie voeren en bepaalt de focus voor de processen die bekeken worden.

Actuariële functie

Het bestuur heeft gekozen voor een invulling van het houderschap en vervuller, middels uitbesteding, door de certificerend actuaris van het pensioenfonds. Deze invulling vereist geen extra (actuariële) deskundigheid in het bestuur. Bovendien zijn de werkzaamheden van de certificerend actuaris en de (nieuwe) actuariële sleutelfunctie grotendeels overlappend. De verwachting is dat deze invulling daarmee het meest (kosten)efficiënt is.

.5 Raad van Toezicht

Het interne toezicht bij het pensioenfonds wordt uitgeoefend door een Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken binnen het pensioenfonds. Daarnaast moet de Raad van Toezicht onder meer het jaarverslag en de jaarrekening goedkeuren.

De Raad van Toezicht rapporteert zijn bevindingen jaarlijks schriftelijk aan het bestuur. Deze bevindingen worden met het bestuur besproken en opgenomen in het jaarverslag. U vindt deze bevindingen in hoofdstuk 7 van dit jaarverslag.

In 2023 is de Raad van Toezicht negen keer bijeengekomen. Daarnaast heeft de Raad van Toezicht dertien maal vergaderd met het Dagelijks Bestuur. Ook zijn er een aantal bijeenkomsten geweest van de Raad van Toezicht met het verantwoordingsorgaan. De Raad van Toezicht heeft in mei 2023 ook een gesprek gehad met de accountant, de certificerend actuaris, de adviserend actuaris en de vervuller sleutelfunctie risicobeheer. De Raad van Toezicht heeft ook éénmaal vergaderd met het gehele bestuur.

De Raad van Toezicht is per 31 december 2023 als volgt samengesteld:

Leden	Functie	Geboortedatum	Zittingsduur tot
Hans Smit	Voorzitter	05/01/1958	19 september 2024
Rebecca Wortman	Lid	21/08/1979	21 juli 2025
Harald de Valck	Lid	13/05/1963	1 juli 2026

Wijziging samenstelling

Martin Mos en Cécile Rozé zijn op eigen verzoek per 1 juli 2023 teruggetreden als lid van de Raad van Toezicht. Hierdoor zijn er twee vacatures ontstaan binnen de Raad van Toezicht. Het verantwoordingsorgaan heeft het recht een bindende voordracht te doen aan het bestuur. Deze voordracht komt tot stand nadat een selectiecommissie, bestaande uit een lid verantwoordingsorgaan, lid Raad van Toezicht en een bestuurslid aan het verantwoordingsorgaan een voorstel doet voor een kandidaat. Na het vaststellen van het functieprofiel zijn de vacatures (één op het gebied van vermogensbeheer en één op het gebied van risicomanagement en uitbesteding) gepubliceerd via de website van het pensioenfonds (incl. LinkedIn) en uitgezet bij de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (VITP) en Vrouwen in institutioneel pensioen (VIIP). Er is tevens een aanvullend profiel opgesteld voor de functie van voorzitter van de Raad van Toezicht. De selectiecommissie bestaat uit Jan Everaers (voorzitter commissie en lid verantwoordingsorgaan), Harald de Valck (lid Raad van Toezicht) en Ansfried Snijders (onafhankelijk voorzitter bestuur).

De selectiecommissie heeft vanuit de 9 ontvangen reacties een shortlist gemaakt van twee kandidaten voor de functie lid Raad van Toezicht vermogensbeheer en voorzitter Raad van Toezicht. De invulling van de voorzittersrol is na invulling van de vacatures binnen de nieuw samengestelde Raad van Toezicht besproken. De selectiecommissie heeft op 15 mei 2023 gesproken met deze kandidaten. De heer Smit voldoet aan het "functieprofiel voor lid en voorzitter van de Raad van Toezicht, met als aandachtsgebied Vermogensbeheer", zoals dit is vastgesteld door het bestuur. Het opleidingsniveau op het gebied van vermogensbeheer in de rol van toezichthouder en in het bijzonder zijn competenties, maken hem een geschikte kandidaat als lid en voorzitter. Op basis van het gesprek heeft de selectiecommissie gemotiveerd 1 kandidaat voorgedragen aan het

verantwoordingsorgaan voor de functie lid Raad van Toezicht vermogensbeheer. Het verantwoordingsorgaan heeft besloten om deze kandidaat door middel van een bindende voordracht voor te dragen als lid Raad van Toezicht. In de bestuursvergadering van 2 juni 2023 heeft het bestuur een voorgenomen besluit genomen de heer Smit te benoemen als lid van de Raad van Toezicht vermogensbeheer en als voorzitter van de Raad van Toezicht. Op 27 juni 2023 heeft DNB ingestemd met de benoeming van Hans Smit.

De selectiecommissie heeft vanuit de 6 ontvangen reacties een shortlist gemaakt van twee kandidaten voor de functie, lid Raad van Toezicht risicomanagement en uitbesteding. De selectiecommissie heeft op 15 mei 2023 gesproken met één van de kandidaten, de andere kandidaat was door ziekte verhinderd. Op basis van het gesprek heeft de selectiecommissie deze kandidaat gemotiveerd voorgedragen aan het verantwoordingsorgaan voor de functie lid Raad van Toezicht risicomanagement en uitbesteding. Het verantwoordingsorgaan heeft besloten om deze kandidaat door middel van een bindende voordracht voor te dragen als lid Raad van Toezicht. In de bestuursvergadering van 2 juni 2023 heeft het bestuur een voorgenomen besluit genomen mevrouw Wortman te benoemen als lid van de Raad van Toezicht risicomanagement en uitbesteding. Op 30 juni 2023 heeft DNB ingestemd met de benoeming van Rebecca Wortman.

Per 1 januari 2024 is het Reglement Raad van Toezicht met terugwerkende kracht aangepast. Het betreft een aanpassing van artikel 2 lid 4, waarin was opgenomen dat een lid van de Raad van Toezicht dat een tussentijdse vacature vervult, aftreedt op het tijdstip dat zijn of haar voorganger had moeten aftreden. Met de aanpassing van dit artikel wordt de benoemingstermijn voor leden van de Raad van Toezicht gelijkgetrokken met die van de bestuursleden en van de leden van het verantwoordingsorgaan. De standaardtermijn wordt 4 jaar en is nu voor alle gremia gelijk.

.6 Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft als wettelijke taak om desgevraagd of uit eigen beweging het bestuur te adviseren over aangelegenheden die het pensioenfonds betreffen. Een overzicht van de advies- en goedkeuringsrechten van het verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht is opgenomen in bijlage 2 bij dit jaarverslag.

Naast het geven van advies heeft het verantwoordingsorgaan de taak om een oordeel te vormen over het gevoerde beleid en het handelen van het bestuur en de beleidskeuzes voor de toekomst. Dit gebeurt aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de Raad van Toezicht. Dit oordeel wordt een maal per jaar schriftelijk vastgelegd. Het oordeel en de reactie van het bestuur daarop, is opgenomen in hoofdstuk 8 van dit jaarverslag.

Het verantwoordingsorgaan is op 31 december 2023 als volgt samengesteld:

Leden	Namens	Geboortedatum	Zittingsduur tot
Irma Stavenuiter (voorzitter)	gewezen deelnemers	28/07/1964	1 maart 2027
Jan Everaers	actieve deelnemers	30/10/1987	1 juli 2024
Piet Hamelink	pensioengerechtigden	13/01/1948	1 juli 2024
Pim Meijkamp	werkgevers	13/06/1964	1 januari 2027
Toon Weijenborg	werkgevers	18/05/1959	1 juli 2026
Inge Grooters	actieve deelnemers	26/06/1978	1 januari 2026
Adriaan van der Veen	actieve deelnemers	31/03/1958	1 januari 2026

Herbenoemingen in 2023:

Pim Meijkamp is per 1 januari 2023 herbenoemd. Irma Stavenuiter is per 1 maart 2023 herbenoemd.

Vergaderingen

In 2023 heeft het verantwoordingsorgaan zevenmaal vergaderd. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan tien keer vergaderd met het Dagelijks Bestuur van het pensioenfonds (waarvan 6 extra vergaderingen), één keer met het gehele bestuur en driemaal met de Raad van Toezicht. Tijdens deze bijeenkomsten zijn zij onder andere geïnformeerd over actuele zaken in het pensioenfonds en de extra vergaderingen met het Dagelijks Bestuur stonden in het teken van Wtp. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief advies uitgebracht over:

- Aanpassing beloningsbeleid;

- Functieprofielen Raad van Toezicht;
- Nieuwe klachten- en geschillenprocedure;
- Reglement Raad van Toezicht;
- Premie 2024;
- Wijziging uitvoeringsreglement.

In 2023 hebben vijf verdiepingsbijeenvakomsten plaatsgevonden:

- Keuzebegeleiding Zorgambitie;
- Jaarverslag 2022;
- Communicatie;
- Wtp - Uitvoeringsreglement en ALM-studie (deeloplevering verantwoordingsdocument Wtp);
- Communicatie Wtp.

Daarnaast heeft er eind 2023 een zelfevaluatie plaatsgevonden.

.7 Uitbesteding

Het pensioenfonds heeft ervoor gekozen de meeste werkzaamheden niet zelf uit te voeren maar uit te besteden aan andere partijen. Uitgangspunt hierbij is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede werkzaamheden en de risico's die hieraan verbonden zijn adequaat beheerst. Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsbeleid vastgesteld.

Het pensioenfonds heeft uitbestedingsovereenkomsten en/of Service Level Agreements (SLA's) gesloten met de partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed. In die overeenkomsten is niet alleen vastgelegd welke werkzaamheden zijn uitbesteed, maar zijn ook afspraken gemaakt over de kwaliteit van de dienstverlening en eventuele beëindigingsvoorwaarden. De SLA's met de uitbestedingspartijen worden periodiek besproken in het (dagelijks) bestuur.

Hieronder volgt een overzicht van de uitbestede en ingekochte werkzaamheden.

Deelnemers- en financiële administratie

Vanaf 1 januari 2015 verzorgt TKP Pensioen B.V. de deelnemers- en financiële administratie. De afspraken hierover zijn vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst. Vanaf 1 januari 2021 geldt een overeenkomst voor onbepaalde tijd.

Bestuursondersteuning

Voor de bestuursondersteuning heeft het bestuur gekozen voor een partij die onafhankelijk is van de pensioenuitvoering. De bestuursondersteuning wordt verzorgd door Montae & Partners. De werkzaamheden zijn vastgelegd in een overeenkomst.

Vergadertool en archief

Het bestuur werkt met een eigen Microsoft Teams omgeving. Het volledige archief is opgenomen in deze Teams omgeving. De bestuursleden hebben op elk gewenst moment toegang tot het centrale archief van het pensioenfonds. De Raad van Toezicht heeft ook toegang tot dit archief. Het verantwoordingsorgaan heeft toegang tot een eigen archief in de Teams omgeving.

Het fonds maakt gebruik van Indeqa als vergadertool.

Sleutelfunctie vervullers

De vervulling van de sleutelfunctie interne audit is belegd bij KPMG, de vervulling van de sleutelfunctie Actuarieel is belegd bij Triple A en de vervulling van de sleutelfunctie risicobeheer is belegd bij Montae & Partners.

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer werd in 2023 uitgevoerd door BlackRock, Cardano, a.s.r. vermogensbeheer en Aegon Asset Management. BlackRock draagt zorg voor en volledige administratie van de bij hen ondergebrachte beleggingsportefeuilles en alle daarop betrekking hebbende transacties. Het pensioenfonds belegt in Nederlandse woninghypotheken middels het PVF Particuliere Hypothekenfonds beheerd door Syntrus Achmea Real Estate &

Finance. Met BlackRock en Cardano en Syntrus Achmea Real Estate & Finance is een overeenkomst afgesloten waarin onder andere de beleggingsrichtlijnen en de overeengekomen rapportages zijn vastgelegd. De afspraken zijn vastgelegd in een SLA.

De uitvoering van de afdekking van valutarisico is uitbesteed aan CACEIS. De afspraken hierover zijn vastgelegd in een overeenkomst.

A.s.r Vermogensbeheer is de beheerder van het ASR ESG IndexPlus Institutioneel Euro Bedrijfsobligatiefonds, Aegon Asset Management is de beheerder van het European ABS Fund I EUR Acc.

Custodian

CACEIS is de custodian van het pensioenfonds. CACEIS verzorgt in dit kader de reguliere bewaarneming van effecten/beleggingsfondsen, als ook de uitvoering van effectentransacties, de performancemeting en de Z-score.

Advisering vermogensbeheer

Advisering op het gebied van vermogensbeheer is uitbesteed aan Cardano Risk Management B.V. De afspraken hieromtrent zijn eveneens vastgelegd in een overeenkomst.

Externe accountant

De externe accountant is Mazars. De accountant controleert jaarlijks het jaarverslag/jaarrekening en de staten voor DNB en doet verslag van zijn werkzaamheden in de vorm van een controleverklaring en een verslag aan het bestuur. Jaarlijks voert de externe accountant een controle uit op de jaarrekening en de daaraan ten grondslag liggende administratieve processen (in relatie tot de materialiteit voor de jaarrekening). De opdracht aan de accountant wordt jaarlijks vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

Certificerend actuaris en sleutelfunctiehouder en vervuller Actuarieel

Het bestuur heeft een externe certificerend actuaris aangesteld verbonden aan Triple A. De vervulling van de sleutelfunctie (houder en vervuller) actuarieel is belegd bij certificerend actuaris. De certificerend actuaris beoordeelt de financiële positie van het pensioenfonds volgens de eisen van DNB. De certificerend actuaris rapporteert eenmaal per jaar aan het pensioenfondsbestuur door middel van een actuarieel rapport en een actuariële verklaring. De werkzaamheden die worden uitgevoerd door de certificerend actuaris zijn vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

Adviserend actuaris

Het bestuur maakt gebruik van een adviserend actuaris verbonden aan Willis Towers Watson.

Compliance officer

HVG Law LLP verricht compliance werkzaamheden voor het pensioenfonds. Het betreft hier met name het toetsen van de naleving van de gedragscode. De opdracht hiertoe wordt jaarlijks vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

Monitoring en evaluatie (kosten) uitbesteding

Per kwartaal bewaakt het bestuur de kosten aan de hand van de pensioenfondsbegroting en financiële voortgangsrapportage en stuurt daar waar mogelijk bij. Het bestuur werkt daarnaast met een contractenregister dat dient als overzicht van de aangegane externe verplichtingen en als basis voor een gedegen evaluatie van de externe partijen.

In 2023 zijn de uitbestedingspartijen aan de hand van een evaluatieformulier geëvalueerd.

.8 Fondsdocumenten

De volgende fondsdocumenten zijn in 2023 gewijzigd / opgesteld:

Fondsdocument	Ingangsdatum	Gewijzigd op
ABTN incl. financieel crisisplan	01/01/2023	24/01/2024
Strategisch beleggingsplan	01/01/2024	14/12/2023
Jaarplan beleggingen 2023	01/01/2024	14/12/2023
Kaderstelling bedrijfsobligaties	13/09/2023	13/09/2023
Kaderstelling ABS	13/06/2023	13/06/2023
Beloningsbeleid	23/03/2023	23/03/2023
Datakwaliteitsbeleid	16/02/2023	16/02/2023
Geschiktheidsplan	16/11/2023	16/11/2023
Herzieningenbeleid	02/06/2023	02/06/2023
IT- en informatiebeveiligingsbeleid	11/05/2023	11/05/2023
Klachten- en geschillenprocedure	16/10/2023	16/10/2023
Klachtenbeleid	09/11/2023	09/11/2023
Pensioenreglement 2023	01/01/2024	14/12/2023
Reglement Anw-pensioen	01/01/2024	14/12/2023
Statuten	09/01/2024	09/11/2023
Reglement Communicatie Commissie & Relatiebeheer	09/11/2023	09/11/2023
Reglement BAC	09/11/2023	09/11/2023
Reglement Raad van Toezicht	30/11/2023	30/11/2023
Reglement Verantwoordingsorgaan	07/12/2023	07/12/2023
Uitvoeringsreglement	01/01/2024	14/12/2023
Verplichtstelling	01/01/2024	05/12/2023

Bijlage 2: Nevenfuncties bestuursleden per 31 december 2023

Naam	Nevenfuncties
Ansfried Sniijders	Bestuurslid/penningmeester St. Sportevenementen Le Champion en Vereniging Le Champion Docent Governance Leergang A-module bij SPO Docent Governance Leergang Compliance Professional bij Nederlands Compliance Instituut
Wouter Bleckman	Eigenaar Camping It Wild Eigenaar Vakantiepark De Kuilart
Imke Hollander	Senior adviseur vermogensbeheer PWRI Voorzitter en lid klantenraad SAREF
Marco van Straten	Pensioenfondsbestuurder bij CNV Vakmensen Bestuurslid Bedrijfspensioenfonds voor het Bakkersbedrijf Bestuurslid Pensioenfonds Horeca en Catering (PH&C) Bestuurslid Stichting Vrijwillig Vervroegd Uittreden voor de Contractcateringbranche (SUCON II) Bestuurslid Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw
Gijs Vermeulen	DGA bij Orfin Advies BV Bestuurslid Pensioenfonds Horeca & Catering Bestuurslid en voorzitter BVC (balansmanagement en vermogensbeheer commissie) Pensioenfonds voor de Handel in Bouwmaterialen Penningmeester Stichting Orgelkring Midden-Brabant Penningmeester St. Vocaal Ensemble Markant
Kees Scheepens	Secretariaat SFB Eigenaar/Oprichting Hofzicht Pensioen Plv lid Commissie Pensioenbeleid VNO-CNV Docent SPO Bestuurslid Pensioenfonds Vervoer Voorzitter Raad van Toezicht Pensioenfonds Sabic Bestuurslid VITP Lid Raad van Toezicht St. Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zuivel en aanverwante industrie
Caspar Vlaar	Bestuurslid Pensioenfonds Post NL (uitvoerend) bestuurslid en voorzitter BC Pensioenfonds KPN Senior organisatieadviseur Linxx B.V. Lid commissie beleggingen Pensioenfonds PMT

Bijlage 3: Beleggingsovertuigingen

Aan de basis van de strategische beleggingsmix ligt de risicobereidheid van het pensioenfonds ten grondslag. De beleggingsovertuigingen ('Investment beliefs') zijn een leidraad bij beslissingen over de samenstelling van de strategische beleggingsmix, de invulling van de beleggingsportefeuille en de beoordeling van mogelijke investeringen. Hieronder worden deze beleggingsovertuigingen kort genoemd. Een uitgebreide beschrijving van de beleggingsovertuigingen is vastgelegd als bijlage in het beleggingsplan.

Het bestuur hanteert de volgende beleggingsovertuigingen per 1 april 2021:

Missie

De belangen van de deelnemer staan voorop.

Het bestuur stelt de risicovoorkeur vast, rekening houdende met de risicovoorkeur van de deelnemers en in samenspraak met de sociale partners. Het bestuur vertaalt deze risicovoorkeur in doelstellingen en uitgangspunten, en bepaalt vervolgens een risicobudget voor het strategische beleggingsbeleid.

Doelstellingen

De doelstelling van het pensioenfonds zijn leidend in de beleidskeuzes.

Het pensioenfonds streeft naar:

1. een stabiele pensioenopbouw en premie;
2. een nominaal pensioen;
3. een waardevast pensioen.

De volgorde geeft de prioritering aan.

Consequentie: Het prioriteren van een nominaal pensioen boven een waardevast pensioen betekent dat in het beleggingsbeleid – zeker bij lagere dekkinggraden – de focus ligt op het beperken van het risico op nominaal korten. Meer algemeen geldt dat het fonds op prudente wijze beleggingsrisico's neemt die passen binnen het rendements- en risicoprofiel van het fonds en voor zover noodzakelijk om de doelstellingen te bereiken.

Beleggingsovertuigingen risico en onzekerheid

Het nemen van beleggingsrisico's wordt beloofd op lange termijn en is daarom aantrekkelijk voor een pensioenfonds met een jong deelnemersbestand.

- Toelichting: Het nemen van (systematisch) risico wordt beloofd in financiële markten met een hoger verwacht rendement (positieve risicopremie). Voor jongere deelnemers is het nemen van beleggingsrisico's relatief aantrekkelijk. Het pensioenfonds heeft een jong deelnemersbestand en daardoor langlopende verplichtingen.
- Consequentie: Het nemen van draagbare beleggingsrisico's past bij het fonds.

Beleggingsrisico's worden alleen genomen indien dit benodigd is voor het realiseren van de doelstellingen en voor zover passend binnen de risicohouding en opdracht van sociale partners.

- Toelichting: Het nemen van beleggingsrisico is geen doel op zich, maar is nodig voor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenregeling en de opdracht die is overeengekomen met sociale partners. Ook moet het beleggingsrisico passen binnen de risicohouding.
- Consequentie: beleggingsrisico's worden teruggenomen zodra het pensioenfonds in een situatie terecht komt waarin alle doelstellingen binnen handbereik komen of groter zijn dan de risicohouding.

Bij het nemen van beleggingsrisico's verliest het pensioenfonds de korte termijn niet uit het oog.

- Toelichting: De korte termijn is van belang vanwege de impact die een korting heeft op de deelnemers en dus het draagvlak. De voornaamste risicomaat voor de korte termijn is de pijngrens: de maximaal acceptabele korting in geval van een diepe financiële crisis.
- Consequentie: Bij het nemen van beleggingsrisico's wordt het beperken van het risico op tussentijds nominaal korten expliciet meegewogen in de besluitvorming.

Houd altijd rekening met het onverwachte.

- Toelichting: Resultaten op financiële markten zijn niet te voorspellen. Op financiële markten kunnen bubbels ontstaan, gedreven door menselijk gedrag. Scenario-analyses zijn een middel om met deze onzekerheid om te gaan en geven inzicht in mogelijk gevolgen van extreme economische scenario's. Scenario-analyses zijn een waardevolle aanvulling op ALM-analyses.

- Consequentie: Scenario-analyses worden gebruikt bij het inzichtelijk maken van de risico's en consequenties van (aanpassingen in) de beleggingsmix. Risicomanagement is een integraal onderdeel van beleggingsbeleid en wordt benaderd vanuit zowel een kwalitatieve als een kwantitatieve invalshoek.

Beleggingsovertuigingen "Assetallocatie"

Optimale beleggingsbeslissingen worden genomen binnen de vierhoek rendement, risico, kosten en MVB.

- Toelichting & consequentie: Bij de strategische beleggingskeuzes die het fonds maakt wordt een gedegen afweging gemaakt tussen het verwachte (meer)rendement, de mate van risico die wordt genomen, de verwachte (in)directe kosten die de beslissing met zich meebrengt en of de beslissing bijdraagt aan het MVB-beleid van het pensioenfonds.

Passief beheer, tenzij

- Toelichting: Passief beheer is het beheer van beleggingen waarbij de benchmark zo goed mogelijk wordt gevolgd, zoals bij indexbeleggen.
- Consequentie: Het pensioenfonds kiest in principe voor een beleid van 'passief beheer' bij beleggingen in liquide en efficiënte markten waarvoor passende en investeerbare benchmarks beschikbaar zijn. Een mate van actief beheer is mogelijk indien hiervoor doorslaggevende argumenten zijn en dit past bij de governance van het pensioenfonds. Doorslaggevende argumenten hierbij zijn bijvoorbeeld risicomanagement doelstellingen, zoals het vermijden van een grote allocatie naar de grootste schulduitgevers of het mogelijk maken van een MVB-beleid. Daarnaast is passief beheer niet bij elke beleggingscategorie mogelijk, bijvoorbeeld bij het ontbreken van een geschikte passieve benchmark.

Diversificatie over verschillende (sub)beleggingscategorieën verlaagt het risico.

- Toelichting: Diversificatie over verschillende beleggingscategorieën verlaagt in enige mate het niet-systematisch risico. Als beleggingscategorieën verschillende onderliggende risicobronnen hebben levert dit een diversificatievoordeel.
- Consequentie: Het pensioenfonds zoekt een diversiteit aan onderliggende risicobronnen op de balans.

Het beheersen van beleggingsrisico's is minimaal zo belangrijk als het genereren van rendementen.

- Consequentie: Ongewenste of in absolute zin te grote neerwaartse risico's – de dominante risico's – worden beheerst.

Beleggingsrisico is een bron van rendement, maar niet alle risicobronnen worden beloond.

- Toelichting: Beleggingsrendement is nodig om het pensioen betaalbaar te houden. De volgende risicobronnen voegen naar verwachting beleggingsrendement toe: aandelenrisico, kredietrisico en liquiditeitsrisico. Deze risicobronnen worden in samenhang op balansniveau beoordeeld.
- Consequentie: Het pensioenfonds heeft – draagbaar – aandelenrisico, kredietrisico en liquiditeitsrisico op de balans staan. Beleggingsrendement wordt ingecalculeerd bij de vaststelling van de premie.

De rente kan dalen en kan stijgen, en is daarmee onvoorspelbaar.

- Toelichting: Het pensioenfonds kan de rente niet voorspellen. Ook bij historisch lage renteniveaus biedt een (gedeeltelijke) afdekking tegen het renterisico bescherming tegen de negatieve gevolgen van een mogelijk verdere rentedaling.
- Consequentie: Het is bij alle renteniveaus zinvol om in ieder geval een deel van het renterisico af te dekken. Renterisico is een onbeloond risico, maar het deel van het renterisico dat blijft openstaan wordt gezien als een mogelijke bron voor herstel indien de rente stijgt. De omvang van dit herstellend potentieel kan groter zijn bij lage renteniveaus.

De inflatie kan stijgen of dalen en is daarmee onvoorspelbaar.

- Toelichting: Van bepaalde beleggingscategorieën kan worden verwacht dat ze een (gedeeltelijke) bescherming kunnen bieden tegen inflatierisico op korte, middellange of lange termijn. Dit kan zijn omdat de uitbetaling van een belegging direct gerelateerd kan zijn aan een inflatie-index, of omdat er kan worden verwacht dat er een positieve correlatie bestaat tussen het rendement en de inflatie op middellange of lange termijn.
- Consequentie: Eigenschappen ten aanzien van inflatierisico worden meegewogen bij beslissingen over het opnemen van beleggingscategorieën.

Valutarisico is op lange termijn geen bron van potentieel rendement.

- Toelichting: De motivatie om het valutarisico – indien materieel – niet nominaal 100% af te dekken komt voort uit de wetenschap dat in de koers van internationaal opererende bedrijven een buitenlandse valuta-component zit. Daarnaast spelen de verwachte kosten van afdekking van valutarisico een rol in een situatie met substantiële renteverschillen.
- Consequentie: Het pensioenfonds heeft – draagbaar – valutarisico op de balans staan. Een 100% nominale valuta-afdekking kan effectief een over-afdekking opleveren.

Toepassing van MVB-criteria bij de invulling van het beleid past bij de wensen van de deelnemers en de Recreatiesector, verlaagt het beleggings- en reputatierisico en draagt maatschappelijk positief bij.

- Toelichting: Op grond van deze principes verwerkt het pensioenfonds waar mogelijk MVB-factoren in het beleggingsbeleid en het investeringsproces.
- Consequentie: Het pensioenfonds vrijwaart de beleggingsportefeuille – voor zover mogelijk - van investeringen in controversiële activiteiten en overtredingen van internationale normen ('screening'). Daarnaast worden in meerdere portefeuilles MVB-criteria integraal verwerkt in het beleggingsbeleid en het investeringsproces ('ESG-integratie'). Het fonds vereist duurzame en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering ('UN PRI verklaring of soortgelijk) van de vermogensbeheerders.

Er wordt uitsluitend belegd in beleggingen die transparant, begrijpelijk en uitlegbaar zijn.

- Toelichting: Daarbij gaat het om inzicht op hoofdlijnen in de werking, opzet en belangrijkste risico- en rendementsdrijfveren van beleggingen in de portefeuille.
- Consequentie: Alleen beleggingen die door de bestuurders op deze hoofdlijnen uitlegbaar zijn, passen binnen de portefeuille van het pensioenfonds.

Oog voor kosten die verband houden met het beleggingsbeleid.

- Toelichting: Kosten staan vast en rendementen zijn onzeker. Minimalisatie van de kosten is geen doel op zich. Actief beheer moet na kosten bijdragen aan extra rendement.
- Consequentie: Volledige inzage in de beleggingskosten en een zorgvuldige afweging van de kosten tegen het risico en rendement zijn vereist.

Governance-overtuigingen

Operationele werkzaamheden worden uitbesteed zodat het bestuur zich volledig kan richten op de strategische doelstellingen.

- Consequentie: Het bestuur legt de operationele werkzaamheden neer bij een aparte commissie en/of externe partijen. Delegatie vindt plaats op basis van een heldere toedeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden en strakke rapportage-eisen over resultaten (rendement en risico).

Het pensioenfonds hanteert duidelijke verantwoordelijkheden en processen.

- Consequentie: Bestuur toetst voorgestelde veranderingen in de beleggingsportefeuille aan haar eigen doelstellingen, investment beliefs en governance-capaciteit. Risicomanagement heeft als taak het bestuur te adviseren over strategisch beleid en over beleidsaanpassingen in geval van stressscenario's en/of wanneer mogelijke toekomstige stresssituaties de doelstellingen van het fonds in gevaar brengen.

Evaluatie

De beleggingsovertuigingen worden driejaarlijks door het bestuur geëvalueerd, passend met het langetermijn karakter van de overtuigingen.

Bijlage 4: Toelichting beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de voorafgaande twaalf maanden. Sinds 1 januari 2015 kent het Financieel Toetsingskader naast het begrip dekkingsgraad ook het begrip beleidsdekkingsgraad. Om te voorkomen dat beleidsbeslissingen teveel op dagkoersen worden bepaald, is de beleidsdekkingsgraad geïntroduceerd.

De beleidsdekkingsgraad wordt door TKP opgesteld. Hieronder volgt een toelichting hoe de (beleids)dekkingsgraad wordt berekend.

Het proces 'vaststellen beleidsdekkingsgraad' is standaard onderdeel van de ISAE 3402 verklaring van TKP. Hieronder wordt ingegaan op de wijze waarop de dekkingsgraad binnen TKP wordt bepaald.

Input (gegevens)

Beleggingsgegevens

Voor de bepaling van de dekkingsgraad wordt gebruik gemaakt van de beleggingsgegevens die TKP ontvangt van KAS BANK, waarbij TKP uitgaat dat deze gegevens juist zijn en waarop TKP buiten een plausibiliteitscheck geen controle meer uitvoert. Volledigheidshalve wordt vermeld dat KAS BANK beschikt over een ISAE 3402 verklaring, welke ook op het pensioenfonds van toepassing is.

Vaststellen verplichtingen

De verplichtingen worden bepaald door op deelnemersniveau de technische voorzieningen te bepalen. En daaruit worden op kwartaalbasis de kasstromen vastgesteld. In de tussenliggende maanden wordt rekening gehouden met de uitkeringen/pensioenaangroei of andere (materiële) effecten zoals wijzigingen in de grondslagen. De VPV wordt bepaald door de afdeling Actuarieel (TKP), volgens een standaard procedure / model. Hierbij wordt het 4-ogen principe (review) toegepast.

Als het bestuur een besluit neemt dat effect heeft op de technische voorzieningen of het pensioenvermogen, zoals bijvoorbeeld een aanpassing van de grondslagen, zal dit verwerkt worden in de dekkingsgraad per het einde van de maand waarin het bestuursbesluit is genomen.

Overige financiële gegevens

De overige financiële gegevens (vorderingen, schulden, overig) worden i.s.m. de afdeling FA (boekhouding) op maandbasis geanalyseerd. Daarbij wordt op detailniveau gekeken naar alle balansposten, de premies (eventueel bijschatting), de uitkeringen, kosten en overige posten. Waar nodig wordt op maandbasis bekeken of de prognose moet worden bijgesteld. Op deze wijze zijn de kosten zo zuiver mogelijk verdeeld over het gehele jaar. Een deel van deze posten is ook van invloed op de hoogte van de VPV en derhalve vindt deze analyse plaats voordat de VPV wordt bepaald.

Output (beleidsdekkingsgraad)

Regulier

Op basis van de bovenstaande gegevens, wordt de dekkingsgraad bepaald. Een tweede persoon controleert het gehele traject en zal voor goedkeuring ondertekenen en vervolgens wordt de dekkingsgraad ingediend bij DNB. Na het indienen van de dekkingsgraad bij DNB ontvangt het bestuursbureau een overzicht met de onderliggende financiële gegevens en wordt de dekkingsgraad op de website geplaatst. Het overzicht wordt ook opgenomen in eShare. TKP levert maandelijks, gelijktijdig met de rapportage en de onderliggende financiële gegevens een controleverklaring aan, waaruit blijkt dat alle controles conform de procedure hebben plaatsgevonden. Daarnaast kan het bestuur haar actuarieel adviseur opdracht verlenen om (half)jaarlijks een controle uit te voeren op de gerapporteerde beleidsdekkingsgraden.

Correcties of afwijkingen

Bij correcties of afwijkingen zal TKP het bestuursbureau te allen tijde op de hoogte brengen en in overleg beoordelen of er eventueel een herrapportage ingediend moet worden. Hierbij wordt door TKP gehandeld naar de 'Aanwijzingen Rapportagekader pensioenfondsen' van DNB. Het pensioenfonds heeft hierover het volgende beleid: "Indien achteraf wordt geconstateerd dat een gerapporteerde maanddekkingsgraad onjuist is geweest, vindt overleg plaats tussen het pensioenfonds en TKP waarbij de hoogte van de eventuele correctie in kaart wordt gebracht. Vervolgens wordt onderzocht of de betreffende onjuistheid ook van toepassing is geweest op eerder en/of later gerapporteerde maanddekkingsgraden. Op basis hiervan wordt bepaald wat de totale impact van de onjuistheid (van alle onjuist gerapporteerde maanddekkingsgraden tezamen) is op de beleidsdekkingsgraad. De totale impact wordt, ongeacht de omvang, meegenomen bij het vaststellen van de eerstvolgende te rapporteren

beleidsdekkingsgraad. De aanpassing wordt vervolgens aan DNB toegelicht door middel van het toelichtingsveld van de maandstaat voor de dekkingsgraadrapportage. Voorliggende dekkingsgraden (op maanbasis) worden echter niet herrekend.

Bijlage 5: Begrippenlijst

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

ALM (Asset Liability Management)

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de rendementen van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de voorafgaande twaalf maanden. Met ingang van het nFTK baseert het pensioenfonds beleidsbesluiten op de beleidsdekkingsgraad.

Collateral

In onderpand gegeven zekerheden ter dekking van shortposities.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Deposito

Tegoed bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal 2 jaar) kan worden beschikt.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures, swaps.

Duration

Duration is een maatstaf voor de rentegevoeligheid van een obligatie of een portefeuille obligaties.

Franchise

Is een bedrag dat in mindering wordt gebracht op het pensioengevend loon. Over de franchise worden geen premies geheven en geen aanspraken opgebouwd.

nFTK (nieuw Financieel Toetsingskader)

Stelsel van De Nederlandsche Bank voor in de toekomst te hanteren waarderingsmethoden.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

LDI (Liability Driven Investment)

Beleggingen in vastrentende waarden (vaak fondsen en/of swaps) met een relatief lange looptijd, met als doel het renterisico van de verplichtingen af te dekken.

Leverage

Dit is het gebruik van geleend geld (vreemd vermogen) om het verwachte rendement van het eigen vermogen te verhogen.

Pensioenfederatie

Koepelorganisatie die als doel heeft de gemeenschappelijke belangen van de bij haar aangesloten pensioenfondsen te behartigen.

Pensioenuitkering

Uitkering van het pensioenfonds exclusief AOW.

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen en wordt wettelijk bepaald.

Security lending

Dit betreft een financiële dienstverlening waarbij een instelling aan een andere instelling effecten uitleent.

Solvabiliteit

Het extra vermogen dat op lange termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen van het pensioenfonds te kunnen nakomen.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap

Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Technische voorziening voor risico fonds

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

Vrijstelling

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het pensioenfonds.

Waardeoverdracht

Het overdragen van de waarde van pensioenaanspraken wanneer een werknemer van baan wisselt van of naar een werkgever die niet is aangesloten bij het pensioenfonds.

Wet toekomst pensioenen (Wtp)

De Wet toekomst pensioenen is een Nederlandse wijzigingswet. Deze wet herzielt het Nederlandse pensioenstelsel en wijzigt daarvoor dertien wetten, waaronder de Pensioenwet. De wet is per 1 juli 2023 in werking getreden, waarbij pensioenfondsen vooralsnog tot 2028 de tijd hebben om over te stappen naar het nieuwe stelsel.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.

Bijlage 6: Verplichtstelling Pensioenfonds Recreatie en Statutaire werkingsfeer

Verplichtstelling

Bij besluit van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 15 januari 2009, nr. UAW/CAV/08-26803/04., is op grond van artikel 10, eerste lid en 16 van de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000 het besluit van de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 21 december 2000, nr. 99/36358, Strct. 2000, nr. 252 (laatstelijk gewijzigd bij besluit van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 20 augustus 2015, Strct 2015, nr. 26496) gewijzigd.

De verplichtstelling tot deelneming komt na wijziging te luiden als volgt:

De deelneming in de Stichting Pensioenfonds Recreatie is verplicht gesteld voor werknemers in loondienst van een werkgever, die in hoofdzaak activiteiten verricht in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting of zwemschool, vanaf de eerste dag van de maand waarin de 21-jarige leeftijd wordt bereikt tot de eerste dag van de maand waarin de 67-jarige leeftijd wordt bereikt.

Verblijfsrecreatie

Werkingsfeer

Een bedrijf wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in de verblijfsrecreatie te verrichten, indien de omzet uit verblijfsrecreatie meer dan 50% van de totale omzet uitmaakt.

Voor zover een werkgever een bedrijf exploiteert dat niet in hoofdzaak activiteiten verricht die tot de verblijfsrecreatie behoren, is de verplichtstelling alleen van toepassing op de werknemers die activiteiten verrichten op het terrein van de verblijfsrecreatie, tenzij de betreffende werkgever en diens werknemers al onder de verplichtstelling van een ander bedrijfstakpensioenfonds vallen.

Onder verblijfsrecreatie wordt verstaan: het bieden van gelegenheid tot verblijf buiten de eigen woning in tent, caravan, of vergelijkbaar kampeermiddel, dan wel in bungalow, appartement of vergelijkbare accommodatie, al dan niet in privé-eigendom van de gast, dan wel in groepsaccommodatie, voor met name vakantie of ontspanning, van ten minste één overnachting, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten winkels, horeca, sport- en spelaccommodatie en (andere) recreatieve voorzieningen, zoals sauna, wellness en zwembad.

Onder verblijfsrecreatie wordt niet verstaan een horecabedrijf:

- De onderneming waarin het hotel-, het pension-, het restaurant-, het cafe-, het cafetaria-, het lunchroom- of het cateringbedrijf (daaronder niet begrepen het contractcateringbedrijf, zoals gedefinieerd in het verplichtstellingsbesluit van Pensioenfonds Horeca en Catering, besluit van 16 november 2007, Staatscourant 2007, nr. 226) wordt uitgeoefend;
- Overige ondernemingen waarin de verstrekking van logies, gepaard gaande met dienstverlening of de verstrekking van maaltijden, spijzen of dranken voor gebruik ter plaatse, als bedrijf plaats heeft.

Definities

Onder werknemer wordt verstaan: de natuurlijke persoon die op basis van een arbeidsovereenkomst in dienst is van de werkgever, met uitzondering van die werknemers die zijn ingedeeld boven functieschaal negen in de bijgevoegde tabel en de stagiair.

Onder stagiair wordt verstaan: de natuurlijke persoon die op grond van een leerplan van een Regionaal Opleidingscentrum (ROC) of een Agrarisch Opleidingscentrum (AOC) een opleiding volgt in de beroepsopleidende leerweg (BOL) vallend onder de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (Staatsblad 31 oktober 1995 nr. 501) en bij een erkend leerbedrijf onder begeleiding werkzaam is, teneinde de voor de opleiding noodzakelijke beroepspraktijkvorming op te doen.

Onder werkgever wordt verstaan: de natuurlijke persoon of de rechtspersoon, dan wel de maatschap, de vennootschap gevormd door twee of meer natuurlijke en/of rechtspersonen gezamenlijk, die een bedrijf exploiteert waarvan de activiteiten bestaan uit het verrichten van werkzaamheden in de verblijfsrecreatie en daartoe werknemers in de zin van deze verplichtstelling in dienst heeft.

Zweminrichting of zwemschool

Werkingsfeer

Een bedrijf wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in de zweminrichting of zwemschool te verrichten, indien de zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad meer dan 50% van de totale omzet van de zweminrichting of zwemschool uitmaakt.

Indien de zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad 50% of minder van de totale omzet van de zweminrichting of zwemschool uitmaakt is de verplichtstelling alleen van toepassing op de werknemers die voor meer dan 50% van hun normale arbeidstijd activiteiten verrichten die zijn toe te rekenen aan de zelfstandig identificeerbare omzet van het zwembad. Dit, tenzij de betreffende werkgever en diens werknemers al onder de verplichtstelling van een ander bedrijfstakpensioenfonds vallen.

Definities

Onder zweminrichting wordt verstaan: de privaatrechtelijke zwem- en/of badgelegenheid, waarbij er sprake is van zelfstandig identificeerbare omzet uit een zwembad en waarvoor gebruik wordt gemaakt van een zwembad, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125m², al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen. Zelfstandig identificeerbare omzet kan blijken uit een separaat tarief specifiek voor de zwembadactiviteiten.

Onder zwemschool wordt verstaan: een bedrijf dat zwemonderwijs en/of zwemactiviteiten aanbiedt in een zweminrichting.

Onder werknemer wordt verstaan: de natuurlijke persoon die op basis van een arbeidsovereenkomst in dienst is van de werkgever, met uitzondering van die werknemers die zijn ingedeeld boven functieschaal negen in de bijgevoegde tabel en de stagiair.

Onder stagiair wordt verstaan: de natuurlijke persoon die op grond van een leerplan van een Regionaal Opleidingscentrum (ROC) of een Agrarisch Opleidingscentrum (AOC) een opleiding volgt in de beroepsopleidende leerweg (BOL) vallend onder de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (Staatsblad 31 oktober 1995 nr. 501) en bij een erkend leerbedrijf onder begeleiding werkzaam is, teneinde de voor de opleiding noodzakelijke beroepspraktijkvorming op te doen. Onder werkgever wordt verstaan: de natuurlijke persoon of de rechtspersoon, dan wel de maatschap, de vennootschap gevormd door twee of meer natuurlijke en/of rechtspersonen gezamenlijk, die een bedrijf exploiteert waarvan de activiteiten bestaan uit het verrichten van werkzaamheden in de zweminrichting en daartoe werknemers in de zin van deze verplichtstelling in dienst heeft.

7.1 FUNCTIEMATRIX RECREATIE MET DOELEN

Funcitieniveau	Management	Ondersteuning	Administratie	Techniek & Groen
2				Uitvoeren van zeer eenvoudige, routinematige (onderhouds)werkzaamheden aan terreinen en/of gebouwen
3				Uitvoeren van eenvoudig onderhoud aan terreinen en/of gebouwen.
4			Uitvoeren van eenvoudige (financieel-) administratieve taken.	Uitvoeren van onderhoud aan terreinen en/of gebouwen.
5		Verlenen van vooral administratieve ondersteuning aan stafdiensten.	Uitvoeren van verschillende soms samenhangende (financieel-) administratieve taken.	Uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan terreinen en/of gebouwen en het verrichten van eenvoudige reparaties en storingsopheffingen.
6		Verlenen van administratieve en inhoudelijke ondersteuning aan stafdiensten.	Uitvoeren van een verscheidenheid aan samenhangende (financieel-) administratieve taken.	Uitvoeren van alle onderhoudswerkzaamheden aan terreinen en/of gebouwen, het verrichten van reparaties en (voor technische functies) het oplossen van storingen.
7		(Mede) uitvoering geven aan het vastgestelde beleid t.a.v. betreffende stafdienst.	Uitvoeren van het financieel-administratief beleid van (een deel van) de organisatie, alsmede ondersteunen van de beleidsbepaling	Uitvoeren van en zorgdragen voor correcte realisatie van werkzaamheden t.a.v. onderhoud van terreinen, gebouwen, installaties en inventaris.
8	Assisteren bij beheren van en leiding geven aan de dagelijkse gang van zaken van de organisatie c.q. een deel van de organisatie.	Uitvoeren van het vastgestelde beleid t.a.v. betreffende stafdienst.	Uitvoeren van het financieel-administratief beleid van de organisatie, alsmede adviseren en ondersteunen van de beleidsbepaling.	Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t. onderhoud van terreinen, gebouwen, installaties en inventaris.
9	Beheren van en leidinggeven aan de dagelijkse gang van zaken van de organisatie c.q. een deel van de organisatie, ter realisering van de gestelde (afdelings)doelen.	(Mede) opstellen, adviseren, implementeren en bewaken van de doelstellingen van betreffende stafdienst.	Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t. het financieel-administratief beleid van de organisatie en het (mede) initiëren van het beleid.	Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t. onderhoud van terreinen, gebouwen, installaties en inventaris en het (mede) initiëren van het beleid.

Ontvangst & Veiligheid	Voedsel bereiden & Bedienen	Winkelverkoop	Recreatie & Vermaak	Schoonmaak & Logistiek
Uitvoeren van eenvoudige ondersteunende werkzaamheden t.a.v. ontvangst en verblijf van gasten/bezoekers	Uitvoeren van eenvoudige, ondersteunende werkzaamheden in keuken en/of restaurant.	Uitvoeren van eenvoudige ondersteunende werkzaamheden bij de winkelverkoop.	Uitvoeren van ondersteunende werkzaamheden bij activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak.	Uitvoeren van sterk routinematige schoonmaakwerkzaamheden en/of het eventueel verlenen van aanvullende logistieke diensten.
Uitvoeren van ondersteunende, service verlenende werkzaamheden bij ontvangst en verblijf van gasten/bezoekers.	Uitvoeren van bediening en ondersteunende werkzaamheden in keuken, restaurant en/of bar dan wel het bereiden en verkopen van snacks.	Het helpen van klanten en uitvoeren van ondersteunende werkzaamheden bij de winkelverkoop.	Uitvoeren van eenvoudige operationele werkzaamheden bij activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak.	Uitvoeren van deels routinematige schoonmaakwerkzaamheden en/of het eventueel verlenen van aanvullende logistieke diensten.
Uitvoeren van deels nog ondersteunende, service verlenende werkzaamheden bij ontvangst en verblijf van gasten/bezoekers.	Opnemen en uitvoeren van bestellingen van gasten dan wel het bereiden van gerechten.	Uitvoeren van voorkomende werkzaamheden bij de winkelverkoop.	Uitvoeren van operationele werkzaamheden bij activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak.	Uitvoeren van schoonmaakwerkzaamheden van verschillende aard en/of het verlenen van aanvullende logistieke diensten en controleren van werkzaamheden.
Uitvoeren van werkzaamheden bij ontvangst en verblijf van gasten/bezoekers.	Opnemen en uitvoeren van bestellingen van gasten dan wel het bereiden van gerechten en aanverwante werkzaamheden.	Uitvoeren van voorkomende werkzaamheden bij de winkelverkoop, ook van vakartikelen.	Uitvoeren en afstemmen van activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak.	Uitvoeren van schoonmaakwerkzaamheden van verschillende aard en/of het verlenen van aanvullende logistieke diensten en controleren van en leidinggeven aan de te verrichten werkzaamheden.
Uitvoeren van alle receptietaken en het verrichten van bijkomende werkzaamheden dan wel controleren en bewaken van terreinen, gebouwen, in- en uitgaand verkeer en het voorkomen van schade aan personen en eigendommen.	Leiding en uitvoering geven aan activiteiten (in klein tot middelgroot restaurant) ter bediening van gasten dan wel ter bereiding van gerechten en menu's met aanverwante werkzaamheden.	Uitvoeren van alle voorkomende werkzaamheden bij de winkelverkoop, ook van vakartikelen.	Uitvoeren, afstemmen en eventueel initiëren van activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak.	Leiding en uitvoering geven aan schoonmaak- en aanvullende logistieke werkzaamheden.

Ontvangst & Veiligheid	Voedsel bereiden & Bedienen	Winkelverkoop	Recreatie & Vermaak	Schoonmaak & Logistiek
Uitvoeren van alle receptietaken met bijbehorende werkzaamheden dan wel controleren en bewaken van terreinen, gebouwen, in- en uitgaand verkeer en het voorkomen van schade aan personen en eigendommen, alsmede eventueel leidinggeven aan betreffende werkzaamheden.	Leiding en uitvoering geven aan activiteiten (in een middelgroot tot groot restaurant) ter bediening van gasten dan wel ter bereiding van gerechten en menu's met aanverwante werkzaamheden.	Uitvoeren van alle voorkomende werkzaamheden bij de winkelverkoop inclusief vakartikelen alsmede leiding geven aan (een deel van) betreffende werkzaamheden.	Uitvoeren, initiëren en coördineren van activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak.	Leiding en uitvoering geven aan schoonmaak- en aanvullende logistieke werkzaamheden alsmede bewaken van kwaliteit en budget.
Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t. receptie- en beveiligingstaken.	Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten (in een groot restaurant) ter realisering van bediening van gasten dan wel ter (voor)bereiding van gerechten en menu's met aanverwante werkzaamheden.	Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten binnen een winkel.		
Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten m.b.t. receptie- en beveiligingstaken en het (mede) initiëren van het beleid.	Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten ter realisering van gestelde doelen t.a.v. omzet en resultaat en het (mede) initiëren van het beleid.	Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten ter realisering van gestelde doelen t.a.v. omzet en resultaat en het (mede) initiëren van het beleid.	Leiding en uitvoering geven aan alle activiteiten op het terrein van Recreatie & Vermaak en mede initiëren van het beleid.	

Statutaire werkingssfeer

Aangesloten werkgever

1. Aangesloten is:

- a. de werkgever bij wie een of meer werknemers in dienst zijn, die vallen onder de verplichtstelling krachtens de wet;
- b. de werkgever die binnen de statutaire werkingssfeer van het fonds valt, met wie het fonds een uitvoeringsovereenkomst heeft gesloten;
- c. de werkgever die niet onder de statutaire werkingssfeer van het fonds valt, met wie het fonds een uitvoeringsovereenkomst heeft gesloten.

2. Het fonds kan een uitvoeringsovereenkomst sluiten met een werkgever die niet onder de statutaire werkingssfeer van het fonds valt, maar die zich op vrijwillige basis bij het fonds wil aansluiten, indien:

- a. de loonontwikkeling bij deze werkgever ten minste gelijk is aan die volgens de Collectieve Arbeidsovereenkomst (CAO) Recreatie en de werkgever premie afdraagt aan de Stichting Sociaal Fonds Recreatie;
- b. de werkgever de Collectieve Arbeidsovereenkomst (CAO) Dagrecreatie voor zijn werknemers volgt;
- c. er sprake is van een groepsverhouding tussen de werkgever die zich vrijwillig wil aansluiten en een andere werkgever die onder de werkingssfeer van het fonds valt;
- d. dit aansluitend gebeurt aan een periode waarin de werkgever wel onder de werkingssfeer van het fonds viel.

Bijlage 7: Samenvatting onderbouwing prudent person regel

Regelgeving	
Artikel 135 Pensioenwet	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds heeft, naast een stabiele premie en opbouw, als doelstellingen een nominaal pensioen uit te keren en koopkracht te behouden. In de ALM-studie is als uitgangspunt genomen dat om deze doelstellingen te bereiken het pensioenfonds risico moet nemen, maar het risico moet gematigd zijn om de kans op en omvang van het korten van pensioenaanspraken van deelnemers laag te houden. De verplichtingen vormen op deze manier het uitgangspunt voor het strategisch beleggingsbeleid; • Het niet beleggen in de bijdragende ondernemingen is niet van toepassing voor het pensioenfonds; • Conform de ABTN en de Richtlijnen voor de Jaarverslaglegging vindt de waardering van de beleggingen op marktwaarde plaats conform Level 1 (prijzen in actieve markten voor gelijke instrumenten) en Level 2 (prijzen in actieve markten voor soortgelijke activa of verplichtingen of waarderingstechnieken waarbij inputfactoren zijn gebaseerd op observeerbare marktdata) waarderingen; • In het jaarverslag (paragraaf 2.2.4) wordt gerapporteerd hoe het pensioenfonds uitvoering geeft aan het maatschappelijk verantwoord beleggen.
Artikel 13 en 13a besluit FTK	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds belegt het grootste deel van de portefeuille (ca. 80%) in (zeer) liquide beleggingsproducten. Bovendien is de ontvangen premie substantieel hoger dan de uitkeringen en kosten. De ontvangsten zijn dus groter dan de uitgaven. De grootste liquiditeitsbehoefte komt voort uit de onderpandverplichtingen op de renteswaps en de valutatermijncontracten. Met deze liquiditeitsbehoefte wordt rekening gehouden met de maandelijke premiebelegging. Daarnaast biedt het geldmarktfonds momenteel voldoende liquiditeit; • Alle beleggingen vinden plaats op gereguleerde markten; • Het pensioenfonds heeft het beleggingsbeleid ('beleggingscyclus') gedetailleerd beschreven en vastgelegd in het strategische beleggingsplan, het jaarplan beleggingen en de ABTN. Voor diverse categorieën zijn investment cases en kaderstelling opgesteld. Voor bestaande categorieën is dit nog niet altijd het geval, maar is een planning hiervoor opgesteld. Daarnaast zijn restricties vastgelegd in de vermogensbeheercontracten en de prospectussen van de beleggingsfondsen; • De portefeuille is gespreid over beleggingscategorieën, regio's, landen en sectoren. De monitoring van o.a. restricties t.a.v. concentratie-, kredietrisico's en securities lending vindt plaats via verschillende (risico-) rapportages. • Het pensioenfonds heeft in haar ABTN en in het strategisch beleggingsplan vastgelegd dat derivaten slechts gebruikt mogen worden om de risicograad van de beleggingen te verlagen en de portefeuille op een meer efficiënte wijze te beheren. Het pensioenfonds heeft een jong deelnemersbestand. Om de gewenste afdekking van het renterisico te bereiken is de inzet van derivaten nodig. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van derivaten voor het afdekken van valutarisico.
Beheerste en integere bedrijfsvoering (artikel 143 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds beschikt ten aanzien van de beleggingscyclus over een duidelijke, volledige en transparante organisatiestructuur (inclusief onafhankelijk risicobeheer); • Het bestuur belegt alleen in beleggingsobjecten / fondsen die zij begrijpt en doorziet, waarvan de risico's adequaat beheersbaar zijn en die passen bij de risicohouding en verplichtingen van het pensioenfonds.
Regels uitbesteding (artikel 34 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds beschikt over een uitbestedingsbeleid dat mede richtlijnen ten aanzien van de selectie en evaluatie van vermogensbeheerders bevat; • Het pensioenfonds borgt dat de mandaten en richtlijnen van de vermogensbeheerders aansluiten op het strategische beleggingsplan en het beleggingsbeleid, onder meer door het vooraf en tussentijds beoordelen van contracten, mandaten en richtlijnen.
Verbod op langlopende leningen en garantstelling (artikel 136 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds heeft dergelijke leningen niet in de beleggingsportefeuille.